

**YERLİ HALKIN TURİZMİN GELİŞİMİNE
YÖNELİK ALGISI VE DESTEĞİ:
AFYONKARAHİSAR ÖRNEĞİ**

Faruk GÖKÇE
Yüksek Lisans Tezi
Danışman: Yrd. Doç. Dr. Sabri ÇELİK
Haziran, 2016
Afyonkarahisar

T.C
AFYON KOCATEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TURİZM İŞLETMECİLİĞİ ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

YERLİ HALKIN TURİZMİN GELİŞİMİNE YÖNELİK ALGISI
VE DESTEĞİ: AFYONKARAHİSAR ÖRNEĞİ

Hazırlayan
Faruk GÖKÇE

Danışman
Yrd. Doç. Dr. Sabri ÇELİK

AFYONKARAHİSAR 2016

Bu Tez Çalışması BAPK Tarafından Desteklenmiştir. Proje No: "15.SOS.BİL.16"

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans tezi olarak sunduğum “**Yerli Halkın Turizmin Gelişimine Yönelik Algısı ve Desteği: Afyonkarahisar Örneği**” adlı çalışmanın, tarafımdan bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin Kaynakça’da gösterilen eserlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanmış olduğumu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

16/06/2016

Faruk GÖKÇE

TEZ JÜRİSİ KARARI VE ENSTİTÜ ONAYI

JÜRİ ÜYELERİ

Tez Danışmanı : Yrd. Doç. Dr. Sabri ÇELİK
Jüri Üyeleri : Doç. Dr. Murat YEŞİLTAŞ
: Yrd. Doç. Dr. Özcan ZORLU

İmza

Turizm İşletmeciliği Anabilim Dalı Tezli Yüksek Lisans öğrencisi Faruk GÖKÇE'nin "**Yerli Halkın Turizmin Gelişimine Yönelik Algısı ve Desteği: Afyonkarahisar Örneği**" başlıklı tezi, 16/06/2016 tarihinde, saat 11:00'de Afyon Kocatepe Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Öğretim ve Sınav Yönetmeliği'nin ilgili maddeleri uyarınca, yukarıda isim ve imzaları bulunan jüri üyeleri tarafından değerlendirilerek kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Ahmet YARAMIŞ

Sosyal Bilimler Enstitü Müdürü

ÖZET

YERLİ HALKIN TURİZMİN GELİŞİMİNE YÖNELİK ALGISI VE DESTEĞİ: AFYONKARAHİSAR ÖRNEĞİ

Faruk GÖKÇE

AFYON KOCATEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TURİZM İŞLETMECİLİĞİ ANABİLİM DALI

Haziran, 2016

Danışman: Yrd. Doç. Dr. Sabri ÇELİK

Turizm, her geçen gün gelişen ve daha çok önem kazanan bir sektör haline gelmiştir. Turizmin gelişmesi, bir yöredeki ekonomik kalkınmayı ve destinasyonların gelişmesini doğrudan olumlu yönde etkileyen bir olgu niteliğindedir. Ekonomik anlamda gelişmenin yanı sıra, sosyo-kültürel ve çevresel kalkınmayı da beraberinde getiren bu sektörün gelişimi, en başta bölgede yaşayan halkı etkilemektedir. Bu etkiler genel anlamda pozitif olmakla birlikte, söz konusu gelişimin birtakım negatif etkileri de olabilmektedir. Turizm sektörünün gelişiminde başarılı ve sürdürülebilir bir ivme yakalamak için, bölge turizminin mevcut durumundan en fazla etkilenen kesim olan bölge halkının bu yöndeki algısının belirlenmesi gerekmektedir. Yerli halkın turizmin gelişimi ile ilgili olumlu ya da olumsuz algısı, sektörün gelişimine verdiği desteğin belirleyicisi durumundadır. Bu doğrultuda, bu çalışmanın sonuçları, turizme yönelik verilen desteğin artırılması açısından, yerli halkın turizmin gelişimi ile ilgili olumsuz algılarının minimize edilmesinde faydalı olabilir.

Bu kapsamda araştırmanın amacı, Afyonkarahisar'daki yerli halkın turizm gelişimine yönelik algı ve desteğinin ne yönde olduğunun ortaya konulmasıdır. Belirlenen amaç doğrultusunda, Şubat-Mart-Nisan 2016 döneminde, Afyonkarahisar'da ikamet eden 810 katılımcı üzerinde anket uygulanarak veriler analiz edilmiştir. Araştırmada tanımlayıcı verilerin analizinde; yüzde, frekans, aritmetik ortalama ve standart sapma değerleri, ilişki ölçüm testlerinde; korelasyon ve regresyon analizleri, değişkenler arası farklılıkların belirlenmesinde ise t testi ve tek yönlü varyans (Anova) analizinden yararlanılmıştır. Yapılan analizlerin sonucuna göre Afyonkarahisar'daki yerli halkın turizmin gelişimine yönelik algı ve desteği genel olarak olumlu yöndedir. Analizlerde ayrıca, genel olarak katılımcıların turizmin gelişimine yönelik pozitif algılarının, turizmin gelişimine yönelik verdikleri desteği pozitif yönde etkilediği sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Yerli Halk, Turizmin Gelişimi, Algı, Destek, Afyonkarahisar.

ABSTRACT

THE PERCEPTION AND SUPPORT OF THE LOCAL PEOPLE FOR THE DEVELOPMENT OF TOURISM: THE CASE OF AFYONKARAHISAR

Faruk GÖKÇE

AFYON KOCATEPE UNIVERSITY
THE INSTITUTE OF SOCIAL SCIENCES
DEPARTMENT OF TOURISM MANAGEMENT

June, 2016

Advisor: Asst. Prof. Dr. Sabri ÇELİK

Tourism, has been a developing sector, getting more important day by day. The improvement of tourism is a factor directly and positively effecting the economic development of destinations. The development of tourism sector, carrying improvements in socio-cultural and environmental dimensions primarily effect the people living at the location. Generally, these effects are positive, but sometimes there may be some negative effects occurring. To capture a successful and sustainable acceleration of tourism, the related perceptions of the people living at the location should be defined, as they are the most affected partners. The positive or negative perceptions of the local people can be evaluated as the indicator of their support for the improvement of the sector. In this context, the results of this study would be useful for minimalizing the negative perceptions of the local people to capture an increase in the support of local people for the development of tourism.

For this context, the aim of this study is to define the direction of perceptions and support of local people for tourism development in Afyonkarahisar. For this aim, a survey was performed among 810 attendants and data was collected in the period between February and April 2016 and analysed finally. For the analysis of descriptive data, percentage – frequency, arithmetic mean and standard deviation values were calculated; for the measurement of relationships, correlation and regression analysis were performed; for the definition of the differences between the variables t-tests and Anova were applied. In conclusion, positive perceptions and support of the local people in Afyonkarahisar for the development of tourism were achieved. Additionally, the result as “the positive perceptions of the attendants effect their support for the tourism development in a positive way” was achieved.

Keywords: Local People, Tourism Development, Perception, Support, Afyonkarahisar.

ÖNSÖZ

Turizmin en önemli kaynaklarını oluşturan doğal, tarihi ve kültürel çekicilikler yönüyle zengin potansiyele sahip Afyonkarahisar ilinde turizmin gelişmesi, öncelikle doğal ve kültürel kaynakların rasyonel kullanılmasına bağlıdır. Kaynakları kullanırken doğal çevrenin bozulmaması, toplumsal desteğin sağlanması ve bu kaynakların bizden sonraki nesillere miras bırakılması ve sürdürülebilir kullanımı konusunda duyarlı olunmalıdır. Bu konuda duyarlı olmanın yanında, yönetsel olarak da planlamaların yapılması ve belirli kararların alınması gerekir. Bu çalışma; Afyonkarahisar ilindeki halkın, turizmin gelişimine yönelik algısı ve desteğini ortaya koyarak Afyonkarahisar ilinin turizmine ve ilin doğal, tarihi ve kültürel kaynaklarının sürdürülebilirliğine faydalı olması beklentisiyle hazırlanmıştır.

Yerli halkın turizmin gelişimine yönelik algısı ve desteği konulu bu araştırmanın her aşamasında bilgi ve önerileriyle beni yönlendiren danışmanım Yrd. Doç. Dr. Sayın Sabri ÇELİK hocama anlayış ve rehberliği için sonsuz teşekkürlerimi sunarım. Ayrıca araştırma verilerinin analizi sürecinde vermiş olduğu değerli katkılarından dolayı Yrd. Doç. Dr. Sayın Özcan ZORLU hocama şükranlarımı sunarım. Gerek tezin yazımı sürecinde gerekse sosyal hayatımda sürekli yanımda olan değerli Annem Hatice GÖKÇE, Babam Mustafa GÖKÇE ve Abim Yusuf GÖKÇE'ye ise katkıları, destekleri ve sabırları için teşekkür ederim. Diğer yandan Yüksek Lisans sürecinde vermiş oldukları çok değerli destekleri için Prof. Dr. Sayın Şuayıp ÖZDEMİR, Doç. Dr. Sayın Elbeyi PELİT, Doç. Dr. Sayın Ahmet BAYTOK, Doç. Dr. Sayın Hasan Hüseyin SOYBALI, Doç. Dr. Sayın Mustafa SANDIKCI, Yrd. Doç. Dr. Sayın Gonca KILIÇ, Yrd. Doç. Dr. Sayın Asuman PEKYAMAN, Yrd. Doç. Dr. Sayın Ali AVAN ve 2014-2016 dönemi yüksek lisans sınıf arkadaşlarıma da içten teşekkürlerimi sunarım. Aynı zamanda tez jürimde yer alarak tez çalışmamla ilgili katkı ve görüşlerini benden esirgemeyen Doç. Dr. Sayın Murat YEŞİLTAŞ'a saygı ve teşekkürlerimi sunarım.

Hazırlamış olduğum bu tezi, bugünlere gelmem için sayısız fedakârlıkta bulunan, üyesi olmaktan her zaman gurur duyduğum ve hayatımı her dâim anlamlı kılan GÖKÇE AİLESİ'ne ithaf ediyorum.

Faruk GÖKÇE

İÇİNDEKİLER

Sayfa

YEMİN METNİ	ii
TEZ JÜRİSİ KARARI VE ENSTİTÜ ONAYI.....	iii
ÖZET.....	iv
ABSTRACT	v
ÖNSÖZ.....	vi
İÇİNDEKİLER	vii
TABLolar LİSTESİ.....	x
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

TURİZM VE TURİZMİN ETKİLERİ

1. TURİZMİN TANIMI	3
2. TURİZMİN ÖNEMİ.....	5
3. TURİZMİN GELİŞİMİ.....	7
4. TURİZMİN ARZ YAPISI.....	9
4.1. TURİZM ARZINI ETKİLEYEN FAKTÖRLER	11
4.1.1. Çekicilik.....	12
4.1.2. Ulaşılabilirlik	12
4.1.3. Etkinlikler	13
4.1.4. Turizm İşletmeleri.....	13
4.1.5. İmaj.....	13
4.1.6. Yerli Halkın Turizm Algısı.....	13
4.2. TÜRKİYE TURİZMİNİN ÜSTYAPI ARZI	14
5. TURİZMİN TALEP YAPISI.....	15
5.1. TURİZM TALEBİNİ ETKİLEYEN FAKTÖRLER	17
5.1.1. Ekonomik Faktörler.....	17
5.1.2. Ekonomi Dışı Faktörler	18
5.1.3. Sosyal Faktörler.....	18
5.1.4. Politik Faktörler	19
5.1.5. Psikolojik Faktörler	19

5.2. TÜRKİYE TURİZMİNİN TALEP YAPISI	19
6. TURİZMİN ETKİLERİ	20
6.1. TURİZMİN EKONOMİK ETKİLERİ.....	23
6.2. TURİZMİN SOSYO-KÜLTÜREL ETKİLERİ.....	24
6.3. TURİZMİN ÇEVRESEL ETKİLERİ	25
6.4. TURİZMİN YERLİ HALK ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ	26

İKİNCİ BÖLÜM

AFYONKARAHİSAR İLİNİN TURİZM POTANSİYELİ

1. AFYONKARAHİSAR İLİNİN KONUMU VE COĞRAFİ ÖZELLİKLERİ 29	
1.1. AFYONKARAHİSAR İLİNİN İKLİMİ.....	29
1.2. AFYONKARAHİSAR İLİNİN BİTKİ ÖRTÜSÜ	30
1.3. AFYONKARAHİSAR İLİNİN BAŞLICA COĞRAFİ ÖZELLİKLERİ	31
2. AFYONKARAHİSAR İLİNİN TURİZM ARZ KAYNAKLARI	33
2.1. DOĞAL DEĞERLER	36
2.1.1. Dağlar	37
2.1.2. Göller	37
2.1.3. Peribacaları.....	38
2.2. TARİHİ ESERLER	39
2.2.1. Kültürel Ögeler	39
2.2.2. Müzeler	43
2.2.3. Camiler	43
2.2.4. Türbeler.....	45
2.2.5. Hanlar ve Kervansaraylar	46
3. AFYONKARAHİSAR'DA TURİZM ÇEŞİTLERİ VE TURİZM ALANLARI	47
3.1. KÜLTÜR TURİZMİ	47
3.2. EKO TURİZM	49
3.3. İNANÇ TURİZMİ.....	51
3.4. SAĞLIK TURİZMİ.....	52
3.5. SAVAŞ ALANLARI TURİZMİ.....	53
4. AFYONKARAHİSAR'DA YAŞAYAN HALKIN SOSYO-EKONOMİK ÖZELLİKLERİ.....	54

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
YERLİ HALKIN TURİZMİN GELİŞİMİNE YÖNELİK ALGISI VE
DESTEĞİ: AFYONKARAHİSAR ÖRNEĞİ

1. ARAŞTIRMANIN KONUSU VE ÖNEMİ	56
2. ARAŞTIRMANIN AMACI, KAPSAMI VE SINIRLILIKLARI.....	57
3. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ	59
3.1. VERİ TOPLAMA YÖNTEMİ.....	60
3.2. ARAŞTIRMANIN EVREN VE ÖRNEKLEMİ	61
3.3. VERİ ANALİZ YÖNTEMİ	62
4. ARAŞTIRMANIN BULGULARI	63
SONUÇ VE ÖNERİLER.....	84
KAYNAKÇA	91
EKLER.....	101

TABLolar LİSTESİ

Sayfa

Tablo 1. Dünya Turizm Hareketleri	6
Tablo 2. Türkiye’de Bulunan Konaklama Tesisleri (2014).....	15
Tablo 3. Türkiye’ye Gelen Turist Sayısı ve Turizm Geliri	20
Tablo 4. Turizmin Olumlu ve Olumsuz Etkileri	22
Tablo 5. Afyonkarahisar’daki Turizm İşletmesi Belgeli Konaklama Tesisleri.....	34
Tablo 6. Afyonkarahisar Konaklama Tesisleri İstatistikleri (Gelen Turist Sayısı) ...	35
Tablo 7. Afyonkarahisar’da Somut Olmayan Kültürel Miras Öğeleri	42
Tablo 8. Araştırmada Kullanılan Ankete İlişkin Güvenilirlik Analizi Sonuçları.....	64
Tablo 9. Katılımcıların Demografik Değişkenlerine İlişkin Bulgular.....	65
Tablo 10. Katılımcıların Kullanılan Ankete İlişkin Görüşleri	67
Tablo 11. Katılımcıların Turizmin Gelişiminin Etkilerini Algılamaları ile Cinsiyet Değişkeninin Karşılaştırılmasına İlişkin T Testi Sonuçları	68
Tablo 12. Katılımcıların Turizmin Gelişiminin Etkilerini Algılamaları ile Medeni Durum Değişkeninin Karşılaştırılmasına İlişkin T Testi Sonuçları.....	69
Tablo 13. Katılımcıların Turizmin Gelişiminin Etkilerini Algılamaları ile Meslek Değişkeninin Karşılaştırılmasına İlişkin T Testi Sonuçları	71
Tablo 14. Katılımcıların Yaşlarına Göre Turizmin Gelişiminin Etkilerini Algılamalarına İlişkin Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları.....	73
Tablo 15. Katılımcıların Öğrenim Durumlarına Göre Turizmin Gelişiminin Etkilerini Algılamalarına İlişkin Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları.....	75
Tablo 16. Katılımcıların Gelir Durumlarına Göre Turizmin Gelişiminin Etkilerini Algılamalarına İlişkin Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları.....	77
Tablo 17. Katılımcıların İkamet Sürelerine Göre Turizmin Gelişiminin Etkilerini Algılamalarına İlişkin Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları.....	79
Tablo 18. Turizm Gelişim Etkilerini Algılama ve Turizm Gelişimine Verilen Desteğe İlişkin Korelasyon Analizi Sonuçları	81
Tablo 19. Turizm Gelişim Etkilerini Algılamanın Turizm Gelişimine Verilen Desteğe Etkisine İlişkin Tek Değişkenli Regresyon Analizi Sonuçları.....	82

GİRİŞ

Turizm, insanların dinlenme ve tatil amaçlı yer değiştirmelerinden meydana gelen sosyo-ekonomik bir olaydır. 20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren son derece hızlı bir gelişme göstermekte ve bugüne kadar turizm hareketleri, turist sayısı ve turizm geliri temelinde önemli ölçüde büyüklüğe ulaşmıştır. Turizm sektörü, ekonomik açıdan; ülkelere önemli miktarda döviz girdisi sağlayan, istihdam sorunlarının çözümünde etkili olan ve buna bağlı olarak ülke ekonomilerini canlandıran çok önemli bir sektördür. Gelişme sürecinde birtakım etkileri de beraberinde getiren turizm sektörü, genel olarak; sosyo-kültürel, ekonomik ve çevresel anlamda etkileri olan bir sektördür. Bu etkiler en çok, şüphesiz bölgede yaşayan halk tarafından hissedilmektedir. Araştırmanın başlığında yerli halk olarak adlandırılan bölge halkı, Afyonkarahisar'da ikamet eden insanları temsil etmektedir. Yani bu araştırmaya göre yerli halk denildiğinde; sadece orada doğup büyüyen insanlar değil, hayatlarını orada devam ettiren insanlar anlaşılmalıdır.

Bir ülke veya bölgede turistlerin varlığı, yerli halkın hayat tarzlarını etkilemektedir. Turistlerin kendilerine ilişkin davranışları ve ev sahibi ülkenin vatandaşları ile kurdukları kişisel ilişkilerin, genellikle yerli halkın hayat tarzı ve tutumları üzerinde bir etkisi bulunmaktadır (Civelek, 2010: 334).

Yerli halkın turizm sektörü hakkındaki görüşlerinin belirlenmesi ve bölgedeki turizmin gelişim düzeyinin (kapasitesinin) belirlenmesi önem arz etmektedir. Çünkü bu detayların bilinmemesi ya da görmezden gelinmesi, mevcut turizm yatırımlarının verimliliğinde ve kârlılığında azalmaya sebep olabileceği gibi yöreye yönelen turizm talebinde azalmaya yol açarak gelecekteki turizm yatırımlarını da olumsuz etkileyebilecektir. Doğru bir planlama yapılmadan ve yerel değerleri yok sayarak, turizm temelinde gerçekleştirilecek bir gelişme; yerli topluma sosyo-kültürel, ekonomik ve çevresel anlamda zarar verebilir (Altıntaş, 2010: 1). Bu zararın ortadan kaldırılması veya en aza indirilmesi ve turizmden maksimum faydayı en doğru kaynaklarla sağlayabilmek için yerli halkın; turizmin gelişimini doğru algılaması gerekmektedir. Yerli halkın turizmin gelişimine yönelik algısının olumlu yönde olması, turizmin bölgedeki devamlılığı ve sürdürülebilir bir turizm gelişimi açısından büyük önem arz etmektedir.

Bu bilgiler ışığında çalışmanın amacı, Afyonkarahisar il merkezinde ikamet eden yerli halkın turizmin gelişmesi sürecinde ortaya çıkan pozitif ve negatif etkilere yönelik algılarını ve turizmin gelişimine yönelik desteklerini; cinsiyet, medeni durum, yaş, öğrenim durumu, meslek, gelir durumu ve ikamet süresi gibi değişkenler aracılığıyla inceleyip sonuçları ortaya koymaktır. Çalışma, bölgedeki turizm sektörünün gelişmesinde yerli halkın fikirlerine yer verilmesi ve sektör-yerli halk işbirliği açısından önem arz etmektedir.

Bu kapsamda birinci bölümde; turizmin yaygın tanımları, turizmin önemi, turizmin gelişimi, turizmin arz ve talep yapısı hakkında bilgiler verildikten sonra turizmin ekonomik, sosyo-kültürel, çevresel ve yerli halk üzerindeki etkilerine değinilmiştir.

İkinci bölümde ise Afyonkarahisar ilinin konumu ve coğrafi özellikleri, Afyonkarahisar'ın turizm arz kaynakları ve Afyonkarahisar'da potansiyel oluşturacak turizm çeşitleri ve turizm alanları hakkında bilgi verilmiştir. Yine bu bölümde, Afyonkarahisar'da yaşayan halka ilişkin genel bilgilerle birlikte ilin öne çıkan ekonomik ve sosyo-kültürel özelliklerinden de bahsedilmiştir.

Üçüncü ve son bölümde, Afyonkarahisar'da yaşayan yerli halkın, bölgede turizm sektöründe yaşanan gelişmelere ilişkin algısının ve desteğinin belirlenmesine yönelik olarak gerçekleştirilmiş olan çalışmanın konusu, önemi, amacı, kapsamı, sınırlılıkları, yöntemi, evreni ve örnekleme, veri toplama yöntemi, verilerin analizi ile araştırmanın bulguları yer almaktadır.

BİRİNCİ BÖLÜM

TURİZM VE TURİZMİN ETKİLERİ

Afyonkarahisar'daki yerli halkın, turizmin gelişimine yönelik algısının ve desteğinin konu edinildiği bu çalışmanın birinci bölümünde, turizmin tanımlarına yer verildikten sonra turizmin önemine vurgu yapılacaktır. Daha sonra turizmin gelişiminden bahsedilip turizmin arz ve talep yapısı hakkında bilgi verilecektir. Birinci bölümün sonunda ise turizmin etkileri başlığı altında turizmin; ekonomik, sosyo-kültürel, çevresel ve yerli halk üzerindeki etkileri hakkında bilgi verilecektir.

1. TURİZMİN TANIMI

Turizm kavramı, son derece geniş, çok yönlü ve karmaşık bir yapıya sahiptir. Bunun göstergesi olarak geçmişten günümüze kadar yapılan çalışmalarda, turizmin birbirinden farklı pek çok tanımının yapıldığını ifade etmek mümkündür. Bu nedenle, çalışmanın izleyen kısmında, “Turizm” kavramının literatürde yaygın olarak karşılaşılan ve kabul görmüş tanımlarına yer verilmiştir.

Avusturya'nın Graz şehrinde 1884 yılında yapılan bir toplantıya başkanlık eden yazar Josef Stadner, kavram meselelerini ele alarak turizm sektörünü iktisadî bir faaliyet olarak şu şekilde açıklamaktadır (Bernecker, 1956 akt. Toskay, 1989: 21):

“Turizm sektörü bir iktisadi faaliyet olarak yabancıların ziyaretlerinden (yabancı trafiğinden) doğan faydaya yönelmiştir. Bu sektör, ürünü tüketiciye götürmek yerine, tüketiciyi üretim yerine getirmektedir. Tüketici, ulaştırılması mümkün olmayan mallardan yararlanmak istediği için bu yolu kat'etmektedir. Hava, dağlar, iklim gibi şimdiye kadar yararlanılmayan unsurları turizm endüstrisi iktisadî mallara dönüştürmektedir... Nasıl ihracata yönelik bir ticaret, kendisi için devamlılık gösteren bir sürüm sahası sağlamaya muktedir olduğunda sıhhatli kabul ediliyorsa, aynı şekilde turizm endüstrisinin rasyonel olarak nitelendirilebilmesi, mevcut tüketicileri düşüncesizce sömürme yerine her yıl artan bir kitleyi istikrarlı olarak kendine çekmeyi amaç edinmesi ile mümkündür.”

Burada Stadner, turizmi bir terim olarak tanımlamamış; onu kendi görüşüne göre tasvir etmiş, açıklamıştır (Toskay, 1989: 21).

Turizm ve seyahat kavramının ilk tanımı, 1905 yılında E.Guyar-Freuler tarafından yapılmıştır. Seyahat kavramını, “Gittikçe artan dinlenme ihtiyacının, ticaretin ve endüstrinin gelişmesinin ve ulaşım araçlarının artmasının sonucu olarak insan topluluklarının çeşitli ilişkiler kurmalarına dayanan önemli bir olay”, şeklinde

tanımlayan Freuler'den günümüze turizm kavramının değişik tanımları yapılmıştır (Yılmaz, 2007: 2).

Turizm, özellikle İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra önem kazanmış, gelişen bir sosyal ve ekonomik olgu olarak daima artan bir şekilde dikkati çekmeye başlamıştır. Turizm olgusu geliştikçe, etkileri ve hacmi arttıkça bilimsel açıdan ele alınmaya değer görülmüş, 1930'lu yıllardan itibaren ekonomik ve sosyal bilimlerde turizm olgusu da yerini almıştır (Bayer, 1992: 3).

Turizmin bir diğer tanımı, “İnsanların devamlı ikamet ettikleri, çalıştıkları ve her zamanki olağan ihtiyaçlarını karşıladıkları yerlerin dışına seyahatleri ve buralarda, genellikle turizm işletmelerinin ürettiği mal ve hizmetleri talep ederek, geçici konaklamalarından doğan olaylar ve ilişkiler bütünüdür” (Kozak, Kozak ve Kozak, 2010: 3) şeklindedir.

UNWTO (United Nations World Tourism Organisation: Birleşmiş Milletler Dünya Turizm Örgütü)'nun yaptığı tanıma göre ise turizm; insanların ihtiyaçlarını karşılamak için buldukları doğal çevreden, seçilen ülke veya bölgelere kişisel veya iş/profesyonel amaçlarla hareketini kapsayan; sosyal, kültürel ve ekonomik olgudur. (United Nations World Tourism Organization [UNWTO], 2014).

Daha geniş bir ifadeyle turizm; insanların sürekli ikamet ettikleri, çalıştıkları ve her zamanki olağan gereksinimlerini karşıladıkları yerler dışında, yerleşmemek ve ekonomik gelir elde etmemek koşuluyla dinlenme, eğlenme, merak, spor, sağlık, kültür, deneyim kazanma, akraba ziyareti, kongre ve seminerlere katılma, dini gereklerini yerine getirme vb. nedenlerle, kişisel ya da toplu olarak, yaptıkları seyahatlerden ve gittikleri yerlerde en az bir geceleme yaparak turizm işletmelerinin ürettiği mal ve hizmetleri talep etmeleri nedeniyle ortaya çıkan iş ve ilişkiler bütünüdür (Hacıoğlu, Gökdeniz ve Dinç, 2009: 3).

Bu tanımlardan hareketle turizm; “Herhangi bir para kazanma amacı olmaksızın, insanların; dinlenme, eğlenme ve özel ilgilerine göre tatmin olma amacıyla, sürekli ikamet ettikleri yerlerden bir süreliğine ayrılarak turizm işletmelerinin ürettiği hizmetlerden yararlandıkları olaylar bütünü” şeklinde tanımlanabilir.

Turizmin çeşitli tanımlarına yukarıdaki şekilde yer verdikten sonra çalışmanın izleyen kısmında turizmin yapısal anlamda önemi konu edinilecektir.

2. TURİZMİN ÖNEMİ

Turizm sektörü, karmaşık ve çok yönlü bir yapıya sahiptir. Kozak, Kozak ve Kozak (2010: 38-40), bu durumu şu ifadelerle belirtmişlerdir:

“Yüksek yatırım gerektirir, paket ürün oluşturacak şekilde bütünlük arz eden faaliyetler sunulur, genellikle hizmet üretilir ve sunulur, kalite kontrol sorunu görülür, tüketici tercihleri sürekli değişim gösterir, turizm ürünü heterojen özelliğe sahiptir, turizm ürünü soyuttur, eşzamanlı üretim ve tüketim mümkündür, turizm arzı çok değişkenlik gösterir, turizm arzı kısa dönemde arttırılmaz, turizm ürününün pazarlanması fiziksel ürünlerden farklıdır, emek yoğunudur, turizm talebi pek çok gelişmeden etkilenebilir, dağıtım sistemi tersine işler.”

Bu ifadelerle genel olarak bakıldığında, diğer sektörlerde olduğu gibi turizm sektöründe de geçmişten günümüze yaşanan gelişmelerin etkili olduğu görülmektedir. Bilim ve teknolojiye yaşanan gelişmeler, bütün sektörlerde çeşitli değişmelerin meydana gelmesine yol açmıştır.

Yaşanan gelişmelerin ve değişimin etkisiyle 3-S (sea-sand-sun: deniz-kum-güneş) ile geleneksel olarak başlayan ve günümüzde 3-E (exciting-educational-entertainment: heyecan verici-eğitici-eğlendirici)'ye dönüşen turizm sektörünün sunduğu ürün çeşitlerinin başında; yat, golf, rafting, binicilik, fauna ve flora turları, köy turları, inanç turizmi, gastronomi, yamaç paraşütü, dalış turları, trekking, dağcılık, kuş izleme turları, mağara, moda, safari, şelale, bisiklet, elektrik santralleri, ağaç müzeleri, farklı din ve cemaatlere ait dini mekanlar, alışveriş mekanları, paint ball, kış sporları, kruvaziyerler, nostaljik demir yolu gezileri, dört mevsimden birini yaşatan doğa ve tabiat harikalarını görme mekânı turları vb. gelmektedir (Karataş ve Babür, 2013: 23). Hızlı bir gelişimin ve değişimin yaşandığı dünyada teknolojinin gelişmesi ve insanların önceliklerinin değişmesi ile birlikte turizm faaliyetleri, insanlar için lüks olmaktan çıkmış ve ihtiyaç haline gelmiştir (Çelik ve Gökçe, 2015: 34). Bu ifadeyi somut verilerle güçlendirmek gerekirse, dünyada son yıllardaki turizm hareketlerini incelemek faydalı olacaktır. Bu anlamda Tablo 1'de dünyadaki turizm hareketlerine yer verilmiştir.

Tablo 1. Dünya Turizm Hareketleri

Yıl	Turist Sayısı (Milyon Kişi)	Turizm Geliri (Milyar \$)
2000	674	495
2005	809	703
2006	855	768
2007	911	885
2008	928	970
2009	891	885
2010	949	966
2011	997	1.081
2012	1.038	1.116
2013	1.087	1.197
2014	1.133	1.245

Kaynak: UNWTO (2015). *UNWTO Tourism Highlights, 2015 Edition*.

Tablo 1 incelendiğinde yıllara göre dünyada turizm hareketlerine katılan insan sayısında ve turizm gelirlerinde hızlı bir artış olduğu görülmektedir. Ayrıca UNWTO (2015) verilerine göre dünya turizm gelirinde en büyük pay sahibi %41 ile Avrupa'dır. Dolayısıyla turizm sektörüne önem veren Avrupa ülkeleri arasında Türkiye de yerini almaktadır. Sektörün bu denli gelişimine ayak uydurmak ve geleceğin önde gelen turizm destinasyonlarından biri olmak için ülkemizde de turizm sektörünün gelişmesi için çalışmalar devam etmeli ve sektöre verilen önem her geçen gün artırılmalıdır. Öte yandan günümüzde turizm sektörüne yapılan yatırımlar ve sektörün ekonomi içerisindeki yeri göz önünde bulundurulduğunda, genel olarak ülkeler tarafından turizm sektörüne verilen önem ile ülkenin gelişmişlik düzeyi arasındaki doğru orantı dikkat çekmektedir.

Çeken (2008: 298), çalışmasında turizm sektörünün önemi hakkında şu ifadelerle yer vermiştir.

“Turizm kalkınma için ihtiyaç duyulan döviz girdisini sağlar. Turizmden elde edilen gelirler, yabancı ülkelere alınan ekonomik yardımlara göre daha çok üstünlüklere sahiptir. Çünkü politik ve ekonomik kısıtlamalardan uzaktır ve herhangi bir baskı aracı olarak kullanılamaz. Diğer yandan turizmin tarımsal ürün ve hammadde ihracatı açısından da çok daha fazla bir üstünlüğe sahip olduğu kabul edilmektedir. Her şeyden önce, turizm mal ve hizmetlerinin fiyatları, gelişmekte olan ülkenin geleneksel ihracat ürünlerinin fiyatlarına oranla çok daha fazla kendi denetimi altındadır. Ayrıca turizm, gelişmekte olan ülkenin ihracatı için bir çeşitlendirme imkânı yaratır ve döviz gelirlerindeki büyük dalgalanmaları da ortadan kaldırır.”

İnsanlar, fiziksel ve psikolojik anlamda bir takım ihtiyaçlarını karşılamak için seyahat ederler (Lickorish ve Jenkins, 1997: 62). Bu bağlamda turizm sektörü, tüm dünya ülkeleri ve bölgeleri için maliyeti düşük konumda olan ve kalkınmayı az bir çaba ile sağlayabilecek nadir sektörlerden birisidir (Dede ve Güremen, 2010: 47). Gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler için sektörün bu özelliği önem arz etmektedir. Bu kapsamda geçmişten günümüze turizm sektörüne verilen önemin artması da bu yargıyı doğrular niteliktedir.

3. TURİZMİN GELİŞİMİ

Turizm, yaygın destinasyonlarda kalkınmayı gerçekleştirmek için bir araç olarak kabul edilir (Sharpley, 2002: 12). Dünyanın en hızlı gelişim gösteren sektörlerinden biri olarak kabul edilen turizm, çeşitli destinasyonlar ve ülkeler için ekonomik kazanç sağlayan önemli bir alandır. Ekonomik etkilerinin yanı sıra sosyo-kültürel ve çevresel etkileri de beraberinde getiren turizmin; gelişimi, dikkatli planlama sürecini gerektirmektedir. Turizm temelinde iyi planlanmamış bir gelişme, destinasyonun ve yerli halkın ekonomik, kültürel ve çevresel boyutlarda zarar görmesine neden olabilir. Turizm temelinde etkin bir gelişme, yerli halkın da planlama sürecine dâhil edilmesi ile gerçekleşebilir (Güneş, 2014: 100). Turizmin gelişimi için çeşitli düzeyde planlamalar gerçekleşebilir. Bazı ülkelerde ulusal turizm kalkınma planları olduğu gibi bazı ülkelerde de uluslararası turizm kalkınma planları mevcuttur. Turizm gelişim planlaması 6 aşamada gerçekleşir. Bunlar şu şekilde sıralanabilir (Lickorish ve Jenkins, 1997: 169):

- 1- Hedeflerin oluşturulması
- 2- Hedeflerin politika ile birleştirilmesi
- 3- Planlama parametrelerini belirlemek için politika ilkelerinin oluşturulması
- 4- Planda belirlenen hedefleri ortaya koymak için bir uygulama programının oluşturulması
- 5- Turizm gelişim planının hedeflere uygun ilerleyip ilerlemediğini izlemek için bir denetim mekanizmasının oluşturulması
- 6- Gerekli hedef ve politikaların geliştirilmesi için sürecin incelenip gözden geçirilmesi

Modern zamanlarda, turizmin gelişmesi birçok bölgede ekonomik büyümeye katkı sağlamaktadır (Szpilko, 2015: 977). Turizm sektörü, hızlı gelişme gösteren sosyo-ekonomik alan olma özelliğini sürdürülebilir bir şekilde korumaktadır. Zira turizmin geliştiği bir ekonomide, bunun etkileri hem ekonomik hem de sosyal alanlarda kendini hissettirmektedir. Gelişen turizm sektörü; bir ülkenin ödemeler dengesinin düzelmesinde, gelir yaratılmasında dolayısıyla ülkeye gelen döviz girdisinin artırılmasında, bağlantılı olduğu diğer birçok sektörün hareketlenmesinin sağlanmasında (inşaat, yeme-içme, eğlence, taşımacılık vb), altyapı ve üstyapı yatırımlarının artırılmasında ve en önemlisi istihdam olanaklarının geliştirilmesi ile ekonomik açıdan işsizlik probleminin azaltılmasında önemli etkilere sahiptir (Yıldız, 2011: 69). Turizm, birçok gelişmekte olan ülkenin gelişmesine büyük ölçüde katkıda bulunmuştur. Ayrıca uluslararası anlamda donör görevi üstlenen birçok topluluk, politikasını turizm gelişimine odaklamıştır (Chheang, 2010: 86). Turizm sektörünün gelişmesi, yatırımların yöneldiği bölgelere önemli katkılar sağlamaktadır. Toparlamak gerekirse, bir yörede turizmin gelişmesinin sağladığı faydalar şu şekilde sıralanabilir (World Tourism Organisation, 1998: 28-29; Marzuki, 2009: 453-454; Günal, 2011: 434-437):

- Turizm kaynaklı yeni meslek ve iş alanlarının ortaya çıkmasını sağlar.
- Turizm gelişimi, yerli turizm yatırımlarının oluşturulmasında uyarıcı bir etki yapabilir.
- Turizm gelişimi sonucunda oluşan yeni iş alanları ve yatırımlarının oluşturmuş olduğu gelir artışı yerli halkın yaşam standartlarının gelişimini sağlar.
- Turizm, önemli ölçülerde yerli vergi geliri sağlayabilir.
- Turizm sektöründe çalışan personel yeni hüneler kazanır ve bilgisayar kullanımı gibi yeni teknolojilerin gerektirdiği becerilere sahip olur.
- Turizm; yatırımların yöneldiği bir bölgede ulaşım, su, elektrik, çöp yönetimi ve telekomünikasyon gibi yeterli altyapının gelişimini sağlar.
- Turizmin geliştiği yörelerde nüfusun artması nedeniyle, tarım, balıkçılık, el sanatları ve sanayi ürünleri için yeni pazarlar ortaya çıkabilir.

- Turizm hem yerli halk, hem de turistlerin fayda sağlayabileceği yeni ve gelişmiş perakende ticareti (dükkan ve alışveriş alanları), rekreasyon ve kültür olanaklarının (parkların, rekreasyon ve kültür merkezlerinin) gelişmesini uyandırır.
- Herhangi bir yörenin çevresel anlamda kalitesi, turizmin etkisi ile artırılabilir.
- Turizm; yerel zenginlikler olarak sıralanan doğal alanların, arkeolojik ve tarihi sitlerin, el sanatlarının ve çeşitli geleneklerin korunması ve geliştirilmesinde önemli katkı ve destek sağlayabilir.
- Turistlerin yöresel çevreden ve tarihi-kültürel mirastan hoşlandıklarını/zevk aldıklarını gören yerli halkta önemli oranda çevresel duyarlılık ve kültürel kimlik duygusu oluşur.

Yukarıda belirtilen ifadelerden hareketle, turizm sektörünün gelişmesinin birtakım önemli etkilerinin olduğu anlaşılmaktadır. Bu etkiler genel anlamda turizm olayının gerçekleştiği alanda yaşayan insanları, yani o bölgedeki yerli halkı ilgilendirmektedir. Bu anlamda, bir bölgede turizmin gelişmesindeki en önemli etkenin, bölgedeki yaşayan yerli halk olduğu ifade edilebilir. Kısacası turizmin gelişmesiyle birlikte ortaya çıkan sosyo-kültürel, ekonomik ve çevresel etkilerden en çok etkilenen unsur olarak bölge halkının bu gelişimin akabinde görüşlerinin alınması önem arz etmektedir.

4. TURİZMİN ARZ YAPISI

Turizm arzı; belli şartlar altında belirli bir fiyatla bir ülkenin veya bir bölgenin, turistlere satmaya ya da turistlerin faydalanmasına sunmaya hazır olduğu turizm zenginliklerin bütünü şeklinde tanımlanabilir (Olalı ve Timur, 1988: 171). Yapısı gereği; depolanamayan, satın almadan önce denenemeyen, tüketimi için seyahati gerekli kılan, hem doğal hem de insan yapımı kaynaklardan oluşan ve ayrı ayrı veya birlikte olabilen bir dizi bileşenin bir araya gelerek satın alınması anlamına gelmektedir (Sinclair ve Stabler, 2002: 58).

Turizm karmaşık bir olgudur. Bu olguda farklı aktörler bir arada bulunmaktadır. Genelde talep ve arz, coğrafi temelde birbirinden ayrılmıştır fakat turizmde üretim ve tüketim aynı noktada gerçekleşir (Vanhove, 2005: 75). Goeldner

ve Ritchie (2006: 329-330), turizm arzını oluşturan unsurları 4 kategoride toplamıştır. Söz konusu kategoriler, şu şekilde ifade edilmektedir:

Doğal Kaynaklar ve Çevre: Bölgedeki genel hava koşullarını kapsayan iklim, bölgenin fizikî coğrafyası, arazi yapısı, flora-fauna, su kaynakları, plajlar, bölgenin sahip olduğu doğal güzellikler ve içme suyu temini vb. olgular bu kategori içerisinde gösterilebilir.

İnşa Edilmiş Çevre: Bölgenin alt ve üst yapı kaynaklarını kapsamaktadır. Temel elementi bölgenin alt yapısıdır. Turizm sektörünün üst yapısı ise turistlerin bir bölgeyi ziyaret etme eğilimini destekleyen ana unsurlardır. Hava alanları, demir yolları, kara yolları, araç park alanları, marina ve limanlar, otobüs terminali ve tren istasyonu ile bağlı hizmetler, oteller, moteller, restoranlar, alışveriş merkezleri, eğlence yerleri, müzeler, dükkânlar bu kategoriye örnek olarak verilebilir.

Operasyon Sektörleri: Turizmde operasyon sektörleri, bölgeyi ziyaret eden turistlerle birlikte halkın da yararlandığı hizmetlerdir. Ulaşım sektörü, yani hava yollarının oluşması, gemi seferleri, taksiler, otomobiller, tramvaylar gibi transfer araçları örnek olarak gösterilebilir.

Misafirperverlik Ruhu ve Kültürel Kaynaklar: Bölgenin temel sosyal yapısını oluşturan olgu, kültürdür. Dil, adetler ve bölge insanının dinleri, çalışma ve dinlenme davranışları bu kategorinin altında toplanabilir. Turistlere gösterilen misafirperverlik, bölgenin kültürel zenginliğinden kaynaklanmaktadır.

Bu kategorilerden hareketle turizmin arz yapısını daha iyi irdelemek için turizm arzının özellikleri şu şekilde sıralanabilir (Olahı ve Timur, 1988: 179-185):

- Turizm sektöründe arz, ancak büyük yatırımlarla oluşabilmektedir. Belirli bir bölgenin turizm pazarlarında etkin olmaya başlaması, ileride yapılacak yatırımların daha da maliyetli olmasına sebep olur ve arazi fiyatlarında baskılar artar, işletmeler açısından da personel sorunu ortaya çıkar.
- Krizlerden, turizm talebindeki mevsimlik dalgalanmalardan, politik huzursuzluklardan ve tesadüfen ortaya çıkan faktörlerden çabuk etkilenen turizm endüstrisinin ürettiği mal ve hizmetler stoklanamaz.

Bu nedenle turizm arzını oluşturan mal ve hizmetlerin üretildiği anda tüketilmesi gerekmektedir.

- Turizm arzında ikame olanaklarının yüksek olması, risklerin dağıtımını zorlaştırmaktadır.
- Yapısal Özellik: Yaşanan teknolojik gelişmeler, günümüzde üretimin yapısını değiştirmiş ve üretim faktörlerinin üretimdeki önemi artmıştır. Söz konusu değişimler turizm sektörünün ekonomik ve sosyal yapısının yeni ihtiyaçlara göre uyarlanması problemini ortaya çıkarmıştır. Hizmet sektöründe gelişen teknoloji ile birlikte insan gücü yerine makinelerin ikame edilmesi sayısız zorluklar ortaya çıkarmış, bu nedenle yeni teknolojinin uygulanması verimlilikte arzu edilen bir değişikliğe yol açmamıştır. Emek-yoğun üretimin hâkim olduğu turizm arzında ve konaklama işletmelerinde maliyet azalmaları görülmemiştir.
- Turizm arzı, diğer turistik destinasyonlardaki fiyatların etkisi ve turistlerin değişik eğilimleri ve gereksinimleri gibi dış etkenlerin etkisi altında kalarak farklılık göstermektedir.
- Turizm arzı inelastik (esnek olmayan) bir özellik gösterir: Turizm sektörü ve diğer sektörler gibi ekonomik değişkenlere karşı duyarlıdır. Ancak turizm sektörünün arz analizlerinde zaman faktörünün göz önünde bulundurulması gerekmektedir.
- Turizm arzı, kapasite kullanımına dayalı bir esnekliğe sahiptir: Konaklama işletmelerinde kapasiteyi yatak sayısı ifade eder. Bu nedenle kapasite kullanımı günlük, aylık, sezonluk ve yıllık geceleme sayısı ile hesaplanmalıdır.
- Turizm arzının bir diğer özelliği ise turizm sektörünü tam rekabet piyasasından uzaklaştırmasıdır.

4.1. TURİZM ARZINI ETKİLEYEN FAKTÖRLER

Turizm, bir ürün olarak değerlendirildiğinde turizm arzını etkileyen temel etmenler; çekicilik, ulaşılabilirlik, etkinlikler, turizm işletmeleri, imaj ve yerli halkın turizm algısı şeklinde sıralanabilir (Bayat, 2010: 7).

4.1.1. Çekicilik

Bir bölgenin veya bir mal veya hizmetin turizm ürünü olarak dikkate alınabilmesi için çekici olması gerekmektedir. Çekicilik, turistlerin seyahat etmek istediği bir yeri, diğer yerlere tercih etmelerini etkileyen unsurlar olarak açıklanabilir (Kozak, Kozak ve Kozak, 2010: 42). Çekicilik olmadan turizmden söz etmek mümkün değildir. Çekicilik, turizm sisteminin anahtar elemanlarından. Vanhove (2005: 76-77), turizmde çekicilik unsurlarını üç ana grupta toplamıştır:

Doğal Çekicilik Unsurları: Genel olarak çalışmalarda bu başlık altında; iklim, plajlar, manzara, flora-fauna, şelaleler, göller ve dağlar ele alınmıştır.

İnsan Yapımı Çekicilik Unsurları: Turizm amaçlı inşa edilmemiş olmalarına rağmen turistleri çeken yapılardır. İnsanlar tarafından inşa edilen; ülkemizde kalıntıları bulunan Artemis Tapınağı, Mısır'da bulunan Piramitler vb. kültürel ve sosyal çekicilik unsurları bu gruba örnek olarak verilebilir.

Belirli Bir Amaç İçin İnşa Edilmiş Yerler: Turizm çekiciliği oluşturmak üzere özellikle tasarlanarak yapılan yerlerdir. Tema parkları, kayak merkezleri, marinalar festival yapıları ve kaplıcalar bu gruba örnek olarak verilebilir.

4.1.2. Ulaşılabilirlik

Turizm ürününü oluşturan diğer bir önemli unsur, turizm bölgelerine ve turizm işletmelerine kolay ulaşılabilirliği için oluşturulan altyapı olanaklarının varlığıdır. Herhangi bir destinasyonun çekiciliği yüksek olmasına rağmen, turist gönderen bölgelere uzak olması veya turizm işletmelerine ulaşımında yeterli altyapıya sahip olmaması durumunda; daha açık bir ifadeyle havayolu, karayolu, denizyolu ve demiryolu bağlantısı yetersiz ise, turizm ürünlerinin pazarlanmasında zorluklar ortaya çıkacaktır. Ulaşılabilirlik, çekiciliği yüksek olan turizm merkezlerinin pazardaki hedef kitleye olan yakınlığı ve onlara kolay ulaşabilme olanağını ifade etmektedir. Turizm ürünlerinin başarı ile pazarlanmasında ulaşımın; uzaklık açısından yakın, zaman açısından kısa ve maliyet açısından ucuz olması yani ulaşılabilirliğinin olması gerekmektedir (Kozak, Kozak ve Kozak, 2010: 43).

4.1.3. Etkinlikler

Dünyanın farklı bölgelerinde düzenlenen etkinlikler, turizm ürününün ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Bu kapsamda festival, fuar, kongre, bayram, şenlik ve karnaval gibi etkinliklerin yanı sıra spor organizasyonları da yer alabilmektedir. Dünya genelinde pek çok önemli festival, fuar ve kongre, önemli ölçüde turizm talebi yaratan etkinlikler arasındadır (Kozak, Kozak ve Kozak, 2010: 44). Etkinliklerin sağladığı diğer avantajlar değerlendirildiğinde; yerel alanın yenilenmesi, tazelenmesi, düzenlenmesi bağlamında katkılar sağladığı ve sonucunda da ilgili alanda turist akımının meydana geldiği ifade edilebilir (Argan, 2007: 447).

4.1.4. Turizm İşletmeleri

Ulaştırma işletmeleri, konaklama işletmeleri, yiyecek-içecek işletmeleri, seyahat işletmeleri, rekreasyon işletmeleri, hediyelik eşya satan işletmeler ve yan hizmet işletmeleri turizm sektöründe faaliyet gösteren turizm işletmeleridir. Turizm işletmeleri, turizm hareketlerine katılan turistlerin ihtiyaç duydukları hizmetleri karşılayan işletmelerdir (Kozak, Kozak ve Kozak, 2010: 46).

4.1.5. İmaj

İmaj, bir insan veya nesnenin başkaları tarafından nasıl algılanıp değerlendirildiğini gösteren bir olgudur. Her kültür grubunun kendine özgü bir imajı vardır ve bu gruplar, imajlarını olumlu yönde geliştirmek isterler (Reisinger, 2009: 328). Bölgelerin ve turizm işletmelerinin sahip oldukları imaj ise turizm ürünü olarak ele alınmaktadır. Turizm bölgelerinin zamanla sahip oldukları imajları, turistlerin söz konusu bölgeleri tercih etmesinde önemli rol oynamaktadır (Kozak, Kozak ve Kozak, 2010: 45).

4.1.6. Yerli Halkın Turizm Algısı

Turizm sektörü ile ön plana çıkan ülkelere bakıldığında; sektörün gelişmesinde doğal, tarihi ve kültürel çevrenin yanı sıra buralarda yaşayan yerli halkın ziyaretçilere yönelik yaklaşımlarının da önemli bir rol oynadığı görülmektedir. Yerli halkın turizmin gelişmesine katkı vermesini sağlamak için onların söz konusu gelişmeye karşı tutumlarının ve bu tutumları etkileyen faktörlerin belirlenmesi gerekmektedir (Cengiz ve Kırkbir, 2007: 20). Yerli halkın turizm algısı, turizmin o bölgedeki gelişim

sürecinde doğrudan etki sahibidir. Yerli halkın turizme olumlu yaklaşımının bulunmadığı ve halkın turizm faaliyetlerini yeterince desteklemediği bir destinasyonda bu sektörde yeterli gelişmenin sağlanması da mümkün olmayacaktır (Türker ve Türker, 2014: 82). Fakat yerli halkın turizm algılarında önemli farklılıklar olabilir. Bu farklılıkların sebepleri arasında; halkın yaşam tarzı ve ikamet alanının turizm gelişim düzeyi olabilir (Renda, Mendes ve Valle, 2011: 1090).

Yerli halkın turizm üzerindeki asıl ilgi alanı, turizmin kişisel yaşam alanları üzerindeki etkileridir. Bir turizm gelişim stratejisinde yerli halkın turizme bakış açısı, sağlanacak yararlarından ya da kârdan çok turizmin ekonomik, sosyo-kültürel ve çevresel etkilerinin algılanmasına göre değişkenlik gösterebilmektedir (Alaeddinoğlu, 2007). Bölgede yaşayan yerli halk, turizmin etkileri hakkında olumlu bir algıya sahipse, bölgede turizmin gelişmesi için destek sağlayacaktır. Bu sebeple bölgedeki halkın, turizmin gelişmesi hakkındaki tercihlerinin, desteğinin veya muhalefetinin araştırılması önem arz etmektedir. Özellikle, yerli halk içinde anahtar role sahip olmaları itibarıyla turizm etkileri hakkındaki genç nüfusun görüşleri, turizm planlaması ve takibindeki uygulamalar açısından uygulamaları için son derece önemlidir (Çetin, 2009: 16).

4.2. TÜRKİYE TURİZMİNİN ÜSTYAPI ARZI

Turizm arzının temel yapısını, turizmin üst yapısı oluşturmaktadır. Ziyaretçilerin turizm bölgelerinde geçici bir süre konaklama durumundan doğan dolaylı ve dolaysız ihtiyaçlarının karşılanmasını sağlayan olanaklar turizm arzının üst yapısını oluşturur (Olalı ve Timur, 1988: 176-177). Bu kavramla genel olarak konaklama işletmeleri ifade edilmektedir (Sinclair ve Stabler, 2002: 59).

Burada kastedilen çeşitli arz verileri değil, katılımcıların beşerî ihtiyaçlar olarak isimlendirilen ortak ihtiyaçlarıdır. Toplam arz, beşerî ihtiyaçları karşılamaya yarayan tesisler ile diğer ihtiyaçları karşılamayı amaçlayan sunumdan oluşur. Bu yönü ile turizm endüstrisi, turizm bölgesinde turizm arzının üst yapısı olarak ele alınmaktadır. Turizm arzının üst yapısı kendi içinde iki gruba ayrılabilir (Olalı ve Timur, 1988: 179-180):

a-) Konaklama Tesisleri: Bir turistik bölgede, barınma ve yiyecek içecek kuruluşlarını içine alan konaklama tesislerinin sayısı yerine, turizm arzını yatak sayısı

olarak ele almak daha doğru bir ifade olur. Bu durumda turizm arzı, belli bir zamanda bir ülkede veya bölgede bulunan konaklama tesislerindeki yatak sayısı olarak değerlendirilir.

b-) Konaklama Tesisleri Dışındaki Turizm Arzı: Turizm ile ilgili meslekler (seyahat acentacılığı, tercümanlık ve rehberlik) kapsamında sunulan bütün turizm hizmetleri bu gruba girmektedir. Spor, eğlence, hoş vakit geçirmeye yönelik tesisler ve hizmetler de konaklama tesisleri dışındaki turizm arzı grubunda yer almaktadır. Bu başlıkta sunulan, fiziksel turizm arzı ile birleşen hizmetler, turistlerin kalış süresini uzattıkları gibi, kişi başına harcama hacmini de artırır.

Genel olarak turizm arzı denildiğinde yatak sayısı ve dolayısıyla konaklama işletmelerinin sayısı ifade edildiğine göre, Türkiye turizminin arz yapısını incelerken de, Türkiye'deki turizm arz kaynaklarının sayısının verilmesi faydalı olacaktır. Bu bilgiler ışığında Tablo 2'de, Türkiye'de bulunan konaklama tesislerinin sayısı verilmiştir.

Tablo 2. Türkiye'de Bulunan Konaklama Tesisleri (2014)

Turizm İşletmesi Belgeli Tesisler			Turizm Yatırım Belgeli Tesisler		
Tesis Sayısı	Oda Sayısı	Yatak Sayısı	Tesis Sayısı	Oda Sayısı	Yatak Sayısı
3131	384454	807316	1117	145648	309556

Kaynak: TÜRSAB (2015). Turistik Tesis ve İşletmeler. *Türkiye'nin Yatak Kapasitesi 1966-....* 25.12.2015, http://www.tursab.org.tr/tr/istatistikler/turistik-tesis-ve-isletmeler/turkiyenin-yatak-kapasitesi-1966-_77.html.

Tablo 2 incelendiğinde, Türkiye'de bulunan Turizm İşletmesi Belgeli konaklama tesislerinin sayısının, Turizm Yatırım Belgeli konaklama tesislerinin sayısından oldukça fazla olduğu görülmektedir. Bunun sebebi olarak da Turizm İşletmesi Belgeli tesis kurmanın, diğerine göre daha az prosedür gerektirdiği gösterilebilir.

5. TURİZMİN TALEP YAPISI

Turizm talebi genellikle bir mal veya hizmetin turistler tarafından kullanımına ilişkin bir ölçü olarak kabul edilir. Turizm talebi kavramının kökeni, ekonomideki klasik talep tanımına dayanmakla birlikte, "sahip olmak için arzulamak ya da bir hizmetten faydalanmak için onu satın almak" anlamına gelmektedir (Song, Li, Witt ve

Fei, 2010: 63). Turizm talebi; “Belirli bir piyasada, belirli bir fiyata, turistik mal ve hizmetleri rasyonel ya da irrasyonel nedenlerle, ikâmet ettiği yer dışında, satın alma isteğinde bulunan, bu isteğini gerçekleştirmeye imkân verecek kadar satın alma gücüne ve boş zamana sahip olan ve satın alma olayını gerçekleştiren insanların miktarı” olarak tanımlanmaktadır (Olalı ve Timur, 1988: 195). Tanımdan da anlaşılacağı gibi, turizm sektörüne özgü talep kavramından bahsedebilmek için; tüketim zamanının kesin sınırlarının çizilmiş olması, tüketimi gerçekleştirecek kimsenin belirli bir gelire ve boş zamana sahip olması, mal ve hizmetlerin belirli bir piyasada belirli bir fiyat düzeyinden turistlerin hizmetine sunulmuş olması ve turistlerin sunulan mal ve hizmetlerden yararlanma yönünde isteğinin olması gerekmektedir (Kozak, Kozak ve Kozak, 2010: 59). Turizm talebini açıklayan temel kuram; ikâmet edilen yerden, hedef destinasyonlara yönelen turist akımlarıdır (Proença ve Soukiazis, 2005: 4). Turizm talebi, ekonomideki diğer sektörlerde ortaya çıkan mal ve hizmet talebine göre bazı farklılıklar ve değişik özellikler göstermektedir. Bu özellikler şu şekilde sıralanabilir (Kozak, Kozak ve Kozak, 2010: 60):

- **Turizm talebi bağımsız bir taleptir:** İnsanları seyahate yönelten çeşitli nedenler vardır. Bunların başında, insanların farklı yerler görme ve hava değişimi isteği ile çeşitli kişisel faktörlerin etkisi gelmektedir.
- **Turizm talebi çok yönlüdür ve karmaşık bir özelliğe sahiptir:** Her birey yaratılıştan gelen özellikleri nedeniyle diğerlerinden farklıdır ve farklı beklentilere sahiptir. Benzer şekilde, turizme katılanlar arasında fiziksel bir rahatlığa, psikolojik bir mutluluğa ulaşmak için seyahat edenler ile ticari amaçlı seyahat eden insanlar arasında da farklılıklar vardır. Yine turizm destinasyonunda sunulan hizmetlerin sunum şekli, konukları ikna etme yönünde yapılan baskı ve hedef kitleye verilen tüketim mesajlarının yoğunluğu da talebi farklılıklar oluşturacak şekilde etkiler.
- **Aşırı esneklik:** Turizm talebinin ikame olanaklarının fazla olması, tüketimdeki tercihleri ekonomik, sosyal, politik ve mali nitelikteki faktörlerin etkilemesi, turizm talebine aşırı esnek bir özellik kazandırır.
- **Turizm ürünleri arasındaki aşırı rekabeti destekler:** Turizm katılımcılarının kişisel çekişmeleri ve bağlı olarak katılımcılar arasında

gelişen rekabet, turizm talebinin geniş bir yelpazede gelişmesine yol açar. Talebin bu denli yüksek nitelikli ve çeşitli olması da, turizm ürünlerinin birbiriyle aşırı rekabet halinde sunumuna neden olur.

- **Mevsimlik özellik taşıır:** Turizm hareketleri belli mevsimlerde yoğunlaştığı için turizm talebi, mevsimlik özellik taşıır.
- **Ülkelerin gelişmişlik düzeyine göre değişiklik gösterir:** Turizm talebi, ülkelerin gelişmişlik düzeylerine göre farklılık gösterir. Gelişmiş ülkelerden gelen yüksek gelir grubu turistler daha fazla turizm deneyimi yaşamış olabilir. Daha az gelişmiş ülkelerden gelen ziyaretçiler, daha az deneyim sahibi olabilir. Bunların istek ve beklentileri de farklılaşabilir.

Turizm talebini diğer ürünlerin talebine göre farklılaştıran özellikler incelendiğinde, kendine has bir talep biçimi olduğu görülmektedir. Bu özelliklerin yanında turizm talebi hassas bir yapıya sahiptir.

5.1. TURİZM TALEBİNİ ETKİLEYEN FAKTÖRLER

Turizm talebinin gelişmesi bazı ekonomik, sosyal ve fiziksel faktörlerin oluşmasına bağlıdır. Bunlar toplumların sosyal ve ekonomik durumları ile yaşadıkları bölgeler açısından farklılıklar göstermekte ve zaman içinde değişebilmektedir. Turizm talebini etkileyen faktörler sırası ile incelendiğinde, her birinin taşıdığı farklı özelliklerin turizm talebini ne şekilde etkilediğini anlamak mümkün olabilecektir (Olalı ve Timur, 1988: 197). Bazı ülkelerde turizme yoğun bir katılım gerçekleşirken bazı ülkelerde ise turizme katılım daha düşüktür. Bunun sebebi, turizm talebini etkileyen faktörlerle açıklanabilir (Vanhove, 2005: 50):

5.1.1. Ekonomik Faktörler

Turizm talebini etkileyen en önemli ekonomik faktörler; turistik malların ve hizmetlerin fiyatları, turistlerin harcanabilir gelir düzeyleri ve seyahat edilecek yerin uzaklığıdır (Oktayer, Susam ve Çak, 2007: 18).

Fiyat Düzeyi: Bir mal ya da hizmetin talebini ilk başta etkileyecek olan faktörün, o mal veya hizmetin fiyatı olması, talep yasasının normal bir sonucudur. Bu sebeple turizm talebini, turizm mal ve hizmetlerinin fiyatları ile bağlantılı olarak ifade

etmek mümkündür. Bunun yanında, diğer mal ve hizmetlerin fiyatları da turizm talebini etkileyebilmektedir. Örneğin; potansiyel turistler, diğer mal ve hizmetlere harcamak için daha fazla (ya da daha az) pay ayırabilmek amacıyla turizmin daha ucuz (ya da daha pahalı) türlerini seçmeye karar verebilirler (Kozak, Kozak ve Kozak, 2010: 63).

Gelir Düzeyi: Turizm talebini etkileyen faktörler arasında; turist gönderen ülkenin geliri ya da turistin kişisel geliri, genellikle önemli bir unsur olmuştur. Ayrıca, kişi başına düşen gelir de talebin belirleyici faktörleri arasındadır. Eğer tatil talebi düşünülürse, turizm talebini etkileyen ekonomik faktörlerden en önemlisi kişinin harcanabilir gelir düzeyidir. Fakat iş seyahatlerine odaklanılacak olursa işin içine daha genel gelir değişkeni olan milli gelirler girebilir (örneğin, Gayri Safi Yurtiçi Hasıla). Bunun yanında turist gönderen ülke ile turist kabul eden ülkenin birbiriyle olan ekonomik ilişki ve aralarındaki toplam ithalat ve toplam ihracat da turizm talebini etkileyen faktörler arasındadır (Song ve Witt, 2000: 4).

Ekonomik Uzaklık: Ekonomik uzaklık, iki bölge arasındaki ulaştırma için gereken zaman miktarını ve ulaşım maliyetini kapsamaktadır. Turizmin gelişmeye başladığı dönemlerde ekonomik uzaklık, potansiyel talebin bölge seçiminde önemli bir rol haline gelmiştir. Fakat teknolojideki gelişme ve dolayısıyla organize paket turların artması ile birlikte ulaşım için harcanan zaman ve ücret daha da düşmeye başlamıştır. Bununla birlikte turist gönderen ülkelere uzak konumda bulunan bazı bölgeler (Latin Amerika ülkeleri gibi) halen ekonomik uzaklık sonucu ortaya çıkan olumsuzlukları yaşamaktadır (Kozak, Kozak ve Kozak, 2010: 66).

5.1.2. Ekonomi Dışı Faktörler

Turizm talebini etkileyen faktörler incelenirken, gerçeğe yaklaşmak için turistik tüketimin destekleyici nedenlerini ve onun arkasına gizlenen ekonomi dışı faktörleri de dikkate almak gerekmektedir (Olalı ve Timur, 1988: 204). Ekonomi dışı faktörler denildiğinde; boş zaman, turizm bilinci (Kozak, Kozak ve Kozak, 2010: 71) ve kültürel faktörler (Olalı ve Timur, 1988: 204) akla gelmektedir.

5.1.3. Sosyal Faktörler

Ekonomik faktörlerin yanı sıra turizm talebinde rol oynayan; insanların kendilerine ayıracakları zaman yapısında meydana gelen değişimler, ücretli yıllık

izinlerin varlığı, haftalık çalışma saatlerinde meydana gelen değişimler, hafta sonu tatilleri, nüfusun yapısı, eğitim seviyesi gibi sosyal faktörlerden de bahsedilebilir (Oktayer, Susam ve Çak, 2007: 20). Bu faktörlerin yanında kültürel faktörler de sosyal yapıyla ilgili olduğu için sosyal faktörler başlığı altında verilebilir (Vanhove, 2005: 55).

5.1.4. Politik Faktörler

Turizm talebini etkileyen önemli faktörlerden biri de turist; kendi ülkesinin, gittiği ülkenin ve bu iki ülke arasındaki politik ve siyasi durumdur (Olalı ve Timur, 1988: 206; Bahar, 2000: 44). Seyahat talebinde bulunacak turist ülkesindeki politik rejim, iç ve dış turizmi engelleyici nitelikte ise turizmin gelişmesi zorlanacaktır. Turizm sektörü, liberal bir özellik taşıdığı için dış turizm talebini sınırlayıcı yasaların olmaması ve turizmin engellenmemesi gerekmektedir (Bahar, 2000: 44).

5.1.5. Psikolojik Faktörler

Bu faktörler arasında moda, dinî inançlar, doğal yaşama duyulan özlem, reklam ve tanıtım gösterilebilir. Moda, turizm talebi üzerindeki fiyat faktörünün negatif etkisini azaltabilen en önemli unsurlardan biridir. İnsan yaşamını yönlendirmede etkin bir görev üstlenen moda, zevk ve alışkanlıklar, diğer mal hizmetlere olan talebi etkilediği gibi turistik mal ve hizmetlere olan talebi de etkileyebilmektedir. Özellikle turistik bölgelerdeki turizm ürünleri çoğunlukla moda eğilimlerinin etkisi altındadır (Oktayer, Susam ve Çak, 2007: 22).

5.2. TÜRKİYE TURİZMİNİN TALEP YAPISI

Türkiye, genel anlamda önemli bir turizm destinasyonu olarak kabul edilmektedir. Türkiye’de turizm sektörü; gerek sağladığı istihdam, gerekse yabancı döviz geliri bakımından Türk ekonomisi için önemli bir sektör konumundadır. Son yıllarda, ekonominin en önemli sorunlardan birisi olan cari açığın azaltılmasında da turizmin önemli bir yeri bulunmaktadır (Uçak, 2011: 93). Türk ekonomisinin genel trendi, hizmet ve sanayi sektörlerinde üretimin ve talebin genişlemesi yönündedir. Bu nedenle turizm, ekonominin genel trendine uygun olarak gelişmektedir (Çımat ve Bahar, 2003: 4). Dünyada turizm hareketleri hızla gelişme gösterirken, Türkiye de bu doğrultuda; gerek ekonomik politikaları kapsamında, gerekse mikro anlamda turizm

sektöründe çok hızlı bir büyüme sağlamıştır. Turistik amaçlı yatırımlardaki artış, milli gelir içinde turizmin payının yükselişi, hizmet sektöründe öncelikli istihdam alanı haline dönüşmesi, ödemeler dengesine olumlu katkısı ve yabancı sermayeyi ülkeye çekmesi sektörün önemini açıkça göstermektedir (Dilber, 2007: 209). Turizmin bu denli önemli hale gelmesiyle birlikte, Türkiye'ye yönelik turizm talebi de son yıllarda geçmiş yıllara göre artış göstermektedir. Bu bilgiler ışığında, Türkiye'ye yönelik uluslararası turizm talebi ve buna bağlı turizm geliri Tablo 3'de yıllara göre aşağıda verilmiştir.

Tablo 3. Türkiye'ye Gelen Turist Sayısı ve Turizm Geliri

Yıllar	Turizm Geliri (1000 \$)	Ziyaretçi Sayısı	Ortalama Harcama (\$)
2003	13.854.866	16.302.053	850
2004	17.076.606	20.262.640	843
2005	20.322.112	24.124.501	842
2006	18.593.951	23.148.669	803
2007	20.942.500	27.214.988	770
2008	25.415.067	30.979.979	820
2009	25.064.482	32.006.149	783
2010	24.930.997	33.027.943	755
2011	28.115.692	36.151.328	778
2012	29.007.003	36.463.921	795
2013	32.310.424	39.226.226	824
2014	34.305.904	41.415.070	828

Kaynak: TÜRSAB (2016). Turist Sayısı ve Turizm Geliri. 2003-... *Gelir, Sayı ve Ortalama Harcama*. 01.01.2016, http://www.tursab.org.tr/tr/turizm-verileri/istatistikler/2003-gelirsayi-ve-ortalama-harcama_68.html.

Tablo 3 incelendiğinde, 2014 yılındaki Türkiye'ye gelen ziyaretçi sayısı ve turizm gelirinde 2003 yılına göre büyük artış sağlanmış fakat ortalama harcama miktarında beklenen artış yakalanamamıştır. Aksine 2014 yılındaki ortalama harcama miktarı, 2003 yılındaki ortalama harcama miktarından daha azdır. Bunun sebebi olarak da; gelen ziyaretçi profilindeki ve ziyaretçilerin sosyo-ekonomik durumlarındaki değişim gösterilebilir.

6. TURİZMİN ETKİLERİ

Turizm; günümüz dünyasında tüm ülkeleri ilgilendiren, ekonomik, sosyal ve çevresel bir olgudur (Çalışkan ve Tütüncü, 2008: 807). Turizm sektörü, ülkeler için hızlı adımlarla ilerleyen bir yapıya sahiptir. Gelişmekte olan ülkelerde turizm teşviklerinin birincil amacı, yabancı paranın ülkeye girmesidir (Zaei ve Zaei, 2013:

15). Turistik ihtiyaçların karşılanması için turistlerin yaptıkları harcamalar, ekonomiye dalgalar halinde yayılarak bir canlılık getirmekte ve bu ihtiyaçların karşılanmasına ynelik üretim, özel bir önem kazanmaktadır (Olalı ve Timur, 1988: 88). Geliştiği bölgeye veya ülkeye ekonomik anlamda büyük faydalar sağlayan turizm sektörü, bölgede yaşayan insanlara sosyal ve fiziksel çevre yönünden de olumlu etkileri beraberinde getirmektedir.

Turizm, genel anlamda olumlu etkileriyle anılmakla birlikte, Milman ve Pizam'a (1988) göre sosyal şartların değişmesine sebep olabilmektedir. Yerli halkın değer sisteminde, kişisel davranışlarında, aile içi ilişkilerinde, ortak genel yaşam biçiminde, geleneksel merasimlerde ve cemiyet örgütlenmelerinde ciddi problemlere öncülük edebilmektedir (Milman ve Pizam 1988, 191).

Turizme yeni açılan bir bölgede, sağlıksız, plansız yürütölen turizmin gelişimi ve bu gelişmenin sonucunda oluşan yoğun turist akışı, hem çevresel hem de yerli halk ve turistler üzerinde geri döndürölemez birtakım olumsuz etkilere sebep olabilir. Oluşan bu olumsuzluğun tahribatını ortadan kaldırmak daha maliyetli olabileceğinden, turizme yeni açılmış ya da açılacak yerlerin toplumsal, kültürel, çevresel, alt ve üst yapı gibi tüm alanlarda sürdürölebilir planlamalar yapılmalıdır.

Dolayısıyla, turizmin etkilediği kesim açısından olumlu ve olumsuz etkiler yaşanabilmektedir. Turizmin olumlu ve olumsuz etkileri ile etki alanlarının birlikte ortaya konulduğu Tablo 4 incelendiğinde, göröldüğu üzere turizmin ekonomik etkileri yadsınamayacak kadar önemlidir. Fakat turizm, yalnızca ekonomik bir olay olmayıp aynı zamanda toplumsal ve fiziksel çevreyi de etkileyen bir olgudur.

Turizm, belirli yöreler ve destinasyonlar için büyük etkiye sahip olabilecek bir olgudur. Aynı zamanda dünya çapında bir boyutu olan ve ekonomik, sosyo-kültürel ve çevresel anlamda olumlu ve olumsuz etkilere sahip olan turizm sektörü, bu anlamda büyük önem arz etmektedir (Mathieson ve Wall, 1982; Vanhove, 2005: 169). Bir sonraki sayfada verilen Tablo 4'den sonra çalışmanın izleyen kısmında, turizmin ekonomik, sosyo-kültürel ve çevresel etkileri hakkında bilgi verilecektir.

Tablo 4. Turizmin Olumlu ve Olumsuz Etkileri

<u>Etki Alanı</u>	<u>Olumlu Etkiler</u>	<u>Olumsuz Etkiler</u>
Çevre/Ekoloji	-Turizm çevresel korumayı teşvik eder -Ekoturizm	-Artan kanalizasyon, katı atık, gürültü, habitat tahribi, hava kirliliği, manzarada oluşan değişiklikler
Ekonomi	-Yerli halk için iş imkânı -Vergi gelirlerinde artış -Yeni yatırımlar	-Geleneksel sanayinin dağılması -Düşük ücretli vasıfsız işler -Yerel fiyatların artması -Yerli halkın statüsünün düşmesi -Yerel ekonomi üzerindeki yerli kontrolünün azalması
Eğitim	-Turistlerden öğrenme (kültürel eğitim) -Seyahat esnasında öğrenme (kültür turizmi) -Yerel miras bilincinin artması -Turizm çalışmaları/eğitimi	-Yerel koşulların kısmen görülmesi -Turizmin çok yönlü doğasının görmezden gelinmesi -Göç nedeniyle yerel nüfusun artması ve okulların yetersiz olması
Kültür	-Yerel kültür ve geleneklere saygı -Farklı kültürler arası etkileşim/karşılıklı öğrenme	-Bir günde kültürü ödünç almak -Kibirli turistler -Sosyal gerginlik -Uyuşturucu, alkol, fuhuş -Yabancı düşmanlığı
Cinsiyet	-Genç eğitimli kadınlar için daha geniş ufuklar -Yerli kadınlar için daha fazla fırsat	-Seks turizmi -Çocuk istismarı -Yerli kadınların düşük seviyedeki işlerde kümelenmesi
Sağlık	-Dinlenme ve sağlığına kavuşma -Aile etkileşimi	-Düşük sağlık önlemleri -Sağlıksız yiyecekler -Temel hijyen eksikliği -Hastalıkların bulaşması -Uyuşturucu ve alkol sorunları
Tarım/Balıkçılık	-Yerel ürünlere yönelik talebin artması	-Tarım/Balıkçılıkta azalma -Arazi değerleri ve vergilerde artış
Özel mülkiyet	-Yerel sahiplenmenin artması -Yerli halkın özel mülkiyet değerinin artması	-Yerel sahiplenmenin kaybolması -Arazi spekülasyonu -Mülkiyet hakkı çatışmaları
Gelecek beklentileri	-Sürdürülebilir turizm -Turistler için etik	-Turizmde aşırı nüfus yoğunluğu -Kirlilik -Memnuniyetsiz seyahat

Kaynak: Oliveira, J. A. P. (2003). Governmental Responses to Tourism Development: Three Brazilian Case Studies. *Tourism Management*, 24 (1), 97-110.

6.1. TURİZMİN EKONOMİK ETKİLERİ

Turizm sektörü, 2. Dünya Savaşı'ndan sonra hızla gelişme göstererek daha geniş halk kitlelerine ve uzak mesafelere yayılmıştır. Günümüzde parasal ve kitlesel bir olgu haline gelen turizmin yarattığı ekonomik etkiler, ülke ekonomilerinde ve özellikle uluslararası ekonomik ilişkilerde önemli sonuçlar doğurmaktadır. Bu durum, yalnızca uluslararası turizm hareketlerinden büyük pay alan gelişmiş ülkelerde değil, aynı zamanda gelişmekte olan ülkelerde de turizme verilen önemi artırmaktadır. Turizmin ulusal ve uluslararası kazandığı dev boyutlarla; yatırımları ve iş hacmini geliştiren, gelir yaratan, döviz sağlayan ve yeni istihdam olanakları sağlayan bir nitelik kazanması, ülkelerin dikkatinin bu ekonomik olay üzerinde yoğunlaşmasına sebep olmuştur. Özellikle gelişmekte olan ülkelerin karşılaştıkları ekonomik krizlerin ve darboğazların aşılmasında, turizmin yarattığı dinamik ekonomik etkiler, söz konusu ülkelerin turizme daha çok önem vermesine olanak sağlamıştır (Bulut, 2000: 71).

Turistik bölgeye gelen ziyaretçi sayısındaki artış, konaklama, yiyecek-içecek ve rekreasyon işletmelerinin, alışveriş alanlarının yanı sıra diğer altyapı yatırımlarına olan ihtiyacı da artıracaktır. Bütün bu faaliyetler için özel sektör, yerel yönetimler ve devlet, yapılacak çalışmalar ve belirlenecek politikalar doğrultusunda yeni yatırımları hedeflemek durumunda kalacaktır. Turizmin ekonomik etkisi, yalnızca sektör içinde kendisini göstermemektedir. Turizmin diğer sektörlerle sıkı işbirliği içinde olması nedeniyle yatırım, istihdam ve gelir çarpanları büyük ölçüde etkili olmaktadır. Turizm sektörüne yapılan bir yatırım, diğer sektörler için de yeni bir ekonomik faaliyeti beraberinde getirebilmekte ve yeni istihdam alanlarının oluşturulmasına katkı sağlayabilmekte; yaratılan bir birimlik gelir ise, hem turizm sektöründe hem de diğer sektörlerdeki yatırımlara etkide bulunmaktadır. Örneğin; turizm sektöründeki bir yatırım, inşaat sektörüne de yansiyabilmekte; bölgeye yönelik artan turist hareketleri ise beraberinde havayolu, karayolu ya da denizyolu trafiğini canlandırmaktadır. Turizmin diğer sektörlerle olan ilişkisi nedeniyle, ortaya çıkabilecek olumlu ya da olumsuz gelişmeler, kısa sürede değişen ölçülerde diğer ilgili sektörlerle ve sonuçta da genel olarak ülke ekonomisine yansiyacaktır (Kozak, Kozak ve Kozak, 2010: 74).

Kısacası turizm sektörünün teşvik edilmesi, bireylere fayda sağlamanın yanında ülke ekonomisine de büyük faydalar sağlayacaktır (Bahar, 2006; Çelik, 2012: 36).

6.2. TURİZMİN SOSYO-KÜLTÜREL ETKİLERİ

Turizm, toplumda yapısal değişikliklere yol açabilen tam olarak sosyal bir etkinliktir (Lickorish ve Jenkins, 1997: 78). Turizm ve seyahatin hareket etme ve yer değiştirme doğasından dolayı, turistlerin ziyaret ettikleri bölgelerde yerli halk ile karşılaşmaları sonucunda bazı etkileşimler oluşabilir (Ay, 2014: 54).

Turizm, ziyaretçilerin kültürü ile ziyaret edilen bölgedeki kültür arasında bir bağ oluşturma çabası içindedir. Ziyaretçilerin memnuniyeti ancak destinasyonda kendilerinden bir şeyler bulabildiklerinde veya destinasyon kültürüne bir katkıda bulunabildiklerinde gerçekleşir. Bu anlamda bir şeylerin değişmesi hedeflenmez ve beklenmez. Destinasyonun ziyaretçilere bir şeyler katması da ziyaretçilerin beklentileri arasındadır, ancak bu tecrübeler orada yaşanır ve biter, insanların ve hayatın özünü değiştirmez (Çelik, 2009: 18-19).

Bir ülkede turizmin gelişmesiyle toplumsal değişimin de başladığını görmek mümkündür. Bu süreç, turizmin gelişmesiyle doğru orantılı olarak değişimin de hızlandığını göstermektedir (Pala, 2001: 17). Turizmin geliştiği alanlarda yaşayan insanlar için turizm faaliyeti istihdam ve çeşitli girişimcilik faaliyetleri yoluyla yaşam standartlarını iyileştiren bir faktör olmakta, kadınların ekonomik olarak işgücüne katılması için fırsatlar sağlamakta ve turizmin gelişmesinin bir parçası olarak sağlanan iyi hizmetlerden faydalanma imkânı vermektedir. Turist kabul eden bölgedeki toplumun kültürünü yabancı ziyaretçilere gösterme fırsatı, genellikle bir toplum için büyük bir kıvanç kaynağı olmaktadır (Avcıkurt, 2009: 51).

Turizmin özellikle gelişmekte olan ülkelerin insanları üzerinde, gelişmiş ülkelerin ise toplumsal yapıları üzerinde bir etkisi olduğu genel kabul gören bir konudur. İki ülke kültürünün karşılaştığı bir ortamda, gelişmiş ülkelerin kültürel yapısı, az gelişmiş ülkeyi etkisi altına alabilmektedir. Dünya turizminin gelişmiş ülkeler tarafından yönlendirildiği günümüzde, gelişmekte olan ülkelerin bu etki altında kalması kaçınılmazdır. Turist ile turist kabul eden yöre halkının birbirleri ile iletişim

ve etkileşime girmeleri sonucunda meydana gelebilecek birçok olumlu toplumsal etkiler bulunmaktadır (Gürbüz, 2002: 53).

6.3. TURİZMİN ÇEVRESEL ETKİLERİ

Turizm ve çevre arasındaki var olan etkileşimi anlamak için, turizmin karmaşık bir yapıya sahip olduğunu ifade etmek gereklidir (Holden, 2008: 1). Belirli bir bölgeye ya da ülkeye yönelik turizm talebinin oluşması ve bu talebin sürdürülebilirliği açısından fiziksel (tarihî ve doğal) çevre, önemli bir etken olarak ele alınmaktadır. Turistlerin gidecekleri yer seçiminde ve kalış süresinin belirlenmesinde fiziksel çevre önemli bir belirleyicidir. Daha açık ifade etmek gerekirse; turizm ve fiziksel çevre, birbirinden ayrılmaz bir ilişki içerisinde. Turizm, bütünüyle fiziksel çevrede oluşmaktadır, bu nedenle fiziksel çevrenin çekim unsurlarının turizm talebi üzerinde bir etkisi olduğunu ifade etmek mümkündür (Kozak, Kozak ve Kozak, 2010: 94).

Turizm, fiziksel çevre üzerinde bozulmalara yol açarsa, kendi varlığını da tehlikeye atmış olacaktır. Turizm çevresel değerlere bir zenginlik kattığında ise kendi sürekliliğini sağlama yolunda önemli bir adım atmış olacaktır. Bu kapsamda, turizmin doğal çevre üzerinde bozulmalara neden olabilecek olumsuz etkilerinin ve çevresel zenginliğe katkı sağlayacak olumlu etkilerinin ortaya konulması gerekmektedir (Kahraman ve Türkay, 2012: 60). Turizmin, planlı ve kontrollü bir şekilde geliştirilmesine bağlı olarak olumlu ve olumsuz çevresel etkileri olabilmektedir. Bu etkiler şu şekilde özetlenebilir (Lickorish ve Jenkins, 1997: 87-89):

Olumsuz Etkiler

- Su Kirliliği
- Hava Kirliliği
- Gürültü Kirliliği
- Görsel Kirlilik
- Kalabalık ve İzdiham
- Arazi Kullanım Sorunları
- Ekolojik Bozulma
- Çevresel Tehlikeler
- Tarihi ve Arkeolojik Alanlara Verilen Zarar

- Uygunsuz Atık Yok Etme

Olumlu Etkiler

- Önemli Doğal Alanların Korunması
- Arkeolojik ve Tarihi Alanların Korunması
- Çevre Kalitesinin Yükseltilmesi
- Çevre Değerinin Artırılması
- Altyapının Geliştirilmesi

Turizmin çevresel olarak etkilediği bu unsurların yanı sıra turizm işletmeleri de çevreyi etkileyebilmektedir. Bu bağlamda, turizm işletmeleri açısından; çevreye duyarlı politikalar benimsemek, işletmelere hem marka prestiji hem de bilinçlenen müşterilerin tercihlerinde öncelikli olma fırsatı sunacaktır (Baytok, Pelit, Gökçe ve Gökçe, 2015: 8).

6.4. TURİZMİN YERLİ HALK ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ

Turizm, geniş anlamda toplumsal bir olaydır. İnsanların üzerinde yeni bir yaşam biçimine neden olabilmekte ve toplumsal bir akım niteliği taşımaktadır. Turistlerle bölgede yaşayan yerli halk arasındaki ve turistlerin kendi aralarında kurdukları ilişkiler, turizmin sosyo-kültürel etkilerinin önemli bir göstergesidir. Turizmin gelişmesiyle birlikte turist-yerli halk ilişkileri, turistlerin davranışları ve onların birbirleriyle ilişkileri önemli toplumsal olaylar durumuna gelmekte ve toplumsal değişim sürecinin başlamasında en önemli harekete geçirici etkenler olarak ifade edilebilir.

Özellikle turistlerin yaşam biçimleri ve tatildeki davranışları, oluşturdukları kümelerin yapısı, gittikleri yerlerdeki insanlarla ilişkileri ve kendilerine hizmet eden görevlilerle ilişkileri büyük bir önem taşımaktadır. Dünyada her yıl milyonlarca insanın katılımıyla gerçekleşen turizm olayı ve bu olayın yarattığı ilişkiler; geleneklerde, inançlarda, değer yargılarında, aile yapısında, siyasal yapıda ve ekonomik yapıda önemli değişmelerin meydana gelmesinde sebep teşkil etmiştir (Doğan, 1987: 1-3).

Turizm sektörü, istihdam alanını genişletmesi ve gelir artışı sağlaması gibi olumlu etkilerinden dolayı haberleşme araçlarından yoğun biçimde yararlanma imkânı sağladığı gibi, insanların yaşam düzeyini yükselterek konutların rahatlığa ve

dinlenmeye dönük olanaklarla donatılmasına yol açabilecektir. Ayrıca, pazar ekonomisine, topluluğun ekonomik yaşantısının güçlenmesine ve canlılık kazanmasına olanak sağlayabilecektir (Civelek, 2010: 341).

Bir topluluğun turizme ilgi göstermesi, öncelikle turizmin ekonomik çekiciliğinden kaynaklanmaktadır. Turizme açılan bir topluluk önceden tarım, ticaret vb. sektöründe etkinlik göstermekteyken, turizmle birlikte daha fazla gelir elde etmek ve bu yolla yaşam standartlarını yükseltmek amacıyla turizm sektörüne ilgi göstermeye başlayabilecektir. Böylece turizmin gelişme gösterdiği bölgede; işyerlerinde de bir çeşitlenme ve farklılaşma kendini göstermekte, turizme açılan bir yerleşim biriminde turistik eşya satan birimlerin, otel, motel ve pansiyon gibi çeşitli turizm işletmelerinin sayısı da artmaktadır. Turistlerle yerli halk arasında başlangıçta ekonomik platformda gelişen ilişkiler, zamanla yerli halkın turistlerin yaşam biçimleri hakkında bilgi sahibi olmalarını sağlayacaktır. Yerli halkın, turistlerle kurduğu sosyal ilişkiler, yerli halkın dışa kapalı tavırlarını bırakıp, dışa açık davranışlar geliştirmelerine neden olabilecektir.

Turizmin gelişmesi sürecindeki olumlu etkileri hisseden yerli halk, turizm sektörünü olumlu algılayacak ve turizmin gelişmesine destek vermeye başlayabilecektir. Burada da yerli halkın turizmin gelişmesine verdiği desteği etkileyen birtakım faktörlerin olduğu dikkat çekmektedir. Bu faktörler, Harril (2004: 254) tarafından şu şekilde sıralanmıştır:

- Sosyo-ekonomik faktörler
- Mekânsal faktörler
- Ekonomik bağımlılık
- Yerli halkın ve toplumun sınıflandırılması
- Yerli halkın turizme karşı algı, tutum ve turizmin gelişmesine verdiği desteğin ölçülmesi

Bu faktörler, genel hatlarıyla turizmin etkileriyle paralellik göstermektedir. Turizmin etkileri ile yerli halkın turizmin gelişimine verdiği desteği etkileyen faktörler birbirini tamamlar niteliktedir.

Genel olarak turizm kavramı ve turizmin etkilerinin anlatıldığı birinci bölümü özetlemek gerekirse; insanların tatil ve dinlenme amaçlı faaliyetlere katılmasıyla

gerçekleşen turizm sektörü, çok yönlü yapısıyla gelişime açık ve dinamik bir sektördür. Bu sektörü diğer sektörlerden ayıran en önemli özelliklerden birkaçı; “üretim ve tüketimin eş zamanlı olması, üretilen ürünün hizmet olması dolayısıyla stoklanamaması, hizmeti talep edenlerin (turistlerin) bizzat ürünün olduğu yere gitmesi gerekmesi ve insan ilişkilerine dayanmasından doğan sosyolojik yapısı” şeklindedir. Bu yönleriyle diğer sektörlerden farklılaşan turizm sektörü, gelişmesiyle birlikte birtakım etkileri de beraberinde getirmektedir. Turizm sektörünün gelişmesinden en çok etkilenen kesim şüphesiz ki, gelişmenin yaşandığı bölgede yaşayan yerli halktır. Bu nedenle turizmin aşama aşama gelişme gösterdiği Afyonkarahisar, araştırmanın kapsamı doğrultusunda araştırmanın yapılacağı bölge olarak seçilmiştir. Çalışmanın izleyen kısmında, Afyonkarahisar hakkında bilgi verilecektir.

İKİNCİ BÖLÜM

AFYONKARAHİSAR İLİNİN TURİZM POTANSİYELİ

Çalışmanın ikinci bölümünde, Afyonkarahisar'ın turizm potansiyelini irdelemek adına, öncelikle; Afyonkarahisar ilinin konumu ve coğrafi özellikleri hakkında genel bilgiler verilecektir. Ardından Afyonkarahisar'da bulunan turizm arz kaynakları; doğal değerler ve tarihi eserler olmak üzere iki alt başlıkta incelenecektir. Çalışmanın izleyen kısmında Afyonkarahisar'da konumlanan turizm alanları ve ildeki turizm çeşitleri hakkında ayrıntılı bilgi verilecektir. Son olarak da çalışma başlığıyla uyumlu olarak Afyonkarahisar halkının sosyo-kültürel özellikleri hakkında bilgi verilmiştir.

1. AFYONKARAHİSAR İLİNİN KONUMU VE COĞRAFİ ÖZELLİKLERİ

Afyonkarahisar, Ege Bölgesinin İç Batı Anadolu bölümü sınırları içerisinde yer alır. Kuzeyde Eskişehir, kuzeybatıda Kütahya, doğuda Konya, batıda Uşak, güneyde Burdur, güneydoğuda Isparta, güneybatıda ise Denizli ile komşudur. İlin deniz seviyesinden yüksekliği 1.021 metre ve yüzölçümü 13.927 km²'dir. İlde genellikle karasal iklim hüküm sürer. Kışları soğuk, yazları kurak ve sıcaktır. Merkez ilçeye birlikte toplam 18 ilçeye sahiptir. Afyonkarahisar ili, coğrafi açıdan Türkiye'nin önemli bir geçiş bölgesinde yer almaktadır. Afyonkarahisar üzerinden Ankara, İstanbul, İzmir ve Antalya gibi büyük şehirlerin diğer şehirlerle ve iç bölgelerle bağlantısı sağlanmaktadır. Genel olarak şehir dağlık alanlar arasında yer alan ovalardan oluşmaktadır; yer yer akarsu vadileriyle yarılmış platolar mevcuttur. İl sınırlarının doğu ve kuzeydoğusunda Emir dağları, güneydoğusunda Karakuş ve Sultan dağları, batısında Ahır dağları yer almaktadır. Afyon Ovası, Sincanlı Ovası, Sandıklı Ovası, Çöl Ovası ve Şuhut Ovası ilin önemli ovalarıdır (Afyonkarahisar İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, 2016a).

1.1. AFYONKARAHİSAR İLİNİN İKLİMİ

Afyonkarahisar şehri ve çevresi, bütün Türkiye'de olduğu gibi hava kütleleri ve cephe sistemleri bakımından geçiş kuşağı üzerinde bulunmaktadır. Bilindiği üzere ülkemiz, kuzeyde Batı Rüzgârları sisteminin etkisinde bulunan Orta ve Batı

Avrupa'nın her mevsim yağışlı ılıman iklimi ile Doğu Avrupa'nın karasal iklimi ve güneyde subtropikal yüksek basınç rejiminin etkisinde bulunan, her mevsimi kurak tropikal bölge arasında bir geçiş kuşağı üzerinde bulunmaktadır (Aliğaoğlu, 2004: 21).

Coğrafi konumu sebebiyle, Afyonkarahisar'ın iklim özellikleri farklı çevrelerden gelen hava akımlarının etkisindedir. Bu durum Afyonkarahisar ilinde iklim özelliklerinin bütünlük göstermemesine neden olur (Yazıcı, Koca ve Koca, 2010: 115). Genel olarak, "Karasal Geçiş Tipi" termik iklim özellikleri gösteren Afyonkarahisar'da; yaz ayları sıcak ve kurak, kış ayları soğuk, bahar ayları yağışlı ve serin geçmektedir (Yılmaz, 2001a: 52).

Afyonkarahisar, batısındaki Akdeniz iklimi ile doğusunda yer alan İç Anadolu'nun karasal iklimi arasında bir geçiş iklimi bölgesinde bulunmaktadır. Afyonkarahisar ve çevresi, farklı çevrelerden gelen basınç ve rüzgâr sistemlerinin etkisi altında kaldığı için, hava koşulları yıl içinde sürekli değişiklik göstermektedir. Afyonkarahisar'ın çevresindeki illere göre yükseltisinin ve denizden yüksekliğinin fazla olması nedeniyle kentte İç Anadolu iklimi özellikleri daha çok hissedilmektedir. Afyonkarahisar, kış aylarında Karadeniz ve Doğu Akdeniz havzalarında gelişen cephesel depresyonların etkisi altında kalmaktadır. Bu tür soğuk cepheler bölge üzerinde yağışlara yol açmakta, rüzgârlı ve soğuk hava koşulları oluşturmaktadır (Akgül, 2006: 13-14; Ay, 2009: 13).

1.2. AFYONKARAHİSAR İLİNİN BİTKİ ÖRTÜSÜ

Afyonkarahisar ilinin bitki örtüsüne genel olarak bakıldığında, sedir ve karaçam bitkilerinin bölgede hâkim olduğu söylenebilir. Bu bitkilerin yanı sıra relikt (eskiden kalma) bitki türlerinin de olduğu çeşitli bitki türlerini bir arada görmek mümkündür. Fakat, bunlardan orman formasyonunun hâkim elemanı olan karaçam ormanları, büyük ölçüde tahrip edilmiş olup, yerini meşe toplulukları almıştır. Özellikle yerleşim yerlerinin çevresindeki sahalarda tahribat daha büyük olmuş ve bu alanlar antropojen step (doğal bitki örtüsü olan ormanın, insanlar tarafından tahrip edilmesi sonucu oluşan bozkır) sahaları haline dönüşmüştür (Yılmaz, 2001a: 60).

Afyonkarahisar'ın sınırları içerisinde, çok kısa mesafelerde, iklim anlamında yerel özellikler nedeniyle ortaya çıkan farklılıklar, bitki çeşitliliğinin de artmasına sebep olmuştur (Kargıoğlu, Serteser, Şenkul ve Özdemir, 2008: 34).

1.3. AFYONKARAHİSAR İLİNİN BAŞLICA COĞRAFI ÖZELLİKLERİ

Afyonkarahisar şehri, coğrafi konumu itibariyle yolların kavşak noktasında olmasından dolayı her zaman dikkatleri üzerinde toplayan bir şehir olarak görülmüştür (Şahin, 2002: 55). Afyonkarahisar, Türkiye'nin coğrafi bölgelerinden üçü üzerinde (Ege, Akdeniz, İç Anadolu) yayılan bir ildir. Büyük kısmı Ege bölgesinin İç batı Anadolu bölümünde bulunur. Güneyde bulunan Başmakçı, Dazkırı, Dinar ve Evciler ilçelerinin bazı toprakları Akdeniz Bölgesi sınırları içine girer. İlin doğu ve kuzeydoğu kısımlarındaki bazı topraklar da İç Anadolu Bölgesine taşar. Önemli merkezleri birbirine bağlayan kara ve demiryolları Afyonkarahisar'dan geçer. Bu özellikleri sebebiyle Afyonkarahisar, yolların kesiştiği, bölgelerin birbirine bağlandığı bir merkez konumundadır. Afyonkarahisar doğuda Konya, batıda Uşak, kuzeybatıda Kütahya, güneybatıda Denizli, güneyde Burdur, güneydoğuda Isparta ve kuzeyde Eskişehir illeri ile komşudur. Denizden yüksekliği 1.034 metre olup, Afyonkarahisar ili arazisinin %47,5'nı dağlar, %32,6'sını plâtolar ve %19,9'unu ovalar oluşturur (T.C. Afyonkarahisar Valiliği Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü, 2011: 61).

Afyonkarahisar İli, yeryüzü şekilleri bakımından engebeli bir arazi yapısına sahiptir ve jeomorfolojik birimler kısa mesafelerde büyük değişiklik gösterir ve genelde yüksek ve engebeli bir yapıya sahiptir (Kervankıran, 2011: 70). İlin başlıca jeomorfolojik özellikleri şu şekilde sıralanabilir:

Dağlar

Ege bölgesinin doğusunda, bir eşik konumunda yer alan Afyonkarahisar yöresinde; jeomorfolojik açıdan en fazla göze çarpan özellik, dağlık alanlar ve bu dağlık alanlar arasında farklı uzanış ve genişlikte yer alan ovalardır. Ancak il topraklarının büyük bir bölümü, akarsu vadileri ile yoğun şekilde yarılmış plato görünümündedir. Dağlık alanların yükseklikleri 1600 metre ile 2600 metre arasında değişir ve bu dağların bir bölümü volkanik oluşumludur. İlin kuzeyinde Ağın dağı bulunur ve Ağın Dağı'nın en yüksek tepesi 1808 metredir. Bu dağ, Afyonkarahisar'ın

İhsaniye-Bayat-İscehisar ilçeleri arasında yer alır. Akarsular tarafından derince yarıldığından kütleli bir özellik göstermez (Afyon Kocatepe Üniversitesi, 2001: 4).

Afyonkarahisar ilinin en önemli dağları şu şekilde sıralanabilir (Kervankıran, 2011: 71):

Güneydoğuda Sultan Dağları, kuzeydoğuda Emirdağı, kuzeyde Şaphane Dağı, batıda Ahır Dağı, güneybatıda Akdağ ve ortada uzanan Kumalar Dağı'dır. Dağlık alanların arasında kalan ovalar, arazinin orta ve güney kesimlerinde bulunmaktadır.

Ovalar

Afyonkarahisar il sınırları içerisinde dağların arasında yer alan ve genellikle tektonizma ve karstik kökenli olaylar sonucunda oluşmuş ovalar bulunmaktadır (Afyon Kocatepe Üniversitesi, 2001: 11). Bu ovaların en önemlileri; Afyonkarahisar Ovası, Şuhut Ovası, Sandıklı Ovası, Büyük ve Küçük Sincanlı Ovaları, Dombay Ovası, Çöl Ovası, Çamur Ovası ve karstik kökenli ovalara örnek olan Dinar Ovası'dır (Kervankıran, 2011: 73).

Akarsular

Sınırları içinde büyük ırmak olmayan Afyonkarahisar ilinin başlıca akarsularını, Sakarya ve Büyük Menderes ırmaklarını besleyen küçük akarsular oluşturur. Bu akarsulardan en önemlisi il merkezindeki Akarçay'dır. Komşu illere göre deniz seviyesinden çok fazla yükseklikte olan Afyonkarahisar'a bu durum, bir eşik özelliği kazandırmıştır. Bu eşik özelliği, aynı zamanda çevre akarsu havzalarına kaynak sağlamaktadır. Nitekim Emirdağ ve Ağın Dağı'nın kuzey eteklerinde çıkan kaynaklar, Sakarya Nehri'nin yukarı mecrasını oluşturmaktadır. Öte yandan, Sandıklı Ovası'nın suyunu büyük oranda drene eden (boşaltan) Akçay Çayı, Akdağ'ı derin bir kanyonla yararak Büyük Menderes havzasının yukarı çıkırını oluşturan Çivril Ovası'na açılır (Afyon Kocatepe Üniversitesi, 2001: 16-17).

Göller

Afyonkarahisar İli, Ege Bölgesinin diğer illerine göre, doğal göller bakımından oldukça zengindir. İlin doğu ve güneybatı bölümünde toplanmış olan bu göller, şu şekilde sıralanabilir (Afyon Kocatepe Üniversitesi, 2001: 17-20):

- Akşehir Gölü
- Eber Gölü
- Karamık Gölü (Bataklığı)
- Acı Göl
- Emre Gölü

2. AFYONKARAHİSAR İLİNİN TURİZM ARZ KAYNAKLARI

İnsanlar, devamlı olarak yaşadıkları alanlarda karşılayamadıkları gereksinimlerini gidermek amacıyla, kendileri açısından cazip olan başka yerlere giderler. Bir ürünün ya da bir bölgenin insanlar için cazip olabilmesi ve işlev görebilmesi için birtakım özellikleri taşıması gerekir. Çekici olması, ulaşılabilir olması, mal ve hizmetlerinden yararlanabileceği turizm işletmelerinin bulunması gibi söz konusu unsurlar turizm ürününü cazip hale getiren temel özellikleri oluşturmaktadır. Ayrıca festival, şenlik, kongre ve fuar gibi etkinlikler ile bölgenin ve turizm merkezinin sahip olduğu imaj da turizm arzı içerisinde değerlendirilmektedir. Bir bölgede güzel bir mağara, şelale, farklı bir bitki türü ya da tarihi bir eser bulunabilir, ancak bu bölgenin turistik bir ürün hale gelebilmesi, bu çekiciliğinin yanında ulaşım ve altyapı olanaklarının gelişmiş olmasına ve turizm işletmelerinin var olmasına bağlıdır (Kervankıran, 2011: 32-33).

Afyonkarahisar ili, binlerce yıllık medeniyetlerin kültür ve sanatını yansıtan arkeolojik kalıntılarıyla, asırlık yapılarıyla, milyonlarca yılda oluşmuş mağaralarıyla, termal zenginlik ve doğal güzellikleriyle, ören yerleriyle yüzyıllardır alın teri ve göz nuru ile süre gelen el sanatlarıyla, peri bacalarıyla, açık hava tapınaklarıyla ve mutfağıyla turizm potansiyeli fazla olan bir şehirdir. Ayrıca yerli ve yabancı turistler için deniz dışında aranan pek çok tarihî ve tabii güzelliklerin bulunduğu bir turizm cenneti konumundadır. Kaplıcaları, zengin doğal yapısı, tarihi eserleri, alternatif turizm çeşitliliği, kültür ve inanç turizmi, festival ve şenlikler gibi çeşitli turizm değerlerine sahip olan Afyonkarahisar, Anadolu'nun batı yakasında bir kavşak noktası olup, kara ve demiryolu ile doğuyu batıya, kuzeyi güneye bağlayan doğal bir kapı konumundadır. Deniz ve güneş turizmine alternatif olarak son yıllarda çok önem kazanan ve sağlık turizminin bir parçası olan termal turizm açısından Afyonkarahisar, "TÜRKİYE'NİN TERMAL BAŞKENTİ" haline gelmiştir (Afyonkarahisar İl Kültür

ve Turizm Müdürlüğü, 2016b). Turizm arz kaynağı denildiğinde öncelikli akla gelen konu bölgedeki konaklama tesis sayısı ve yatak kapasitesidir. Bu bağlamda Afyonkarahisar’da bulunan Turizm İşletmesi Belgeli Konaklama Tesisleri Tablo 5’de sunulmuştur.

Tablo 5. Afyonkarahisar’daki Turizm İşletmesi Belgeli Konaklama Tesisleri

AFYONKARAHİSAR’DAKİ TURİZM İŞLETMESİ BELGELİ KONAKLAMA TESİSLERİ					
Tesisin adı	Türü ve Sınıfı	Oda Sayısı	Suit Oda Sayısı	Toplam Oda Sayısı	Yatak Sayısı
THERMAL RESORT ORUÇOĞLU OTELİ	TermalOtel	292	12	306	624
	5 yıldız	2 B.E. (*)			
KOREL TERMAL RESORT CLINIC&SPA	Termal Otel	263	61	329	668
	5 yıldız	5 B.E. (*)			
ANEMON AFYON OTELİ	Otel	193	1	195	390
	5 yıldız	1 B.E. (*)			
MAY TERMAL OTEL	Termal Otel	307	25	370	806
	5 Yıldız	16 B.E. (*)	28		
SANDIKLI TERMAL PARK OTEL	Termal Otel	211	4	220	444
	5 Yıldız	5 B.E. (*)			
İKBAL THERMAL HOTEL&SPA	Termal Otel	270	12	286	572
	5 Yıldız	4 B.E. (*)			
NG GÜRAL AFYON WELLNESS& CONVENTION	Termal Otel	335	52	399	950
	5 Yıldız	8 B.E. (*)	4		
SAFRAN THERMAL RESORT OTEL	Termal Otel	257	26 Aile, 60 Apart	352	760
	5 Yıldız	7 B.E. (*)	2 Suit		
BUDAN THERMAL SPA HOTEL & CONVENTION CENTER	Otel	153	2	157	314
	5 Yıldız	2 B.E. (*)			
GARDEN KALE OTEL	Otel 3 Yıldız	147	12	159	320
ÇAKMAK MARBLE OTEL	Otel	97	16	114	228
	3 Yıldız	1 B.E. (*)			
GRAND AKDENİZ OTEL	Otel 2 Yıldız	60	0	60	120
KOLAYLI OTEL	Otel 3 Yıldız	34	12 Aile	46	101
ÇAKIR APART OTEL	Müstakil Apart Otel	-	25	25	50
GLOBAL HOUSE APART	Müstakil Apart Otel	-	10	10	20
EKİZ OTELİ	Otel 1 Yıldız	15	0	15	30
ŞEHİTOĞLU KONAĞI	Özel Konaklama Tesisi	10	0	10	18
TOPLAM		2.695	362		6.415
TOPLAM ODA SAYISI		3.057			

(*): Bedensel Engelli **Kaynak:** Afyonkarahisar İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü (2016j). Kültür-Turizm İstatistikleri .26.05.2016, <http://www.afyonkulturturizm.gov.tr/TR,158749/kultur-turizm-istatistikleri.html>

Tablo 5 incelendiğinde, Afyonkarahisar’da 17 adet Turizm İşletme Belgeli Konaklama Tesisi olduğu görülmektedir. Turizm arz kaynağının etkin kullanıp kullanılmadığını anlamak için Afyonkarahisar’daki konaklama tesislerine gelen turist sayısına bakılması faydalı olacaktır. Tablo 6’da Afyonkarahisar’daki Konaklama Tesislerine ilişkin gelen turist sayısını gösteren istatistikler sunulmuştur.

Tablo 6. Afyonkarahisar Konaklama Tesisleri İstatistikleri (Gelen Turist Sayısı)

	AFYONKARAHİSAR KONAKLAMA TESİSLERİ İSTATİSTİKLERİ - Gelen Turist Sayısı				Toplam
	BELEDİYE BELGELİ TESİSLER		TURİZM İŞLETME BELGELİ TESİSLER		
Yıllar	Yerli	Yabancı	Yerli	Yabancı	
2000	146.755	267	281.722	1.560	430.304
2001	132.553	356	121.606	1.218	255.733
2002	144.305	385	164.385	2.219	311.294
2003	128.925	369	175.720	978	305.992
2004	167.963	364	138.361	1.441	308.129
2005	158.891	494	110.836	680	270.901
2006	166.397	425	136.861	602	304.285
2007	197.285	590	144.398	3.634	345.907
2008	190.977	776	175.856	4.576	372.185
2009	228.480	3.256	199.921	7.098	438.755
2010	224.084	727	231.166	9.013	464.990
2011	206.795	613	241.541	6.491	455.440
2012	264.833	782	237.538	7.155	510.308
2013	288.182	1.407	353.104	14.198	656.891
2014	289.743	4.267	353.731	15.336	663.077
2015	230.107	2.402	438.211	14.749	685.469
TOPLAM	3.166.275	17.480	3.504.957	90.948	

Kaynak: Afyonkarahisar İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü (2016j). Kültür-Turizm İstatistikleri. 26.05.2016, <http://www.afyonkulturturizm.gov.tr/TR,158749/kultur-turizm-istatistikleri.html>

Tablo 6’ya göre belediye belgeli ve turizm işletme belgeli tesislere gelen, gerek yerli gerekse yabancı ziyaretçilerin sayısında 15 yıl öncesine göre büyük bir artış olduğu ifade edilebilir.

Bu bilgiler ışığında, geniş bir turizm arz kaynağına sahip olan Afyonkarahisar ilinin turizm arzını, doğal değerler ve tarihi eserler olmak üzere iki başlıkta incelemek

mümkündür. Çalışmanın izleyen kısmında Afyonkarahisar ilinin sahip olduğu turizm kaynakları hakkında bilgi verilecektir.

2.1. DOĞAL DEĞERLER

Turizmde doğal değerler; herhangi bir insan veya insan grubu tarafından inşa edilmemiş olup tamamen doğanın fiziksel etkileriyle ortaya çıkan yapılar olarak tanımlanabilir. Doğal değerlere; dağlar, göller, mağaralar, peri bacaları ve kayalıklar örnek olarak verilebilir. Doğanın insanlara bir hediyesi olan bu yapılar, turizm kapsamında sergilenip pazarlanabilir. Bu kapsamda, doğal değerler turizm ürünü olarak sunulacağı zaman sürdürülebilirlik açısından dikkat edilmesi gereken birtakım hususlar vardır.

Bu hususlar, Kılıç Benzer (2006: 56-57) tarafından şu şekilde sıralanmıştır:

- Kaynakların tüketilmeden çevresel bir bilinç ile geliştirilmesi gereklidir.
- Yerli halkın ekonomik çıkarları düşünülerek çevresel ve kültürel ilginin sağlanması gereklidir.
- Biyolojik çeşitliliğin korunması desteklenmelidir.
- Kaynaklara, yerli halka ve turizm sektörüne uzun vadede fayda sağlaması amaçlanmalıdır.
- Turistlere doğrudan (aracısız), katılımcı ve bilgi verici deneyimler sağlanmalıdır.
- Turistlerin hassas, doğal ve kültürel çevreleri gezerken negatif etkilerini en aza indirecek şekilde hazırlanmalıdır.
- Turistlerin doğal ve kültürel çevre üzerindeki olumsuz etkilerini azaltmak için onlara bilgi verilerek uygulamalı olarak düzeltici davranışlar sergilenmelidir.
- Turistlerin beklentileri karşılanmalıdır.
- Çevreye duyarlı konaklama imkânları oluşturulmalıdır.
- Kaynak yönetimi kapsamında kaynaklar tanınmalı ve sınırları belirlenmelidir.

Turizmin sürdürülebilirliği açısından yukarıdaki hususlara dikkat edilmesi önem arz etmektedir. Bu bağlamda çalışmanın devamında, Afyonkarahisar’da bulunan doğal turizm arz kaynakları hakkında bilgi verilecektir.

2.1.1. Dağlar

Günümüzün turizm anlayışı; bozulmamış doğa, özgün kültürel kimlik ve aktif katılımlı tatile sempatiyle bakmaya başladığından turizm sektörü yeni bir gelişme sürecine girmiştir. Ülkeler turizm faaliyetlerini bütün ülkeye yayabilmek, turizmin bölgesel sosyo-ekonomik gelişmeye sağlayabileceği katkılardan yararlanabilmek için çevre bilinci gelişen turistlerin doğaya yönelme isteğini göz önünde bulundurarak turizm arzını çeşitlendirmeyi hedeflemektedirler. Yıl boyunca teknolojik gelişmeler ve modern hayatın sebep olduğu gerilimlerden belirli bir süre uzaklaşmak isteği taşıyan insanlar, doğaya dönme isteklerini; doğa yürüyüşü, dağ sporları, kış turizmi, yayla turizmi gibi turizm çeşitleriyle gidermektedirler (Akova, 1995: 394; Kervankıran, 2011: 159-160).

Afyonkarahisar'ın yüz ölçümünün yaklaşık yarısını dağlık alanlar oluşturmaktadır (%47,5). Bu dağlar içerisinde en önemlileri yükseklikleriyle beraber şunlardır: Sultan Dağları (2531 metre), Akdağ (2446 metre), Karakuş Dağları (2350 metre), Emirdağları (2307 metre), Kumalar Dağı (2247 metre), Ahır Dağı (1915 metre). Bu dağlar içerisinde doğa turizmi olanakları bakımından en uygun olanı, Afyonkarahisar'ın Sandıklı İlçesi'nde bulunan Akdağ'dır. Akdağ, 2000'de Orman Bakanlığı tarafından Tabiat Parkı olarak ilan edilmiştir. Bununla birlikte bölgede termal kaynaklara yakın (örneğin, Hüdei Kaplıcasına yakın Akdağ gibi) dağlarda, dağ ve doğa yürüyüşü, doğa turizmi, yabani hayvan izleme, kuş gözlemciliği gibi farklı turizm aktiviteleri gerçekleştirilebilir. Bu sayede turizm ürünü çeşitlenmiş ve bölgeye gelen insanların doğayla buluşmalarına imkân sağlanmış olacaktır (Kervankıran, 2011: 160).

2.1.2. Göller

Afyonkarahisar İli, Ege Bölgesinin doğal göller bakımından zengin olan bir ilidir. İlin genellikle doğu ve güneybatı bölümünde bulunan bu göller aşağıda verilmiştir (Afyon Kocatepe Üniversitesi, 2001: 17-20).

Akşehir Gölü

Afyonkarahisar-Konya il sınırları içerisinde yer alan Akşehir Gölü'nün genel yüzölçümü yaklaşık 304 km²'dir. Büyük bir bölümü (211 km²) Afyonkarahisar il sınırları içerisinde bulunan gölün, denizden yüksekliği 956 metredir ve çevresi sazlık ve kamışlıktır.

Eber Gölü

Akşehir Gölü'nün batısında bulunan Eber Gölü; Bolvadin ve Çay ilçe sınırında yer alır. Deniz seviyesinden yüksekliği 967 metre olan gölün yüzölçümü, çevresindeki bataklık alanlarla birlikte yaklaşık 150 km²'dir.

Karamık Gölü (Bataklığı)

İl sınırlarının güneydoğu bölümünde, Karakuş Dağları'nın kuzeybatı ucunda yer alır. Denizden yüksekliği 1000 metre civarında olan gölün yaklaşık yüzölçümü 38 km² olmakla birlikte birbirinden bağımsız etrafında küçük büyüklükte gölcükler vardır.

Acı Göl

Afyonkarahisar ile Denizli il sınırları içerisinde yer alan gölün yüz ölçümü aslında 160 km² olmasına karşın, çekik zamanlarda 40 km²'ye kadar azalmaktadır. Denizden yüksekliği yaklaşık 900 metredir.

Emre Gölü

Afyonkarahisar il sınırları içerisinde doğal yolla oluşmuş alanı en küçük olan göldür. Yüzölçümü yaklaşık 5 km² olan gölün alanı, yağış dönemlerine bağlı olarak daralır ve genişler.

2.1.3. Peribacaları

Afyonkarahisar ilinde peribacalarının en güzel örnekleri Üçlerkayası ve Bayramaliler çevresinde bulunmaktadır. Jeolojik ve jeomorfolojik koşulların ortak işlevleri sonucu bölgede peribacaları meydana gelmiştir. Nitekim Afyonkarahisar'da bulunan Döğer-İhsaniye-Ayazini yöresinin değişik bölümlerinde farklı biçimlerde izlenen peribacaları bulunmaktadır (Yılmaz, 2001b: 112-113). Ülkemizde yaygın olarak Kapadokya bölgesinde bulunan peribacaları, turistik açıdan oldukça ilgi çekmektedir. Afyonkarahisar'da bulunan peribacaları ise henüz yeterli ilgiyi

görmemekle birlikte, ilerleyen dönemlerde yapılacak olan reklam ve tanıtım çalışmalarıyla Afyonkarahisar'ın önemli turizm arz kaynaklarından biri haline gelebilecektir.

2.2. TARİHİ ESERLER

Afyonkarahisar; bir turizm destinasyonu olarak değerlendirildiğinde, tatminkâr sunum yapabilecek kadar tarihi ve kültürel zenginliğe sahiptir (Çelik, 2009: 121). Bu anlamda Afyonkarahisar'da bulunan tarihi eserler 5 başlık altında incelenebilir. Çalışmanın izleyen kısmında bu tarihi eserler hakkında bilgi verilecektir.

2.2.1. Kültürel Öğeler

Turizm; konu olduğu yörede mekânı ve kültürü etkileyen, aynı zamanda kültürden ve mekândan etkilenerek tüm dünyaya yayılan bir hareket olarak önem kazanmaktadır (Emekli, 2006: 52). Bu kapsamda yörenin; mutfağı, tarihi antik kentleri, dini mimarisi, geçmişten günümüze kadar ulaşan yörenin kendine has özellikleri gibi unsurlar kültürel öğeler başlığı altında incelenebilir.

Afyonkarahisar Mutfağı

Afyonkarahisar, halk kültürünün bütün unsurlarıyla kendine özgü bir çeşitlilik sunmaktadır. Zengin yemek kültürü ile anılan birkaç ilimizden bir tanesidir. Bu yüzden ki Bolu/Mengen'den sonra en iyi aşçıların Afyonkarahisar'dan çıktığı söylenmektedir. Afyonkarahisar'ın zengin mutfağı ağırlıkla hamura ve ete dayalı olmakla birlikte kaymağı ve lokumu gibi kendi üretimine dayanan birçok çeşitliliği de arz eder. Sadece patlıcandan yapılan 22 çeşit yemeğin tespit edildiği Afyonkarahisar'da, 100'ün üzerinde yemek çeşidi bulunmaktadır. Bu zenginlik özellikle düğün, doğum ve asker yemeklerinde kendini göstermektedir. 10-12 kişilik meydan sofralarında yenen bu yemekler, geleneksel sofrada içerisinde ve Afyonkarahisar'a özgü bir sıraya dayalıdır. Bu nedenle belli bir sırayı takip etmesinden dolayı "Sıra Yemeği" adını almaktadır. Sıra yemeğine çorba yemeği ile başlanır, daha sonra et yemeği (bütüm et, afyon kebabı, pilav üstü kavurma vb.) arkasından mevsime göre sebze yemekleri gelir. Börek bu yemeklerin vazgeçilmez yiyeceğidir. Böreğin yanında vişne hoşafı ikram edilir, arkasından tatlı (kaymaklı ekmek kadayıfı, baklava irmik helvası, hurma tatlısı vb.) yendikten sonra üzerine bamya yemeği gelir. Sıra

yemeği, meyve ya da sütlü tatlının yenilmesi ve yemek duası ile sona erer (Afyonkarahisar İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, 2016c).

Karahisar Kalesi

Volkanik bir kaya kütlesi olan ve 226 m yükseklikteki kale, M.. 1350 yıllarında Hitit İmparatoru II. Muşil zamanında, Arzava seferinde müstahkem mevki olarak kullanılmış ve Hapanuva adını almıştır. Daha sonra Bizans ve Selçuklular zamanında da önemli çarpışmalara ev sahipliği yapmıştır. Kale zirvesinde M.. 1200-700 tarihleri arasında Anadolu'da yaşamış olan Frigler dönemine ait kültür izlerine rastlanmakta olup, Ana Tanrıça Kbele'ye adanmış birçok tapınma yerleri ile 4 adet büyük sarnıç (su çukurları) bulunmaktadır. Surları Seuklu Sultanı Aladdin Keykubat zamanında kale dizdarı olan mimar Bedrettin Gevhertaş tarafından 1235 yılında onarılmış, ayrıca kaleye küçük bir mescit ile yanına saray yaptırılmıştır. 1573'te Osmanlı Sultanı II. Selim'in emri ile Mahmut Bey tarafından burçları, sarnıçları ve kulesi tekrar onarılmıştır. İl zel İdare Müdürlüğünden temin edilen ödeneklerle surları onarılmış ve çıkış merdivenleri yenilenmiştir (T.C. Afyonkarahisar Valiliği evre ve şehircilik İl Müdürlüğü, 2011: 232).

Frig Kaya Anıtları

Afyonkarahisar, Eskişehir ve Kütahya illerini kapsayan Frig Vadisi'nin topraklarının büyük kısmı Afyonkarahisar İli sınırları içerisinde ve ilin kuzeyinde yer alır. Frig kültürünü yansıtan geometrik kaya anıtlarının en önemli örnekleri bu bölgede görülmektedir. Çünkü bu bölge milattan önceki yıllarda önemli yerleşim merkezlerine, Mezopotamya'dan kuzeyde İstanbul'a ve batıda Ege medeniyetlerine geçiş özelliği gösterdiğinden dolayı değişik medeniyetlerin yaşamış olduğu ve medeniyetlere ait antik yerleşmelerin ve anıtsal yapıların bulunduğu bir bölgedir. Ancak doğal ve kültürel zenginliğe sahip olmasına karşın yeteri kadar tanındığı söylenemez. Bu amaçla hem yerel hem de ulusal olarak bölgenin tanıtılması amacı ile çalışmalar yapılmaktadır (Kervankıran, 2011: 193).

Frig vadisi olarak adlandırılan bölgede önemli turistik merkez olabilecek kaya yerleşim merkezleri bulunmaktadır. Bu kaya yerleşimleri (Kervankıran, 2011: 196):

- Koca İner Kaya Yerleşmeleri (İhsaniye-Bayramaliler),
- Yumrutepe Kayalıkları (İhsaniye),

- Kızkaparı Kayalıkları (İhsaniye),
- Kırkmerdiven Kayalıkları (İhsaniye),
- Memeç Kayalıkları Kaya Yerleşmeleri (İhsaniye-Döğër),
- Göynüş Kalesi Kaya Yerleşmeleri (İhsaniye-Döğër),
- Alacaasma Kaya Yerleşmeleri (İhsaniye-Döğër),
- Nallıkaya Kaya Yerleşmeleri (İhsaniye-Döğër),
- Urumkuş Kaya Yerleşmeleri (İhsaniye-Döğër),
- Kırkinler Kaya Yerleşmeleri (İscehisar),
- Seydiler Kalesi Kaya Yerleşmeleri (İscehisar),
- Ayazin Kaya Yerleşmeleri (İhsaniye),
- İnpazarcık Kaya Yerleşmeleri (Bayat).

Frig Vadisi bölgesi, kültürel kaya anıtları yönünden de zengindir. Bunlar içerisinde en önemli olanları; Kapıkaya I, Kapıkaya II, Aslankaya, Aslantaş, Yıllantaş, Maltaş olarak sıralanabilir (Kervankıran, 2011: 198-200).

Höyükler ve Antik Kentler

Afyonkarahisar'da çok sayıda höyük, tümülüs, manastır, mezar, kaya yerleşimleri bulunmaktadır. Antik çağdan günümüze değin iskân edilmiş bu yerlerin çevresinde de mezarlar veya mezar odaları da bulunmaktadır. İlin tarihi M.Ö. 3000 yıllarına kadar uzanmaktadır. Ahşap, taş, mermer gibi malzeme kullanılarak yapılan yapılarda oturan insanlar, deprem, yangın gibi felaketlerden sonra, kullanılabilir malzemeleri yeniden kullanarak enkaz üzerine yeni yerleşimler kurmuşlardır. 20-50 yıl gibi aralıklarla üst üste oluşturulan bu yerleşimlere, yığma tepe veya höyük denilmektedir. Afyonkarahisar'da 500'ün üzerinde höyük bulunduğu bilinmektedir. Bunların en bilinenleri ise; Kusura höyüğü, Sandıklı höyüğü, Şuhut höyüğü, Karacaahmet-Kocaaan höyüğü, Eğret höyüğü, Hisaş höyüğüdür. Bölgede kentleşme, M.Ö.1000'li yıllardan sonra başlamaktadır. Frigler, İhsaniye ilçesine bağlı Göynüş Vadisi ve Eski Döğër Kayalıkları'nda kent kurmuşlardır. Keleneia (bugünkü Dinar) ilk kurulan antik kentlerdendir. Helen ve Roma dönemlerinde siyasi bağımsızlık, bazen kentlere verilmiştir. Kentlerin bastırıldığı paralardan bu anlaşılmaktadır. Para basabilen kentler, çevresine egemen olmuş kentlerdir. Afyonkarahisar'da bağımsız olarak para basabilecek düzeyde, başşehir konumuna gelmiş Apameia ve Synnada kentleri ile yarı bağımsız olarak kendi adlarına veya İmparator adlarına para basabilen

19 kent bulunmaktadır. Amorium, Docimeum, Prymnessus, Cidyessus, Metropolis, kentleri bunlardan bir kaçıdır. Bizans, Selçuklu ve Osmanlı dönemlerinde para basma yetkisi, yönetim merkezinde olup, bazı kent darphanelerinde de devlet adına yöneticiler tarafından para bastırılmıştır (Afyonkarahisar İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, 2016a).

Somut olan kültürel öğelerin yanında, Afyonkarahisar ilinin sahip olduğu somut olmayan kültürel miras öğeleri de bulunmaktadır. Bu öğeler Tablo 7'de sunulmuştur.

Tablo 7. Afyonkarahisar'da Somut Olmayan Kültürel Miras Öğeleri

SIRA NO	UNSURUN ADI	ULUSAL ENVANTERDEKİ ADI	ULUSAL ENVANTER NUMARASI	KOMİSYONDA VERİLEN KARAR
1	Aşıklık Geleneği	Aşıklık Geleneği	01.0003	İl Envanteri-Ulusal Envanter
2	Gezekler	Barana, Sıra Gecesi, Yaren vb.Geleneksel Sohbet Toplantıları	01.0006	İl Envanteri-Ulusal Envanter
3	Sohbet Geleneği/ Yaren	Barana, Sıra Gecesi, Yaren vb.Geleneksel Sohbet Toplantıları	01.0006	İl Envanteri-Ulusal Envanter
4	Hıdrellez Geleneği	Bahar Bayramı: Hıdrellez/Aziz George Günü	01.0012	İl Envanteri-Ulusal Envanter
5	Sultan Divani ve Aşure Günü	Aşure Geleneği	01.0015	İl Envanteri-Ulusal Envanter
6	Çanak-Çömlek Yapımı	Çömlekçilik El Sanatları Geleneği	01.0031	İl Envanteri-Ulusal Envanter
7	Keçecilik El Sanatları	Keçecilik El Sanatları Geleneği	01.0041	İl Envanteri-Ulusal Envanter
8	Kilimcilik	Kilim Dokuma Geleneği	01.0042	İl Envanteri-Ulusal Envanter
9	Kök Boyalı Bayat Kilimleri	Kilim Dokuma Geleneği	01.0042	İl Envanteri-Ulusal Envanter
10	İşlemeler	Kanaviçe İşleme Geleneği	01.0080	İl Envanteri-Ulusal Envanter
11	Saraçlık	Saraçlık El Sanatları Geleneği	01.0095	İl Envanteri-Ulusal Envanter
12	Koşumculuk	Saraçlık El Sanatları Geleneği	01.0095	İl Envanteri-Ulusal Envanter
13	Yemenicilik	Yemenicilik El Sanatları geleneği	01.0103	İl Envanteri-Ulusal Envanter

Kaynak: Afyonkarahisar İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü (2016d). *Somut Olmayan Kültürel Miras*. 16.03.2016, <http://www.afyonkulturturizm.gov.tr/TR,110122/somut-olmayan-kulturel-miras.html>

2.2.2. Müzeler

Afyonkarahisar Arkeoloji Müzesi

Bölgedeki 40 kadar höyük, 20 kadar antik şehirden derlenen eserlerle; Kalkolitik, Eski Tunç, Hitit, Frig, Hellenistik, Roma ve Bizans devrine ait kazı çalışmaları sonucu bulunan eserlerin sergilendiği müzedir. Ayrıca müzenin bahçesinde Herakles, İmparator Hadrion tipi kolossal (büyük) heykeller, İon tipi sütun başlıkları, üzerleri yazıtlı veya kabartmalı ve bölgenin tipik eserleri arasında olan “Kapı Tipi Mezar Stelleri”, pişmiş toprak lahidler ve çeşitli mimari eserler sergilenmektedir. Afyonkarahisar Arkeoloji Müzesi, Pazartesi hariç haftanın altı günü saat 8.30-12.00 13.00-17.30 arası ziyarete açıktır. Müzenin içerisinde fotoğraf çekimi yasak olmakla birlikte bahçesinde serbesttir (Afyonkarahisar İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, 2016e).

Zafer Müzesi

1913-1914 yıllarında yapılmıştır. Zemin katta 10 oda, 1 toplantı salonu ve sahnesi, üst katta 9 oda ve sergi salonu vardır. Başkomutanlık Meydan Muharebesinin planlandığı ve taarruz emrinin verildiği yerdir. Zafer Müzesinde, Başkomutanlık Meydan Muharebesi ile ilgili bilgi verilmesinin yanında, Başkomutan Mustafa Kemal Paşa, Batı Cephesi komutanı İsmet İnönü Paşa, Genelkurmay Başkanı Fevzi Çakmak Paşa ve Batı Cephesi Harekât Şube Müdürü Tevfik Bıyıkoğlu anısına, kaldıkları odalar düzenlenip sergilenmektedir. Zafer Müzesi, hafta içi mesai saatleri içerisinde gezilebilir (Afyonkarahisar İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, 2016e).

2.2.3. Camiler

Afyonkarahisar ilinde; gerek Anadolu Selçuklu Devleti, gerekse Osmanlı İmparatorluğu zamanındaki stratejik konumu itibariyle cami sayısı oldukça fazladır. Konya'dan sonra Mevleviliğin merkezi olması da inanç turizmi açısından Afyonkarahisar'ı önemli bir konuma getirmiştir. İldeki cami sayısının fazla olmasından dolayı bu çalışmada, tarihi ve kültürel anlamda en önemli olanlarına yer verilmiştir.

Gedik Ahmet Paşa (İmaret) Camii

Fatih Sultan Mehmet'in sadrazamlarından Gedik Ahmet Paşa tarafından; Anadolu Beylerbeyliği zamanında (1472-1473) Karaman seferi sırasında, dönemin

mimarı Ayaz Ağa'ya yaptırılmıştır. Kahil Mahallesi'nde kendi adıyla anılan Külliye'nin merkezine konumlandırılmıştır. Külliye'nin içinde, önceki zamanlarda yıkılmış olan İmaretin olması nedeniyle İmaret Camii adıyla da anılmaktadır. Güneybatısında medrese, kuzeydoğusunda çifte hamam, kuzeyinde (cümle kapısı karşısında) 1970 yılında eski Şadırvan yerine yapılan yeni Şadırvan bulunmaktadır (Topbaş, 2007: 102).

Ulu Camii

Afyonkarahisar'ın eski yerleşim yeri olan, Male ile Hıdırlık tepesi arasında, Camii Kebir Caddesi ile Camii Kebir Saroğlu Sokağı'nın kesiştiği köşede (54 pafta, 502 ada, 5 parsel) yer almaktadır. 1272-1277 yılları arasında yapılmış olan Ulu Camii, enine dikdörtgene yakın, yamuk planlıdır. Düz toprak dam, sekizer ahşap sütundan oluşan beş sıradaki kırk sütun tarafından taşınmaktadır (Topbaş, 2007: 194).

Mevlevi (Türbe) Camii

Mevlana Mahallesi'nde, Zaviye Sokak ile Türbe Caddesi'nin Mevlana Canbaba Yokuşu Sokağı ile kesiştiği yerde bulunmaktadır. Eski Mevlevihane; 1902 yılındaki yangında harap olmuş, bunun üzerine şimdiki camii, Sultan II. Abdülhamit'in emriyle 1905-1908 yıllarında son devir Osmanlı üslubunda yeniden yaptırılmıştır (Topbaş, 2007: 158). Mevlevi Camii'nin kuzeye bakan cümle kapısından merdivenlerle çıkıldıktan sonra dedelerin hücreleriyle çevrili, ortasında şadırvan bulunan büyük bir avluya girilir. Eskiden Mevlevihane'nin doğusunda bulunan şeyh evi yangından sonra yıkılmıştır. Kapının sağındaki mutfağın bir bölümünde çilehane yer alır. Kasnağındaki renkli camlı pencereleriyle büyük kubbe, örtü sistemini oluşturur. Semahanenin doğusundaki şerbethanenin üst katında semahaneye bakan, kafeslerle çevrili kadınlar mahfili vardır. Semahanenin sol tarafı türbe bölümüdür. Türbede Mevlevi şeyhlerine ait 12 sanduka bulunmaktadır (Çelik, 2009: 130).

Mısri Camii

Kendi adıyla anılan mahallede, kuzeybatıdan Hacı Nuh Caddesi, doğudan Hacı Eyüp Mısri sokağın çevrelediği adanın (23 pafta, 549 ada, 1 parsel) köşesinde konumlanmıştır. Üç tarafı sokakla, bir tarafı bitişik nizamda çevrili avlunun ortasındadır. Afyonkarahisar'da Sancak Beyi iken Ak Şemseddin'in Halifesi Şeyh Abdürrahim Karahisârî'ye kapılanarak müridi olan Kasım Paşa tarafından; şeyhinin

adına, 1467 yılında önce, kesme taş kaplamalı, kagir ve tek kubbeli olarak mescidi, şeyhinin ölüm haberini almasından sonra da 1483 yılında, bir mimar göndererek türbesini yaptırtmıştır. Çevresindeki bey tarlasına evlerin yapılması nedeniyle küçük kalan mescit, dört küçük kubbe, bir son cemaat mahalli ve minber eklenerek camiye çevrilmiştir (Topbaş, 2007: 167).

2.2.4. Türbeler

Mevlevî Türbe

Mevlevîhane içerisinde cami-mescit, sema-hane ve türbenin bir arada olması, gelenlere hayatla ölümü, namaz ile zikri bir arada yaşatarak buranın manevî havasını bir kat daha artırmaktadır. Pek çok Mevlevîhane'de türbe, mezarlıkla birlikte dış kısımda yani bahçe bölümündedir. Ancak Afyonkarahisar Mevlevîhanesi'nde, semahanenin yan tarafında sema edenleri seyir edercesine 12 adet sanduka bulunmaktadır. Mevlevîhane muhtelif tarihlerde birkaç kez yanmasına karşın buradaki mezarların yerden takriben 1,5 metre altta olmasından dolayı kimliklerin tespiti hususunda sıkıntı çekilmediği anlaşılmaktadır. Sandukaların ortasında insan boyundan biraz daha yüksek olarak Dîvane Mehmet Çelebi'nin sandukası yer almaktadır (İlgar, 2008: 48).

12 sanduka şu şekilde konumlanmıştır; mihraba doğru sırayla Abâ Puşî Mehmet Balî (Velî) Çelebi, Hızır Şah, İlyas Şah, Muğlalı İbrahim Şahidî Dede'ye ait sandukalar bulunmaktadır. Gölpınarlı, Şahidî'nin mezarına Çelebilerden Baki Efendi'nin gömülmüş olduğunu nakletmektedir. İlyas Şah Çelebi sandukasının arka bölümünde Kemal Çelebi'nin kızı Bahar Hanım ile Ziya Çelebi'nin kızı Mutahhara Hanımın mezarı vardır. Şahidî'nin ayakucundaki Rıza ve Baha Çelebilerin mezarları sandukalıdır. Abâ Puşî Mehmet Balî (Velî) Çelebi'nin ayakucunda ve Dîvane Mehmet Çelebi'nin sağında Şah İsmail'in oğlu Alkas'a (Sofu-Safi Mirza) atfedilen bir mezar bulunmaktadır. Semahaneye girişte sol tarafta, birinci sırada Dîvane Mehmet Çelebi'nin ateşbazı Furuni Dede'nin sandukası bulunmaktadır. İkinci sırada Mehmet Raşid Çelebi, Ahmet Kemaleddin Çelebi ve Celaleddin Çelebi Efendilere ait sanduka mevcut olup dededen toruna üç nesil bir arada medfun bulunmaktadır. Üçüncü sanduka altında Şeyh Murat Çelebi'ye, dördüncüsü ise Meczup Abdülbaki Efendi'ye aittir (İlgar, 2008: 52-53).

Demiryalayan Türbesi

Afyonkarahisar'da bulunan Demiryalayan Türbesi, Gazlıgöl Caddesi üzerindedir. Bir rivayete göre Demiryalayan, Mısırî Sultan'ın damadıdır. Diğer rivayete göre ise müritlerindedir. Demiryalayan'ın pazarda yoğurtçuluk yaptığı da söylenmektedir. Hayatı hakkında kesin bir bilgi bulunmamakla birlikte Afyonkarahisar halkı arasında çok sevilen, uyanık; yani keramet sahibi bir zat olarak anlatılır. Hakkında çok çeşitli efsaneler anlatılmaktadır (Alakuş, 2014: 64).

Abdurrahim Mısri (Mısri Sultan)

Mısri Mahallesi'nde, aynı adı taşıyan Mısri Camisi'nin güney duvarına bitişik konumlanmıştır. Kare plânlı büyük bir kubbeyle örtülü olan türbede; 15. yüzyılda yaşamış olan Akşemseddin'in halifesi, mutasavvıf Şeyh Abdurrahim Karahisârî ile damadının sandukaları bulunmaktadır (Kervankıran, 2011: 220).

2.2.5. Hanlar ve Kervansaraylar

Çay Taşhan

Selçuklu dönemine ait Taş Külliye'nin bir parçası olan Taşhan, III. Gıyasettin Keyhüsrev zamanında Yakupoğlu Yusuf Bey tarafından, Mimar Oğul Bey'e 1278 yılında yaptırılmıştır. Avlusu tahrip olan hanın kapalı mekânı günümüze kadar sağlam kalmıştır. Kare planlı han 12 ayak üzeri tonozla örtülüdür. Dış duvarın destek çıkışlı olması Han'a kale görünümü vermiştir. Çay Taşhan, kare planıyla Anadolu'da tek örnektir (Çelik, 2009: 127).

Afyonkarahisar Taşhan

Afyonkarahisar merkezinde bulunan Taşhan, 17.yüzyıl ortalarında Kadı Abdullah Efendi tarafından yaptırılmıştır. İki katlı olarak yapılan Taşhan moloz taştan, kargir olarak kullanılmıştır. Güneydeki ana giriş avluya açılmakta olup, tonozlu kemerli ve iki ahşap kapılıdır. Taşhan'daki üst kat odaları üst revakla çevrelenmiştir (T.C. Afyonkarahisar Valiliği, 2016: 12).

Eğret (Anıtkaya) Kervansarayı

Afyonkarahisar Merkez Anıtkaya Kasabası'nda olan kervansaray, 14. yüzyılda Germiyanoğulları tarafından yaptırılmıştır. Taç kapının kenarları çift sütunla

güçlendirilmiştir. Moloz taş üzeri kesme taşla kaplanan kervansaray, üç sahanlı olup orta sahanlık daha geniştir. İki sıra fil ayaklarının üzeri tonozla kaplıdır (Çelik, 2009: 127).

Döğer Kervansarayı

İhsaniye İlçesi Döğer Kasabası'nda bulunmaktadır. Sultan II. Murat zamanında yaptırılmış Osmanlı döneminin eseridir. İki kısımda yapılmış olan kervansarayın birinci bölümü develik, ikinci bölümü ise insanların dinlenmesi ve istirahatı için yapılmıştır. Birinci bölüm tek katlı ve duvarları moloz taş, çatısı ise taş kaplamadır. İkinci bölüm iki katlı olup, çatısı ve dışı taş kaplamadır. Zemin katta 4 tane köşe, direk üzeri tuğladan yapılmış kemer bulunmaktadır. Üst katta ise pencereli, ocaklı ve kubbeli odalar bulunmaktadır (Çelik, 2009: 128).

3. AFYONKARAHİSAR'DA TURİZM ÇEŞİTLERİ VE TURİZM ALANLARI

Afyonkarahisar İli'nde, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Afyonkarahisar İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü'nün internet sitesinde belirtilen turizm aktiviteleri başlığı altında 4 adet turizm çeşidi bulunduğu ifade edilmiştir. Bunlar; kültür turizmi, eko turizm, inanç turizmi ve sağlık turizmi olarak sıralanmıştır. Çalışmada bu turizm çeşitleriyle birlikte alternatif olabilecek diğer turizm çeşitlerine de yer verilecektir. Bu bilgiler ışığında, Afyonkarahisar'da bulunan turizm alanları ve turizm çeşitleri hakkındaki ayrıntılara çalışmanın izleyen kısmında yer verilmiştir.

3.1. KÜLTÜR TURİZMİ

Kültür; tarihsel, toplumsal gelişme süreci içinde yaratılan bütün maddi ve manevi değerler ile bunları yaratmada, sonraki nesillere iletmede kullanılan, insanın doğal ve toplumsal çevresine egemenliğinin ölçüsünü gösteren araçların bütünüdür (Türk Dil Kurumu [TDK], 2016).

Kültür ile turizm arasındaki ilişkinin açık bir şekilde anlaşılması gerekir; kültür turizme neden olur ve turistler ziyaret ettikleri mekânda yaşayan insanların kültürlerini etkiler (Usta, 2001: 87). Kültür, ortaya çıktığı bölge veya topluma özgüdür ve eşsizdir. Başka bir yerde üretilemez ve yaşanamaz. Doğal ortamda görülmeli ve kültür turisti, o kültürün bulunduğu yere gitmelidir. Bu sebeple kültür, turizm talebi yaratır. Aynı

zamanda turistler, gittikleri yerlere beraberlerinde kendi kültürlerini götürür. Turist ve yerli halkın etkileşimi sonucunda, turistler de ziyaret ettikleri yerlerin kültürüne etki eder. Bu noktada, sadece kültür turizmine özgü olmamakla beraber, kültürün ve kültürel değerlerin bozulması sorunu ile karşı karşıya kalmak söz konusu olabilir. Bunun için yerli halkın ve turistlerin davranış biçimleri önem kazanmaktadır. Ziyaretçilerin davranışları, hem tarihi unsuru hem de yaşanan kültürü bozmayacak şekilde olmalıdır (Kozak ve Bahçe, 2012: 147).

Kültür turizmi, adından da anlaşılacağı gibi; çıkış noktası, yani toplum olarak büyük bir bölümün kimliğini tanımlayan *kültürün*, insanların ilgilerine göre topluma dâhil olma ve takip edilen eğlence etkinliği olan *turizm* ile birleşerek bir araya geldiği bir turizm çeşididir (Fáilte Ireland, 2016: 2). Bu bağlamda Afyonkarahisar ilinde kültür turizmi kapsamında birçok mekân bulunmaktadır. Bu mekânlar Afyonkarahisar İl kültür ve Turizm Müdürlüğü'nün derleyip topladığı şekliyle çalışmanın izleyen kısmında yer almaktadır (Afyonkarahisar İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, 2016f).

Afyonkarahisar İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü'nün internet sitesinde “Müzeler ve örenyerleri” ile “diğer tarihî yerler” olmak üzere iki başlıkta sunulan Afyonkarahisar'ın Kültür Turizmi olanaklarında müzeler, şu şekilde sıralanmıştır: Arkeoloji Müzesi, Zafer Müzesi, Sultan Divani Mevlevihanesi ve Bolvadin Belediye Müzesi. Ardından Frig Vadisi hakkında bilgi verildikten sonra örenyerleri de şu şekilde sıralanmıştır; Afyonkarahisar/İhsaniye İlçesi Ayazini Kasabası Örenyeri (Metropolis), Dinar Örenyeri (Geleneia-Apameia), Emirdağ/Hisarköy Örenyeri (Amorium), İhsaniye Döğer Örenyeri, İhsaniye/Kayıhan Kasabası Göynüş Vadisi, İscehisar/Sarıçayır (Selimiye) Kayalıkları, İscehisar/Kırkinler ve Seydiler Kalesi, Şuhut/Bininler Kayalığı, Bolvadin/Kemerkaya Yedi Kapı Kaya Yerleşim ve Öreni.

Diğer tarihi yerler ise şu şekilde kategorilere ayrılmaktadır: Kaleler (Afyonkarahisar Kalesi, Sandıklı Kalesi, Avdalas Kalesi, Bayramaliler Kalesi), Camiler (Ulu Cami, İmaret Cami, Mısri Cami, Ot Pazarı Cami, Yeni Cami, Mevlevi [Türbe] Cami, Sandıklı Ulu Cami, Sinanpaşa Cami, Rüstem Paşa Cami), Kiliseler (Ayazini Kilisesi, Ağın Kaya Kilisesi, Memeç Kaya Kilisesi, Eğerli Kaya Kilisesi, Böcü İleri Kilisesi, Yedikapılar Manastırı), Çarşılar & Bedestenler (Taşhan, Bedesten), Çeşmeler (Cılkoğlu Çeşmesi, Şıhlar Çeşmesi, Hodalı Çeşmesi, Aliçavuş

Çeşmesi, Halime Kadın [Cevizaltı] Çeşmesi, Taşpınar Çeşmesi, Olucak Çeşmesi, Sultandağı Laleli Çeşmesi, Burmalı Çeşmesi, Aliğa Çeşmesi), Anıtlar & Şehitlikler (Kocatepe Anıtı, Büyük Taarruz Şehitliği ve Başkomutan Mustafa Kemal Anıtı, Zafer [UTKU] Anıtı, Afyonkarahisar Hava Şehitliği, Giresunlular Alay Şehitliği, Anıtkaya Şehitliği, Şuhut Şehitliği, Yıldırım Kemal Şehitliği, Çiğiltepe Şehitliği, Yüzbaşı Agâh Efendi [Kurtkaya] Şehitliği), Kervansaraylar (İshaklı [Sahipata] Kervansarayı, Döğer Kervansarayı, Çay Kervansarayı, Eğret Kervansarayı), Mezarlar ve Tapınaklar (Göynüş Vadisi Açık Hava Tapınağı, Sarıçayır [İşçhisar] Kaya Mezarları, Şuhut – Bininler Kayalığı), İpek Yolu (Bolvadin/Kırkgöz Köprüsü), Antik Kentler (Synnada, Apameia, Docimeium, Amorium, Beudus Vetus [Palaeobeudus], Julia [Ipsos], Pentapolis Kentleri), Milli Parklar (Başkomutanlık Tarihi Milli Parkı), Mesire Yerleri (Çağlayan Parkı, Suçikan Parkı, Horan Parkı, Bal Mahmut) ve Köprüler (Bolvadin – Kırkgöz Köprüsü, Altıgöz Köprüsü, İşçhisar Köprüsü, Dört Göz Köprüsü).

3.2. EKO TURİZM

Eko turizm, ziyaretçilerin doğa ile doğrudan ilişki kurmalarını sağlayan, uygulandığı bölgenin sosyal ve doğal kaynaklarının sürdürülebilirlik açısından devamına imkân sağlayan ve doğa ile uyumlu turizm türü olarak tanımlanabilir (Çetin, 2001: 29).

Her bölgenin kendine özgü doğal kaynakları vardır ve bu kaynakları görmek isteyen ziyaretçileri mevcuttur. Buradan hareketle her bölge doğa temelli turizme açılabilir. Fakat doğaya dayalı turizm türlerini geliştirmek oldukça dikkatli bir çalışmayı ve çok fazla miktarda yatırım yapmayı gerektirebilir. Özellikle bu türlerde kullanılması düşünülen kaynakların, çoğu yerde giderek azalan ve tehlikeye giren kaynaklar olduğu düşünülürse ve turizmin gelişim sürecinde kontrol edilmez ise doğal kaynaklar doğrudan etkilenecek ve zarar görebilecektir. Bu nedenle eko turizmin geliştirilmesinde bazı ilkelerin uygulanması ve gelişimin denetlenmesi gerekir. Doğaya dayalı turizm türlerinin tüketicilerinin daha üst düzeyde ihtiyaçlarının olduğu, daha kaliteli mal ve hizmet talep ettiği ifade edilebilir. Bu tüketiciler için doğanın kalitesini bozmayacak şekilde yatırım yapılması zorunluluğu; ekonomik anlamda gelişmemiş, sermaye birikimi az olan bölgelerde yerli girişimcileri zorlamaktadır (Kozak ve Bahçe, 2012: 172).

Bu bilgiler ışığında, turizmin ortaya çıkması ve gelişim sürecinde doğal çevre varlıkları çok etkili olabilmektedir. Doğal çevrenin sunmuş olduğu imkânlar doğal çevrenin yapısına bağlı olarak çeşitli aktivitelerin yapılmasına imkân tanımaktadır. Doğadaki bitkisel çeşitliliğin incelenmesi, kuş gözlemleme, nehir sularında sandal ile gezme ve balık tutma gibi faaliyetler, doğal çevrenin sunmuş olduğu imkânlara bağlı olmaktadır. Gelişmemiş, kırsal bölgelerde yaşayan yerli halkın yaşamına, gelenek ve göreneklerine ilgi duyarak onlar gibi yaşamayı ve yerli bölge halkını tanımayı amaçlayan eko turizm; kuş gözlemleme, akarsu turizmi, dağcılık ve yamaç paraşütü gibi özelde kendi isimleri ile anılan bu aktiviteleri de kapsamaktadır. Eko turizmin yerel çevrenin sosyal yapısı üzerinde olumsuz etkileri, yok denecek kadar azdır. Sosyal çevreye olumsuz etkilerden ziyade, sosyal çevrenin gelenek ve göreneklerinin korunmasını ilke olarak kabul etmektedir. Aynı zamanda eko turizm; uygulandığı bölgede yerel mimariyi geliştiren ve koruyan, arkeolojik kalıntı ve tarihi yapıların özelliğinin korunmasını amaçlayan, yeni turizm arzı oluşturmak yerine mevcut yapıların, köy çiftlik evlerinin kullanımını teşvik eden, yöresel uğraş ve el sanatlarını koruyarak gelişmesini desteklemekte ve klasik olarak bilinen turizm türlerinden farklı özellikleri ile turizm türleri içinde yerini almaktadır (Çetin, 2001: 29).

Alternatif turizm türlerinden birisi olan eko turizmin, planlı bir şekilde geliştirilerek, Afyonkarahisar'ın turizm ekonomisine kazandırılması gerekmektedir. Böylece öncelikle Afyonkarahisar ekonomisine, sonrasında da Türkiye ekonomisine katma değer kazandıracaktır. Bu bağlamda, Afyonkarahisar'da diğer turizm türleriyle birlikte eko turizminin iyi bir planlamayla işlevsel hale getirilerek yerli ve yabancı turistlerin ilgisinin bu yönlere çevrilmesi sektörün gelişmesi bakımından önemlidir (T.C. Orman ve Su İşleri Bakanlığı, 2013: 70).

Bu kapsamda Afyonkarahisar'da doğaya dayalı turizm türü olarak bilinen eko turizm başlığı altında, Afyonkarahisar İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü'nce belirlenen mekânlar şu şekilde ifade edilmiştir (Afyonkarahisar İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, 2016g):

Yaylalar: Kalecik Yaylası, Çırakdede Yaylası ve Kocatepe Yaylası.

Mağaralar: Kurt İni Mağarası, Buzluk Mağarası, Dipevler/İnsuyu Mağarası, Suçıkan Mağarası, Balcam Mağarası, Karacamal ve Dipsiz Mağarası ve Kuzu İni Mağarası.

Diğer Eko Turizm Potansiyelleri: Başkomutan Tarihi Milli Parkı, Kumalar Dağı, Değirmendere Kanyonu, Akdağ Tabiat Parkı ve Tokalı Kanyonu.

3.3. İNANÇ TURİZMİ

Din, insanlar için önemli bir kavram olduğu gibi aynı zamanda insanoğlunun varlığının vazgeçilmez bir parçasıdır. İnsanlık tarihinde ne kadar eskiye gidilirse gidilsin, dinî inanışları olmayan toplumlara hemen hemen rastlanmamıştır. İlk insandan itibaren insanoğlu, bir dine ait olma ihtiyacı hissetmiştir. Din kavramı, insanların yaşamlarına yön veren, emir ve telkinlerde bulunan, geniş bir bölümü kapsamaktadır. Kısacası din, toplum hayatını önemli ölçüde etkileyen (Şahiner, 2012: 26) ve bireysel olarak insanların hayatlarını şekillendiren bir kavramdır.

Kutsal yerler; bir toplumun dinî hayatının merkezi olan, insan hayatına yön veren ve anlam kazandıran önemli yerlerdir. Kişinin dini ne olursa olsun, insan doğası gereği böyle yerlere ihtiyaç duymuş ve kutsal duygusu başlangıçtan beri insan tecrübesinin bir parçası olagelmıştır. İnsan, bu duyguyu mabette herhangi bir yerde olduğundan daha derin hisseder. Çünkü kutsal yerler ilahi âlemlerle dünyevi âlemin kesiştiği, Allah ile insanın bir nevi buluştuğu ve kişinin kendisini ilahi huzurda hissettiği yerlerdir (Şahiner, 2012: 17).

Dini mekânları ziyaret etmede ortaya çıkan kutsal mekân kavramı, dinin metafizik boyutunun yanında aynı zamanda sosyo-kültürel boyutunu da yansıtmaktadır. Durumu müsait olan Müslümanların, Hac ibadetini yerine getirmek için ikamet ettikleri yerden geçici bir süreliğine Mekke'ye gitmesi, orada dünyanın dört bir yerinden gelen insanlarla bir araya gelerek tanışıp kaynaşması, Müslümanlar arasında sosyo-kültürel bir etkileşimi meydana getirerek psikolojik ve fiziksel bir duygu alışverişini meydana getirmektedir. Mübarek ve kutsal olduğuna inanılan ermişlere ait kabir ve türbelerin de ziyaret edilmesi; buralarda dua ve ibadet edilmesi anlamına gelmektedir. Ziyaret edilen yere ziyaretgâh, ziyaret eden kişilere de zâir (zuvvâr) denilmektedir (Kaynak ve Sezgin, 2008: 351).

Bu bilgiler ışığında Afyonkarahisar’da inanç turizmi kapsamında görülebilecek turizm alanları olarak, Afyonkarahisar İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü tarafından belirlenen yerlerin başında önemli tarihi camiler gelmektedir. Bu camilere; Ulu Camii, İmaret Camii, Mısri Camii, Mevlevi (Türbe) Camii, Sultan Divani Mevlevihane Müzesi, Kuyulu Camii, Ot Pazarı Camii, Sandıklı Ulu Camii ve Dazkırı/Kızılören Camii örnek olarak verilmiştir (Afyonkarahisar İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, 2016h).

3.4. SAĞLIK TURİZMİ

İnsanları turizme yönelten nedenlerden birisi de hiç şüphesiz ki, sağlıktır. Bu faktör, bazen kaybolan sağlığı tekrar kazanmak amacıyla ortaya çıktığı gibi, bazen de sağlığı uzun süre koruyabilmek için ortaya çıkmaktadır (Öztürk ve Yazıcıoğlu, 2002: 191). Dünyada ve Türkiye’de turizm sektörünün gelişmesiyle birlikte alternatif turizm seçenekleri gündeme gelmekte, mevsimsel kıyı turizminin yanında on iki aylık zamana yayılan sağlık turizmi, bu anlamda önem kazanmaktadır (Özsarı ve Karatana, 2013: 137).

Sağlık turizmi, iki temel alana; kendini iyi hissettirme ve sağlıklı olmaya odaklanmaktadır. Kendini iyi hissettirme, diğer bir ifadeyle SPA; masaj, doğal ve bitkisel maskeler ve cilt bakımı gibi insanlara kendilerini iyi hissettirecek ürün ve hizmetlerin sunumunu içerirken, sağlıklı olma; bazı problemleri önleyerek, hem fiziksel hem de zihinsel anlamda sağlıklı olmalarına yardımcı olan etkinlikleri içermektedir. Kendini iyi hissettirme amacıyla sunulan ürün ve hizmetler, özel ilgiye girerken; sağlık bulma veya sağlığa kavuşma, zorunluluktan kaynaklandığı için özel ilgi turizmi dışındadır. Sağlık turizminin kuşkusuz en eski biçimi, doğal termal sularda yapılan termal turizmdir (Kozak ve Bahçe, 2012: 190).

Sağlık turizmi yönünden oldukça şanslı olan Afyonkarahisar ilinde 5 tane kaplıca bulunmakta olup, tümü Turizm Bakanlığı tarafından “Turizm Merkezi” ilan edilmiştir. Türkiye genelinde “Pilot Bölge” seçilerek altyapı çalışmalarına hız verilmiştir. “Geleceğin Termal Başkenti” olarak nitelendirilen Afyonkarahisar’ın termal merkezleri şunlardır (Afyonkarahisar İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, 2016i):

- Gazlıgöl Termal Turizm Merkezi
- Hüdai Termal Turizm Merkezi
- Heybeli Termal Turizm Merkezi
- Ömer-Gecek Termal Turizm Merkezi

Bu turizm merkezlerine ek olarak Afyonkarahisar'da; termal turizm kapsamında 7 tanesi il merkezinde olmak üzere, toplam 10 adet 5 yıldızlı termal otel bulunmaktadır.

3.5. SAVAŞ ALANLARI TURİZMİ

İnsanoğlunun yeryüzüne hâkim olma çabası nedeniyle, insanlığın var olduğu günden bu zamana kadar insanların hayatında yer alan savaşlar, bireylerin ve toplumların üzerinde kalıcı izler bırakan değişiklikler meydana getirmişlerdir. Dünyanın önemli bir bölümünde benzer mücadeleler devam ederken, günümüzde barış ortamında yaşayan ve turizm hareketine katılma yeterliliğine sahip olan yörelerin insanları, geçmişte yaşanmış ve kendileriyle bir açıdan bağlantılı olduğunu düşündükleri savaşların yapıldığı mekânlara önem vermeye başlamış ve söz konusu alanları ziyaret etme eğilimine girmişlerdir. Savaş alanları kapsamında akla ilk olarak gelen çekicilikler; kaleler, donanma limanları, cepheler ve askeri müzeler şeklinde sıralanabilir. Bu çekiciliklere yönelen ilginin bir sonucu olarak ortaya çıkan bir turizm çeşidi ise savaş alanları turizmidir. Savaşlar, coğrafi mekânda iz bırakmakta, bazen de bu izler sonradan inşa edilmektedir. Hiç kuşkusuz bu izlerin sadece fiziki olduğu da söylenemez (Yeşildağ, 2010: 9). Yapılan incelemelerden sonra, savaş alanlarını korumanın bugüne kadar yaygın olarak tercih edilen en etkili biçiminin, milli parklar oluşturmak olduğu kanısına ulaşılmıştır. Günümüzde hem ziyaretçilerin ilgisi, hem de turizm sektörünün bu ilgiye cevap vermesi nedeniyle, savaş alanları çok önemli bir turistik ürün haline gelmiştir (Çelik, Can, Gökçe ve Akagündüz, 2015: 1254-1255). Bu bilgilerden hareketle, savaş alanları turizmi kapsamında potansiyele sahip olan destinasyonlar, gerekli planlamalar ve düzenlemeleri yaptıktan sonra barındırdığı turistik ürünü etkin bir şekilde pazarlayabilir.

Afyonkarahisar'da savaş alanları turizmi kapsamında; Kurtuluş Savaşı'nın zaferle sonuçlanmasının başlangıç dönemi olan 26-30 Ağustos 1922 tarihleri arasında gerçekleşen muharebelerin geçtiği alanların, daha sonraki nesillerin hafızalarında

yaşatılması adına ve söz konusu bölgenin koruma-kullanma dengesi içerisinde sistemli faydalanma sağlanmak amacıyla Bakanlar Kurulu'nun 31.08.1981 tarih ve 8/3580 sayılı kararı ile Başkomutan Tarihî Millî Parkı kurulmuştur (Çelik vd., 2015: 1258). Kurulan millî park; şehitlikleri, savaş cephelerini, anıt ve heykelleri de içinde barındıran geniş bir alana konumlandırılmıştır.

4. AFYONKARAHİSAR'DA YAŞAYAN HALKIN SOSYO-EKONOMİK ÖZELLİKLERİ

Afyonkarahisar, İç Batı Anadolu'da yer alan, ülkemizdeki üç coğrafi bölgede sınırı olan ve ülkemizin kuzey-güney, doğu-batı bağlantısında önemli bir kavşak noktasında bulunan orta ölçekli bir şehirdir. Genellikle sert iklim koşulları nedeniyle yakın zamana kadar önemli oranda bir yatırımdan söz etmek mümkün olmamıştır. Ön plana çıkan tarım, gıda, canlı hayvan yetiştiriciliği ve ticareti, mermer ve doğal taş sektörü ile zaman zaman öne çıkan diğer endüstri kolları ile istenilen düzeyde bir gelişme seviyesi yakalanamamıştır. Son yıllarda artan turizm yatırımları, şehrin çehresini değiştirmeye başlamış, bağlı olarak harekete geçen diğer sektörlerde de kaliteli girişimlerin arttığı gözlemlenmiştir. Yine bu yatırımlar, genel olarak muhafazakâr ve geleneklerine bağlı bir karaktere sahip olan Afyonkarahisar halkının, içlerinde bulundukları girişimci ve yeniliğe açık özelliklerini ön plana çıkarmıştır. Bu bağlamda, geçmişten günümüze gelen süreçte; Afyonkarahisar halkının çoğunluğunun ücretli olarak kamu ya da özel sektörde çalışmak yerine, bağımsız olarak kendi girişimleriyle iş kurma ve hayatını idame ettirme çabası içinde olmaları, kent için yeni bir alan olan termal turizm işletmeciliğinde de başarıyı hızlı bir şekilde yakalamalarına yol açmıştır.

Genel olarak Afyonkarahisar'ın turizm potansiyelinin anlatıldığı ikinci bölümü özetlemek gerekirse; gerek coğrafi konumu gerekse turizm kaynakları bakımından Afyonkarahisar, Türkiye'nin önemli turizm destinasyonlarından biridir. Bu doğrultuda başta termal turizm ve kültür turizmi olmak üzere alternatif turizm türlerinin de uygulanabilirliği açısından önemli potansiyele sahip olan Afyonkarahisar'da turizm sektörü gelişmeye devam etmektedir. Yerli halkın bu gelişme karşısındaki tepkisi, turizmin sağlıklı bir gelişme göstermesi açısından önem arz etmektedir. Dolayısıyla turizmin gelişmesiyle birlikte ortaya çıkan birtakım sosyo-kültürel, ekonomik ve

Çevresel etkiler, yerli halk tarafından bazı kişisel özelliklere göre farklılık gösterebilecektir. Yani turizmin gelişmesiyle ortaya çıkan etkiler, Afyonkarahisar'daki yerli halkın kişisel özelliklerine göre farklı algılanabilir. Araştırmanın amacı doğrultusunda yerli halkın turizm gelişimine yönelik olumsuz algıları minimuma indirildiğinde Afyonkarahisar, turizm destinasyonu olarak daha sağlıklı gelişme gösterebilecektir. Çalışmanın son bölümünde gerçekleştirilen araştırmaya dair bilgilere ve araştırmanın sonuçlarına yer verilecektir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

YERLİ HALKIN TURİZMİN GELİŞİMİNE YÖNELİK ALGISI VE DESTEĞİ: AFYONKARAHİSAR ÖRNEĞİ

1. ARAŞTIRMANIN KONUSU VE ÖNEMİ

Bu çalışmada Afyonkarahisar il merkezinde ikamet eden halkın, turizmin gelişiminin etkilerini algılamaları ve yöredeki turizmin gelişimine verdikleri desteğin kapsamı konu edinilmiştir.

Bir yörede turizmin gelişimi için doğal ve kültürel çevreden başka buralarda yaşayan yerli halkın turizme bakış açısı da çok önemli bir rol oynamaktadır. Türkiye, gerek doğal gerekse kültürel anlamda turizm açısından gelişmiş olan ülkelerden çok daha fazla kaynaklara sahip olmakla birlikte, yerli halkın da bu anlamda desteğine ihtiyaç duymaktadır. Yerli halkın desteğiyle birlikte Türkiye turizmi, hak ettiği konuma gelebilecektir. Turizm, büyük oranda yerli halkın iyi niyetine bağlıdır. Onların desteği ve turizme olumlu bakmaları, başarılı ve sürdürülebilir bir turizm gelişimi için gereklidir (Bayat, 2010: 1).

Ekonomik kalkınmanın belirleyicisi olarak toplumların gelişiminde etkin bir rol oynayan turizm sektörü, algılanan pozitif etkiler doğrultusunda birçok ülke ve toplum tarafından desteklenmekte ve bu doğrultuda daha fazla gelişimin sağlanması amacıyla girişimler ve planlamalar yapılmaktadır. Gerçekleştirilen girişim ve planlamaların temel amacı, elde edilen pozitif etkilerin artmasını sağlayarak toplumun bakış açısını arzu edilen şekilde yönlendirerek turizmin gelişme sürecini hızlandırmaktır. Ancak pozitif etkilerin yanı sıra, turizmin gelişimi sonucu ortaya çıkan negatif etkiler de söz konusudur. Kontrolsüz bir şekilde gerçekleşen turizm planlamaları, ortaya çıkan negatif etkilerin artmasına neden olabileceği gibi, yerli halkın olumsuz yönde etkilenmesine de yol açabilecektir. Algılanan negatif etkiler doğrultusunda, yerli halk turizm gelişimine yönelik daha olumsuz bir duruş sergilemektedir. Yerli halkın elde ettiği faydaların ortaya çıkan zararlardan daha az olması, turizm gelişimine yönelik algı ve tutumlarının zaman içerisinde daha olumsuz olmasına neden olmaktadır. Başarılı bir turizm gelişimi, sektörde yer alan bütün turizm paydaşlarının bir arada etkin bir şekilde çalışmasıyla gerçekleşmektedir. Sektör temsilcileri, politika yapıcılar, yerli hizmet sunucuları ve yerli halk ortak bir paydada

buluşarak turizm gelişimine yönelik girişimlerin başarılı ve sürdürülebilir olmasında etkin rol oynamaktadır. Ancak bu paydaşlar içerisinde sadece bir kesimin bile turizm gelişimine yönelik olumsuz bir algıya sahip olması gerçekleştirilen girişimlerin başarısız olmasına neden olabilir. Dolayısıyla algılanan negatif etkileri tüm paydaşların görüş ve algıları doğrultusunda en aza indirmek turizmde gelişimin sürdürülebilir olmasına katkı sağlayabilir. Bu doğrultuda, turizmin gelişimine paralel olarak ortaya çıkan etkilerin nasıl algılandığını belirlemeye çalışmak, var olan sıkıntıları çözüme ulaştırmak ve turizm planlarının etkin bir şekilde uygulanmasını sağlamak, turizm sektöründe sürdürülebilir gelişimin ve başarılı bir kalkınmanın belirleyicisi olarak karşımıza çıkmaktadır (Güneş, 2014: 1).

Turizmin varlığından dolayı yerli halkın kültürü, yaşadığı çevre ve sosyal yaşamı üzerinde oluşacak problemler, halkın kendi kültürünün; “sosyal yaşamının” devamlılığı ve gelişimi için büyük bir engel oluşturmaktadır. Bu nedenle, yerli halkın turizmin etkileri ile ilgili olumsuz algılamaları, herhangi bir destinasyonda turizmin gelişimini birçok açıdan sekteye uğratabilir. Bundan dolayı, yerli halkın turizmin etkileriyle ilgili algılamalarının bilinmesi ve turizm gelişim politikalarının elde edilen bilgiler ışığında değerlendirilmesi gerekir. Bir destinasyonda odaklanılacak olan turizmin türü, büyüklüğü ve gelişimi ile ilgili politikalar belirlenirken, bölgede yaşayan halkın ve faaliyet gösteren işletmelerin fikirlerinin alınmadığı durumlarda tam katılım gerçekleşmeyeceğinden dolayı, politikaların uygulanmasında başarısızlıklar yaşanabilecektir (Ay, 2014: 1). Bu nedenle, yerli halkın turizmin gelişimine ilişkin algısının ve halkın turizme yönelik tutumunun bilinmesi gerekmektedir. Bu bağlamda araştırma, Afyonkarahisar ilinde turizmin gelişmesinin yerli halk tarafından ne yönde algılandığının belirlenmesi bakımından önem arz etmektedir.

2. ARAŞTIRMANIN AMACI, KAPSAMI VE SINIRLILIKLARI

Bu çalışmanın amacı, Afyonkarahisar il merkezinde ikamet eden yerli halkın, turizmin gelişmesi sonucu ortaya çıkan pozitif ve negatif etkilere yönelik algılamalarının ve bölgede turizmin gelişimine verdikleri desteğin kapsamının belirlenmesidir. Bu çerçevede, Afyonkarahisar’da yaşayan halkın görüşleri; cinsiyet, medeni durum, yaş, eğitim seviyesi, meslek, aylık gelir, yaşam süresi gibi değişkenler temelinde belirlenip araştırma gerçekleştirilmiştir. Yapılan araştırma ile yerli halkın

turizmin gelişmesi hakkındaki görüşlerine yer verilip, bu doğrultuda yerli halkın turizmdeki gelişmelere ilişkin algılamalarının yönünün belirlenmesi hedeflenmektedir. Dolayısıyla Afyonkarahisar’da turizm sektörünün gelişmesi için yapılan çalışmaların yerli halk tarafından ne yönde algılandığı belirlenmiş ve yerli halkın turizme verdiği desteğin ne ölçüde olduğu ortaya konmuştur. Böylelikle araştırma sonuçları; turizmle ilgili eğitim kurumları, il kültür turizm müdürlüğü ve yerel yönetim gibi turizm paydaşlarıyla paylaşılabilir. Kamu ve özel sektör kuruluşlarının yerli halkın turizm algılarının olumlu yönde geliştirmek için ne gibi politikalar geliştirmesi gerektiği yerli halk tarafından belirlenmiş olacaktır. Araştırma sonucunda “Afyonkarahisar’da ikamet eden yerli halkın turizme bakış açısını olumlu yönde etkilemek ve dolayısıyla turizm sektöründeki gelişmeleri destekleyerek ekonomik kalkınmaya daha çok fayda sağlamak için neler yapılabilir?” sorusuna cevap olabilecek birtakım öneriler sunulacaktır.

Araştırmada ilk olarak ayrıntılı bir literatür taraması yapılmıştır. Araştırmanın literatür kısmı; araştırmanın konusuna ışık tutacak şekilde turizm kavramı, turizmin etkileri ve Afyonkarahisar ilinin turizm potansiyeli konularını kapsamaktadır. Çalışmanın ilk iki bölümünü oluşturan literatürdeki söz konusu bilgiler, daha önce farklı bölgelerde yapılan benzer çalışmalarla paralellik göstermektedir. Bu kapsamda çalışmanın literatür kısmı, Afyonkarahisar ilinin turizm arz kaynakları ve turizm çeşitleri ile desteklenmiştir.

Araştırmada, literatürdeki bilgilerden sonra Afyonkarahisar il merkezinde ikamet eden yerli halktan, Afyonkarahisar ilindeki turizmin gelişimine yönelik algılamalarını ve turizme ilişkin tutumlarını belirlemek için anket tekniği ile veri toplanmıştır. Bu bağlamda; araştırmanın evrenini, Afyonkarahisar ilinde yaşayan yerli halk oluşturmaktadır. TÜİK (2016)’in Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi (ADNKS)’ne göre, Afyonkarahisar’ın il merkezinde ikamet eden kişi sayısı 217.805’dir.

Araştırmanın Afyonkarahisar ilinde ikamet eden yerli halk ile gerçekleştirilmesi, araştırma verilerinin bölge halkının anketlere verdiği cevaplar ile sınırlı olması ve araştırma sonuçlarından elde edilen bulgular doğrultusunda yapılan

çıkarımların ve değerlendirmelerin seçilen örnekleme ile sınırlı olması, araştırmanın sınırlılıklarını oluşturmaktadır.

Çalışmaya ilişkin diğer bir sınırlılık da zaman, maliyet ve ulaşılabilirlik gibi nedenlerden dolayı evrenin tamamına ulaşmanın mümkün olmadığı durumudur. Araştırmanın farklı kesim ve halk gruplarında gerçekleştirilmiş olması, halkın tamamına ulaşılabilirliği anlamında sorunlar yaratacağı aşikârdır. Bu sebepten evrenden belirli bir örnekleme anket uygulanıp veri toplanmıştır.

3. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Yapılan literatür taraması sonucunda araştırmanın içeriği oluşturulmuş ve kavramsal çerçeve ortaya konulmuştur. İlgili literatürde, turizm gelişiminin yerli halk üzerinde çeşitli oranda etkisi olduğu genel olarak vurgulanmaktadır. Yapılan araştırmaların büyük bir bölümü yerli halkın turizm gelişimine yönelik algılarını ve tutumlarını keşfetmek, farklı yerli halk gruplarının turizme yönelik algılarındaki farklılıkları belirlemeye yöneliktir. Bu tür çalışmalar; turizm bölgesinin gelişmişlik düzeyi, halkın yaşam süresi, turizme ekonomik anlamda bağlılık, yörenin yerlisi olup olmama durumu, turizm merkezinin yerli halka göre uzaklığı, yaşam süresi ve demografik faktörler aracılığı ile yürütülmüş ve araştırma tarama modeline dayalı olarak gerçekleştirilmiştir.

Bu bağlamda araştırmada cinsiyet, medeni durum, yaş, öğrenim durumu, meslek, gelir durumu, ikamet süresi gibi değişkenleri kullanılarak Afyonkarahisar il merkezinde ikamet eden yerli halkın turizmin gelişiminin etkilerine yönelik algısı ve turizme verdiği destek belirlenmeye çalışılmış ve araştırmada test edilecek hipotezler bu doğrultuda oluşturulmuştur. Araştırmanın hipotezleri izleyen kısımda sunulmuştur.

Hipotez: H1: Yerli halkın turizmin gelişiminin etkilerine yönelik algısı demografik özelliklerine göre anlamlı bir farklılık göstermektedir.

- **H1a:** Yerli halkın turizmin sosyo-kültürel pozitif etkilerine yönelik algısı demografik özelliklerine göre anlamlı bir farklılık göstermektedir.

- **H1_b**: Yerli halkın turizmin sosyo-kültürel negatif etkilerine yönelik algısı demografik özelliklerine göre anlamlı bir farklılık göstermektedir.
- **H1_c**: Yerli halkın turizmin ekonomik pozitif etkilerine yönelik algısı demografik özelliklerine göre anlamlı bir farklılık göstermektedir.
- **H1_d**: Yerli halkın turizmin ekonomik negatif etkilerine yönelik algısı demografik özelliklerine göre anlamlı bir farklılık göstermektedir.
- **H1_e**: Yerli halkın turizmin çevresel pozitif etkilerine yönelik algısı demografik özelliklerine göre anlamlı bir farklılık göstermektedir.
- **H1_f**: Yerli halkın turizmin çevresel negatif etkilerine yönelik algısı demografik özelliklerine göre anlamlı bir farklılık göstermektedir.
- **H2**: Yerli halkın turizmin gelişimine verdiği destek demografik özelliklerine göre anlamlı bir farklılık göstermektedir.
- **H3**: Yerli halkın turizmin gelişimine verdiği destek, turizmin gelişiminin etkilerini algılama biçimi ile anlamlı bir ilişki içindedir.
- **H4**: Turizmin gelişiminin etkilerini algılamalar, turizmin gelişimine verilen desteği pozitif yönde etkilemektedir.

Çalışmanın izleyen kısmında; veri toplama yöntemi, araştırmanın evren ve örnekleme ve veri analiz yöntemleri hakkında bilgiler sunulmuştur.

3.1. VERİ TOPLAMA YÖNTEMİ

Araştırmada öncelikle turizm kavramı, turizmin etkileri ve Afyonkarahisar ilinin turizm potansiyeli hakkında yerli/yabancı literatür taraması yapılarak elde edilen sonuçlar/çıkarımlar doğrultusunda araştırmanın kuramsal çerçevesi oluşturulmuştur. Araştırmanın uygulama aşamasında veri toplama yöntemi olarak anket tekniğinden yararlanılmıştır.

Bu araştırmada kullanılan ölçek; Güneş (2014) tarafından hazırlanan Yüksek Lisans Tez çalışmasında (*Yerel Halkın Turizm Algısı ve Turizme Katılımı: Antalya Konyaaltı ve Kepez İlçesi Örneği*), yapılan yazın taraması sonucu, çeşitli kaynaklardan yararlanılarak geliştirilmiştir. Ölçek, turizmin algılanan sosyo-kültürel, ekonomik, çevresel pozitif etkilerini, turizmin algılanan sosyo-kültürel, ekonomik, çevresel

negatif etkilerini ve turizm gelişimine verilen desteği ölçmeye yönelik ifadelerden oluşmaktadır.

Yerli halkın turizm gelişim etkileri algısı ölçeği, turizmin sosyo-kültürel pozitif etkileri (4 ifade), sosyo-kültürel negatif etkileri (4 ifade), ekonomik pozitif etkileri (5 ifade), ekonomik negatif etkileri (3 ifade), çevresel pozitif etkileri (4 ifade), çevresel negatif etkileri (4 ifade) ve turizm gelişimine verilen destek (4 ifade) ifadelerinden oluşmaktadır. Turizm gelişim etkilerine ilişkin yerli halkın algısına yönelik cevaplar 5'li Likert tipi ölçek (1=Hiç Katılmıyorum, 2=Az Katılıyorum, 3=Orta Düzeyde Katılıyorum, 4=Çok Katılıyorum, 5=Tamamen Katılıyorum) ile değerlendirilmiştir.

Araştırmada kullanılan anket iki bölümden oluşmaktadır. Anketin birinci bölümü katılımcıların demografik özelliklerine yönelik cinsiyet, medeni durum, yaş, öğrenim durumu, meslek, gelir durumu ve ikamet süresi ile ilgili toplam yedi sorudan oluşmaktadır. Anketin ikinci bölümünde ise yerli halkın turizm gelişim etkilerine yönelik algısını ve turizm gelişimine yönelik desteğini ölçen sorular (28 ifade) yer almaktadır.

Gerçekleştirilen anket, tesadüfi olmayan örnekleme yöntemlerinden 'kolayda örnekleme' tekniği ile Afyonkarahisar'daki yerli halka; 2016 yılının Şubat, Mart ve Nisan aylarında uygulanmıştır.

3.2. ARAŞTIRMANIN EVREN VE ÖRNEKLEMİ

Araştırmanın evrenini Afyonkarahisar il merkezinde ikamet eden yerli halk oluşturmaktadır. Araştırmanın evrenini oluşturan kişi sayısının çok fazla sayıda olması (217.805), buna ilave olarak zaman ve maliyet sınırlılığından dolayı örneklem alınma yoluna gidilmiştir. Bu kapsamda kolayda örnekleme yoluyla seçilen yerli halk, araştırmanın örneklemini oluşturmaktadır.

Araştırmalarda, evren hacminin büyüklüğü ($N > 10.000$ veya $N < 10.000$), değişkenlerin türü (nitel veya nicel) ve güven düzeyinin ($1 - \alpha$) göz önünde bulundurulup bulundurulmayacağı gibi belirleyiciler dikkate alınarak, örneklem hacminin hesaplanması için ilgili literatürde (Özdamar, 2001: 257; Sekaran, 2003: 287-288; Ural ve Kılıç, 2013: 45) bazı formüller verilmekle birlikte, araştırma kapsamına alınan yerli halkın sayısının tam olarak tespitinde; TÜİK verilerinden

yararlanılmıştır. TÜİK (2016)'in Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi (ADNKS)'ne göre, Afyonkarahisar'ın il merkezinde ikamet eden kişi sayısı 217.805'dir. Söz konusu verilere göre, araştırmanın evrenini oluşturan kişi sayısı evrenin sınırsız ($N > 10.000$) olduğunu ortaya koymaktadır. Bu kapsamda, araştırmaya ilişkin veri toplamadaki değişkenlerin nicel karakter taşıması ve evrenin içerdiği birim sayısının da 10.000'den fazla olması hususu (sınırsız evren) göz önüne alındığında, araştırmada örnekleme alınma işleminde örnekleme formülü kullanılmıştır (Özdamar, 2001; Ural ve Kılıç, 2013: 45). Bu bilgiler dikkate alınarak araştırmada, evren ve örneklem ortalaması arasında izin verilebilir hata değeri (H) $\pm 0,10$ olarak alınmış ve yapılan analizlerde, anlamlılık düzeyi (α) 0,05 alınarak değerlendirilmiştir. Örneklem sayısı, söz konusu formül ve Ural ve Kılıç (2013: 47)'a göre en az 384 olmalıdır.

Araştırmada; hata payı, güvenilirlik düzeyi ve geri dönmeyecek ya da eksik kodlama vb. gibi sebeplerle değerlendirmeye alınmayacak derecede eksik ve hatalı veriler içeren anketlerin olabileceği ve aynı zamanda araştırmacının hedef kitleye ulaşma olanakları da dikkate alınarak, örneklemin daha üst düzeyde evreni temsil edebilmesini sağlayabilmek için 1000 adet anket çıktısı alınmış ve olasılıklı olmayan örnekleme yöntemlerinden kolayda örnekleme yoluyla anketler halka ulaştırılmıştır. Afyon Kocatepe Üniversitesi'nin Bilimsel Proje Araştırmaları Koordinasyon Birimi (BAPK) tarafından desteklenen bu araştırmada, hedeflenen örneklem sayısına ulaşılması için bir danışmanlık şirketi ile anlaşma yapılmıştır. İlgili firmadan anketlerin 2016 yılının Şubat, Mart ve Nisan aylarında uygulanarak geri dönüşünün Mayıs ayında yapılması istenmiştir. Eksik, hatalı ve boş olan anket formları değerlendirmeye alınmayıp değerlendirmeye alınan anket sayısı 810 olarak belirlenmiştir. Dolayısıyla Afyonkarahisar il merkezinde ikamet eden 810 kişi, araştırmanın örneklemini oluşturmaktadır.

3.3. VERİ ANALİZ YÖNTEMİ

Araştırmaya ilişkin toplanan verilerin istatistik paket programı aracılığıyla analiz edildiği araştırmada, yerli halkın demografik özelliklerine göre dağılımı frekans ve yüzde yöntemi ile verilmiştir. Çalışmada kullanılan ölçek, daha önce gerçekleştirilen araştırmada (Güneş, 2014) kullanılmış ve ilgili çalışmada ölçeğin geçerlik/güvenilirlik düzeyleri test edilmiştir. Açıklayıcı ve doğrulayıcı faktör

analizleri de önceki çalışmada yapılmıştır. Buna ilave olarak bu çalışmada da kullanılan ölçeğin güvenilirlik düzeyinin tespitinde ise Cronbach's Alpha katsayısından faydalanılmıştır.

Çalışmada kullanılan ölçeğin ölçülmek istenilen ifadeleri daha net olarak yansıtması için turizm gelişiminin negatif alt boyutlarında kodlamalar ters yapılmıştır. Bu bağlamda olumsuz ifadelerin ters girilmesi; hem algıyı daha iyi anlayabilme, hem de asıl ölçülmek istenen genel ifadelerin anlaşılması bakımından gerekli görülmüştür.

Araştırma kapsamında katılımcıların demografik özelliklerine göre algı farklılıklarını tespit etmek amacı ile parametrik testlerden “bağımsız örneklem için t testi (Independent-samples t Test)” ve “tek yönlü varyans analizi (One-way Anova)” gerçekleştirilmiştir. Araştırmada toplanan verilerin; Ural ve Kılıç (2013: 81) tarafından ortaya konulan, “Parametrik Test Koşulları” altında sıralanan koşullara uyduğu gözlemlendikten sonra, parametrik testlerin kullanılmasına karar verilmiştir. Ayrıca tek yönlü varyans analizi yapılırken, gruplar arası farkın belirlenmesine yönelik çoklu karşılaştırma (Post-Hoc) tekniklerinden olan R-E-G-W-F (Ryan-Einot-Gabriel-Welsch F test) testinden yararlanılmıştır. Algılanan turizm etkileri ve turizm gelişimine verilen desteğin arasındaki ilişkiyi ölçmek için “korelasyon analizi” ve turizm gelişim etkilerinin, turizm gelişimine verilen destek üzerindeki etkisini ölçmek için “tek değişkenli doğrusal regresyon analizi” gerçekleştirilmiştir.

4. ARAŞTIRMANIN BULGULARI

Çalışmanın bu kısmında; araştırmanın örnekleme dâhilinde yer alan Afyonkarahisar'daki yerli halkın, turizm gelişimine yönelik algı ve desteklerine ilişkin bulgular verilmiştir. Söz konusu görüşlerin demografik özelliklere göre karşılaştırılması yapılmıştır. Bu bölümde ilk olarak araştırma anketine ilişkin Cronbach's Alpha güvenilirlik analizi sonuçlarına yer verilmiştir. Katılımcıların demografik özelliklerine ilişkin bulgular ise çalışmanın ilerleyen kısmında sunulmuştur.

Tablo 8. Araştırmada Kullanılan Ankete İlişkin Güvenilirlik Analizi Sonuçları

Boyutlar	Madde Sayısı	Cronbach's Alpha
Sosyo-kültürel Pozitif Etkiler (1-4)	4	0,857
Sosyo-kültürel Negatif Etkiler (5-8)	4	0,822
Ekonomik Pozitif Etkiler (9-13)	5	0,872
Ekonomik Negatif Etkiler (14-16)	3	0,755
Çevresel Pozitif Etkiler (17-20)	4	0,819
Çevresel Negatif Etkiler (21-24)	4	0,838
Turizm Gelişimine Verilen Destek (25-28)	4	0,892
GENEL	28	0,863

Tablo 8'e göre, turizm gelişimine yönelik algı ve desteğe ilişkin Cronbach's Alpha katsayısı 0,863 olarak hesaplanmıştır. Turizmin gelişiminin etkilerine ve desteğe ilişkin alt boyutların Cronbach's Alpha değerleri incelendiğinde 0,755 ile 0,892 arasında değiştiği görülmektedir. Anketin geneline ilişkin güvenilirlik katsayısına (0,863) ilişkin sonuç, anketin yüksek derecede güvenilir ($0,80 < \alpha < 1$) olduğunu göstermektedir.

Araştırmada değerlendirmeye alınan 810 ankete cevap veren Afyonkarahisar halkının bazı kişisel özelliklerine ilişkin istatistiki veriler Tablo 9'da sunulmuştur. Ankete dâhil olan 810 katılımcının %48,4'ü kadın, %51,6'sı erkek ve katılımcıların %30,4'ü evli, %69,6'sı bekârdır. Yaş grupları incelendiğinde; katılımcıların %26,7'si 20 yaş ve altı, %44,4'ü gibi büyük bir çoğunluğu 21-30 arası, %19,0'u 31-40 arası, %7,8'i 41-50 arası ve %2,1'i 51 yaş ve üzeri grubunda yer almaktadır. Katılımcıların öğrenim durumuna bakıldığında; %5,6'sı ilköğretim, %25,8'i lise, %64,0'ü üniversite ve %4,7'si master/doktora mezunu oldukları görülmektedir. Meslek bilgilerine bakıldığında, turizmle ilgili olan mesleklerin arasında; sektör çalışanları, turizm akademisyen ve öğretmenleri ve turizm alanında ortaöğretim, önlisans ve lisansüstü öğrenciler bulunmaktadır. Turizmle ilgili olmayan meslekler arasında ise çeşitli kamu kurumlarında çalışan görevliler ve özel sektör çalışanları bulunmaktadır. Bu bağlamda, katılımcıların %34,6'sının mesleği turizmle ilgili iken %65,4'ünün mesleği turizmle ilgili değildir. Ankete dâhil olan katılımcıların aylık gelir durumları incelendiğinde; %41,0'i 1000₺ ve altı, %28,5'i 1001₺-2000₺, %18,3'ü 2001₺-3000₺ ve %12,2'si 3001₺ ve üzeri gelire sahiptir. Afyonkarahisar'daki ikamet süreleri incelendiğinde ise katılımcıların; %11,2'si 1 yıldan az, %35,6'sı 1-5 yıl, %10,6'sı 6-

10 yıl, %5,2'si 11-15 yıl, %16,2'si 16-20 yıl ve %21,2'si 21 yıl ve üzeri seçeneğini işaretlemişlerdir.

Tablo 9. Katılımcıların Demografik Değişkenlerine İlişkin Bulgular

Demografik Değişkenler		f	%	Demografik Değişkenler		f	%
Cinsiyet	Kadın	392	48,4	Meslek	Turizmle İlgili	280	34,6
	Erkek	418	51,6		Turizmle İlgili Değil	530	65,4
Medeni Durum	Evli	246	30,4	Gelir Durumu	1000₺ ve altı	332	41,0
	Bekâr	564	69,6		1001₺-2000₺	231	28,5
Yaş	20 yaş ve altı	216	26,7		2001₺-3000₺	148	18,3
	21-30 arası	360	44,4		3001₺ ve üzeri	99	12,2
	31-40 arası	154	19,0	İkamet Süresi	1 yıldan az	91	11,2
	41-50 arası	63	7,8		1-5 yıl	288	35,6
	51 yaş ve üzeri	17	2,1		6-10 yıl	86	10,6
Öğrenim Durumu	İlköğretim	45	5,6		11-15 yıl	42	5,2
	Lise	209	25,8		16-20 yıl	131	16,2
	Üniversite	518	64,0	21 yıl ve üzeri	172	21,2	
	Master/Doktora	38	4,7	Toplam (n)= 810 Katılımcı			

Araştırma bulgularının değerlendirilmesi sürecinde, demografik verilerin analizinden sonra katılımcıların turizm gelişim etkilerinin algılamalarına yönelik görüşleri değerlendirilmiştir. Bu aşamada katılımcıların her bir ifadeye katılım derecelerinin belirlenmesi için sıklık ve frekans analizi tekniğinden yararlanılmıştır. Bununla birlikte katılımcıların ölçekte yer alan ifadelere katılım düzeyinin alt boyutlar (faktörler) bağlamında değerlendirilmesi için her bir ifadenin aritmetik ortalaması ve standart sapmasına ve ilgili alt boyutun genel aritmetik ortalamasına yer verilmiştir. Bu kapsamda katılımcıların turizmin gelişiminin etkilerine yönelik algıları analiz edilmiş ve analiz sonuçları Tablo 10'da sunulmuştur. Tablo 10'da yer alan sonuçlar alt boyutlar bağlamında incelendiğinde, alt boyutlara ait ortalamalarının ve ölçek genelinin, ekonomik negatif faktörler haricinde 3.00'in oldukça üzerinde olduğu görülmektedir. Dolayısıyla katılımcılar genel olarak Afyonkarahisar'daki turizmin gelişim gelişiminin etkilerini olumlu olarak algılamaktadırlar. Diğer yandan, katılımcılar tarafından turizm gelişim etkilerinin en fazla algılanan alt boyutu turizmin gelişimine verilen destek (\bar{X} : 4,33) iken, turizmin gelişiminin ekonomik pozitif etkileri (\bar{X} : 4,01) en olumlu algılandığı düşünülen ikinci turizm gelişimi etkileridir. Katılımcılar tarafından diğerlerine oranla en az algılandığı düşünülen turizm gelişim etkileri ise ekonomik negatif etkilerdir (\bar{X} : 2,61).

Tablo 10 ifadeler bazında değerlendirildiğinde; katılımcıların turizm gelişim etkilerine ilişkin algı düzeylerini belirten en yüksek ortalamaya sahip ifadenin, turizm gelişimine verilen destek kapsamında “Turizmin gelişimini destekliyorum.” (\bar{x} : 4,41, s.s: 0,090) ifadesi olduğu görülmektedir. “Turizm, toplumumuzun bir parçası olmaya devam etmelidir.” (\bar{x} : 4,39, s.s: 0,92) ifadesi ise turizm gelişimine verilen destek ve genel ölçek kapsamında en yüksek ikinci ortalamaya sahiptir. Katılımcıların turizm gelişiminin etkilerinin algılamalarında ise “Ekonomik kazanç artışı sağlamaktadır” (\bar{x} : 4,07, s.s: 0,99) ve “Yerli halk için yeni iş fırsatları yaratmaktadır” (\bar{x} : 4,07, s.s: 1,04) ifadeleri en olumlu görüş bildirilen ifadelerdir. Katılımcıların anketin negatif ifadelerine ilişkin verdiği cevaplar ters kodlanması sebebiyle, ifadelerin ortalamaları 5’e yaklaştıkça “Tamamen Katılıyorum” değil, “Hiç Katılmıyorum” anlaşılmalıdır. Dolayısıyla katılımcı görüşlerine göre diğerlerine oranla en olumsuz algılanan ifade, “Bölgedeki ürün ve hizmet fiyatlarını artırmaktadır.” (\bar{x} : 2,25, s.s: 1,09) ifadesidir. Katılımcıların Afyonkarahisar’daki turizmin gelişiminin etkilerini algılamaları bölgedeki ürün ve hizmetlerin fiyatlarını artırdığı yönündedir. Diğer yandan Tablo 10’a boyutlar bazında bakıldığında en olumlu görüşe sahip boyutun “Turizmin Gelişimine Verilen Destek” (\bar{x} : 4,33) boyutu olduğu görülmektedir. En düşük ortalamaya sahip boyut ise “Ekonomik Negatif Etkiler” (\bar{x} : 2,61) boyutudur. Yani Afyonkarahisar’daki turizmin gelişiminin etkilerini algılamalardaki en olumsuz algıya sahip boyut, katılımcılar tarafından “Ekonomik Negatif Etkiler” olarak ifade edilmiştir. Katılımcılar, genel olarak Afyonkarahisar’da turizmin gelişmesinin ekonomik anlamda negatif bir etki yarattığı görüşüne katılmaktadırlar.

Tablo 10. Katılımcıların Kullanılan Ankete İlişkin Görüşleri

AF	İfadeler	\bar{X}	İfadelere katılım düzeyi					\bar{x}	s.s	
			1	2	3	4	5			
Sosyo-kültürel Pozitif Etkiler	Kültürel aktivitelerin gelişimini sağlamaktadır.	3,35	n	59	123	238	179	211	3,44	1,23
	%		7,3	15,2	29,4	22,1	26,0			
	Yerli halkın kültürel gelişimine katkı sağlamaktadır.		n	80	140	203	221	166	3,31	1,25
	%		9,9	17,3	25,1	27,3	20,5			
	Yerli halkın yaşam kalitesini yükseltmektedir.		n	81	102	266	209	152	3,31	1,20
	%		10,0	12,6	32,8	25,8	18,8			
Yerli halkın eğlence ve serbest zaman değerlendirme olanaklarını artırmaktadır.	n	69	121	238	218	164	3,35	1,20		
%	8,5	14,9	29,4	26,9	20,2					
Sosyo-kültürel Negatif Etkiler	Yerli halkın tutum ve davranışlarını olumsuz yönde etkilemektedir.	3,73	n	90	81	147	195	297	3,65	1,35
	%		11,1	10,0	18,1	24,1	36,7			
	Kültürel değerlerin yok olmasına neden olmaktadır.		n	57	79	156	149	369	3,86	1,29
	%		7,0	9,8	19,3	18,4	45,6			
	Yerli halkın turistik çekiciliklere ulaşımını zorlaştırmaktadır.		n	53	86	194	172	305	3,73	1,25
	%		6,5	10,6	24,0	21,2	37,7			
Suç, fuhuş, uyuşturucu gibi sosyal problemlere neden olmaktadır.	n	96	79	152	155	328	3,67	1,39		
%	11,9	9,8	18,8	19,1	40,5					
Ekonomik Pozitif Etkiler	Geleneksel ürünlerin üretiminde artış sağlamaktadır.	4,01	n	23	67	201	256	263	3,83	1,06
	%		2,8	8,3	24,8	31,6	32,5			
	Ekonomik kazanç artışı sağlamaktadır.		n	12	42	175	228	353	4,07	0,99
	%		1,5	5,2	21,6	28,1	43,6			
	Yerel ekonomiyi desteklemektedir.		n	11	52	168	237	342	4,05	1,00
	%		1,4	6,4	20,7	29,3	42,2			
	Yerli halk için yeni iş fırsatları yaratmaktadır.		n	18	49	151	230	362	4,07	1,04
	%		2,2	6,0	18,6	28,4	44,7			
Bölgeye daha fazla yatırımın yapılmasını sağlamaktadır.	n	18	50	164	240	338	4,02	1,03		
%	2,2	6,2	20,2	29,6	41,7					
Ekonomik Negatif Etkiler	Bölgedeki ürün ve hizmet fiyatlarını artırmaktadır.	2,61	n	240	260	201	83	26	2,25	1,09
	%		29,6	32,1	24,8	10,2	3,2			
	Bölgede hayat pahalılığına neden olmaktadır.		n	194	191	239	119	67	2,60	1,23
	%		24,0	23,6	29,5	14,7	8,3			
Yerli halk arasında ekonomik kazanç eşitsizliği yaratmaktadır.	n	131	142	272	153	112	2,97	1,25		
%	16,2	17,5	33,6	18,9	13,8					
Çevresel Pozitif Etkiler	Doğal çevrenin korunmasını ve gelişimini desteklemektedir.	3,51	n	66	112	247	214	171	3,39	1,19
	%		8,1	13,8	30,5	26,4	21,1			
	Gelecek nesiller için çevre kalitesini iyileştirmektedir.		n	52	104	250	221	183	3,47	1,16
	%		6,4	12,8	30,9	27,3	22,6			
	Çevre bilincini artırmaktadır.		n	48	113	253	217	179	3,45	1,15
	%		5,9	14,0	31,2	26,8	22,1			
Tarihi bina ve yapıların korunmasını teşvik etmektedir.	n	32	72	206	254	246	3,75	1,10		
%	4,0	8,9	25,4	31,4	30,4					
Çevresel Negatif Etkiler	Çevre kirliliğine (toprak, hava, su) neden olmaktadır.	3,15	n	115	135	207	192	161	3,18	1,32
	%		14,2	16,7	25,6	23,7	19,9			
	Doğayı (bitkiler, hayvanlar, ekosistem) olumsuz etkilemektedir.		n	90	117	207	194	202	3,37	1,30
	%		11,1	14,4	25,6	24,0	24,9			
	Çarpık kentleşmeye neden olmaktadır.		n	115	134	183	181	197	3,26	1,37
	%		14,2	16,5	22,6	22,3	24,3			
Kalabalıklaşma, gürültü kirliliği, trafik sıkışıklığı gibi problemler yaratır.	n	193	163	189	143	122	2,80	1,38		
%	23,8	20,1	23,3	17,7	15,1					
Turizmin Gelişimine Verilen Destek	Turizmin daha fazla gelişimi için çaba sarf edilmelidir.	4,33	n	25	23	104	213	445	4,27	1,00
	%		3,1	2,8	12,8	26,3	54,9			
	Turizm yatırımları artarak devam etmelidir.		n	15	33	108	221	433	4,26	0,96
	%		1,9	4,1	13,3	27,3	53,5			
	Turizmin gelişimini destekliyorum.		n	9	26	97	172	506	4,41	0,90
	%		1,1	3,2	12,0	21,2	62,5			
Turizm, toplumumuzun bir parçası olmaya devam etmelidir.	n	13	24	95	181	497	4,39	0,92		
%	1,6	3,0	11,7	22,3	61,4					
n (Toplam): 810			Ölçek (Genel)					3,58	0,54	

Yerli halkın turizmin gelişiminin etkilerini algılamalarında cinsiyete göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini ortaya koymak amacıyla gerçekleştirilen t testi sonuçları Tablo 11’de gösterilmiştir.

Tablo 11. Katılımcıların Turizmin Gelişiminin Etkilerini Algılamaları ile Cinsiyet Değişkeninin Karşılaştırılmasına İlişkin T Testi Sonuçları

Boyutlar	Gruplar	n	\bar{X}	s.s.	t	p
Sosyo-kültürel Pozitif Etkiler	Kadın	392	3,34	1,06	-0,345	0,731
	Erkek	418	3,37	0,98		
Sosyo-kültürel Negatif Etkiler	Kadın	392	3,87	1,03	3,732	0,000*
	Erkek	418	3,59	1,08		
Ekonomik Pozitif Etkiler	Kadın	392	4,00	0,82	-0,151	0,880
	Erkek	418	4,01	0,85		
Ekonomik Negatif Etkiler	Kadın	392	2,65	1,00	1,312	0,190
	Erkek	418	2,56	0,96		
Çevresel Pozitif Etkiler	Kadın	392	3,51	0,94	-0,128	0,898
	Erkek	418	3,52	0,92		
Çevresel Negatif Etkiler	Kadın	392	3,20	1,11	1,160	0,247
	Erkek	418	3,11	1,09		
Turizm Gelişimine Verilen Destek	Kadın	392	4,37	0,80	1,280	0,201
	Erkek	418	4,30	0,84		
Genel	Kadın	392	3,61	0,54	1,746	0,081
	Erkek	418	3,55	0,54		

*= $p < 0,05$, negatif boyutlarda kodlamalar ters yapılmıştır.

Yerli halkın turizmin gelişiminin etkilerini algılamalarda cinsiyete göre anlamlı bir farklılık olup olmadığını ortaya koymak amacıyla gerçekleştirilen t testi sonuçlarına göre; turizmin gelişimi etkileri ölçeğinde cinsiyete göre, genel olarak anlamlı bir fark çıkmadığı söylenebilir. Turizm gelişim etkilerinden yalnızca sosyo-kültürel negatif etkilerde anlamlı bir fark ortaya çıkmıştır. Elde edilen bulgulara göre;

turizmin söz konusu sosyo-kültürel negatif etkilerinde, kadın katılımcılar (\bar{X} : 3,87), erkek katılımcılara (\bar{X} : 3,59) göre daha olumlu görüş bildirmişlerdir. Bu sonuca göre kadınların erkeklere göre turizmin sosyo-kültürel etkilerini algılamada daha ılımlı olduğu söylenebilir. Öte yandan, yapılan çalışmanın diğer alt boyutlarında cinsiyete göre anlamlı bir fark saptanamamıştır. Dolayısıyla araştırmanın “*Yerli halkın turizmin sosyo-kültürel negatif etkilerine yönelik algısı demografik özelliklerine göre anlamlı bir farklılık göstermektedir.*” ($H1_b$) hipotezi desteklenmiştir. Konuyla ilgili yapılan bir çalışmaya (Güneş, 2014) göre ise, yine turizmin sosyo-kültürel negatif etkilerinde cinsiyete göre anlamlı bir farklılık çıkmış olup söz konusu araştırmaya göre kadınlar, erkeklere göre daha olumsuz görüş bildirmişlerdir.

Diğer yandan, yapılan t testi sonuçlarına göre turizmin gelişmesine verilen desteğin cinsiyete göre anlamlı bir fark göstermediği ortaya çıkmakla birlikte kadın katılımcıların (\bar{X} : 4,37), erkek katılımcılara (\bar{X} : 4,30) göre turizmin gelişmesine daha çok destek verdikleri ifade edilebilir.

Tablo 12. Katılımcıların Turizmin Gelişiminin Etkilerini Algılamaları ile Medeni Durum Değişkeninin Karşılaştırılmasına İlişkin T Testi Sonuçları

Boyutlar	Gruplar	n	\bar{X}	s.s.	t	p
Sosyo-kültürel Pozitif Etkiler	Evli	246	3,45	0,99	1,724	0,085
	Bekâr	564	3,31	1,03		
Sosyo-kültürel Negatif Etkiler	Evli	246	3,63	1,13	-1,636	0,102
	Bekâr	564	3,77	1,04		
Ekonomik Pozitif Etkiler	Evli	246	4,09	0,81	1,742	0,082
	Bekâr	564	3,97	0,84		
Ekonomik Negatif Etkiler	Evli	246	2,63	1,03	0,494	0,621
	Bekâr	564	2,59	0,95		
Çevresel Pozitif Etkiler	Evli	246	3,61	0,92	2,038	0,042*
	Bekâr	564	3,47	0,93		
Çevresel Negatif Etkiler	Evli	246	3,24	1,16	1,521	0,129
	Bekâr	564	3,12	1,07		
Turizm Gelişimine Verilen Destek	Evli	246	4,35	0,83	0,355	0,722
	Bekâr	564	4,33	0,82		
Genel	Evli	246	3,62	0,59	1,595	0,131
	Bekâr	564	3,56	0,52		

*= $p < 0,05$, negatif boyutlarda kodlamalar ters yapılmıştır.

Yerli halkın turizmin gelişiminin etkilerini algılamalarının medeni durumlarına göre anlamlı farklılık olup olmadığını ortaya koymak için gerçekleştirilen t testi sonuçları Tablo 12’de gösterilmiştir. Tablo 12 incelendiğinde, katılımcıların medeni

durumlarına göre turizm gelişim etkileri algılarında genel olarak anlamlı bir farklılık olmadığı saptanmıştır. Turizm gelişiminin etkilerini algılamaların yalnızca çevresel pozitif etkiler alt boyutunda, katılımcıların medeni durumlarına göre anlamlı bir fark olduğu tespit edilmiştir. Bu sonuca göre evli olan katılımcılar (\bar{X} : 3,61), bekâr katılımcılara (\bar{X} : 3,47) göre turizmin gelişiminin çevresel pozitif etkilerini daha olumlu algılamaktadırlar. Bu kapsamda katılımcıların medeni durumlarının diğer alt boyutlarda turizm gelişiminin etkilerini algılamalarında anlamlı fark çıkmamıştır. Dolayısıyla çalışmanın “*Yerli halkın turizmin çevresel pozitif etkilerine yönelik algısı demografik özelliklerine göre anlamlı bir farklılık göstermektedir.*” (H_{1e}) hipotezi desteklenmiştir. Konuyla ilgili gerçekleştirilen başka bir araştırmanın (Bayat, 2010) sonuçlarına göre, katılımcıların turizmin algılanmasının medeni durumlarına göre yalnızca sosyo-kültürel anlamda farklılık olduğu saptanmıştır.

Katılımcıların turizmin gelişmesine verdiği desteğin medeni durumlarına göre anlamlı bir farklılık göstermemekle birlikte, evli katılımcıların (\bar{X} : 4,35) turizmin gelişmesini bekâr katılımcılardan (\bar{X} : 4,33) daha çok desteklediği ifade edilebilir. Bunun sebebi olarak da evli katılımcıların bekâr katılımcılara göre daha çok turizm faaliyetlerine katılması gösterilebilir.

Turizm gelişim etkileri algılar ile katılımcıların meslekleri arasındaki farklılıkları ortaya koymak amacı ile gerçekleştirilen t testinin sonuçları Tablo 13’de sunulmuştur.

Tablo 13. Katılımcıların Turizmin Gelişiminin Etkilerini Algılamaları ile Meslek Değişkeninin Karşılaştırılmasına İlişkin T Testi Sonuçları

Boyutlar	Gruplar	n	\bar{X}	s.s.	t	p
Sosyo-kültürel Pozitif Etkiler	Turizmle İlgili	280	3,30	1,06	-1,198	0,231
	Turizmle İlgili Değil	530	3,39	1,00		
Sosyo-kültürel Negatif Etkiler	Turizmle İlgili	280	3,75	1,00	0,397	0,691
	Turizmle İlgili Değil	530	3,72	1,10		
Ekonomik Pozitif Etkiler	Turizmle İlgili	280	4,04	0,87	0,896	0,370
	Turizmle İlgili Değil	530	3,99	0,81		
Ekonomik Negatif Etkiler	Turizmle İlgili	280	2,60	0,96	-0,072	0,943
	Turizmle İlgili Değil	530	2,61	0,98		
Çevresel Pozitif Etkiler	Turizmle İlgili	280	3,41	0,99	-2,383	0,017*
	Turizmle İlgili Değil	530	3,57	0,89		
Çevresel Negatif Etkiler	Turizmle İlgili	280	2,91	1,07	-4,705	0,000*
	Turizmle İlgili Değil	530	3,28	1,09		
Turizm Gelişimine Verilen Destek	Turizmle İlgili	280	4,32	0,87	-0,247	0,805
	Turizmle İlgili Değil	530	4,34	0,80		
Genel	Turizmle İlgili	280	3,53	0,51	-1,964	0,043*
	Turizmle İlgili Değil	530	3,61	0,56		

*= $p < 0,05$, negatif boyutlarda kodlamalar ters yapılmıştır.

Yerli halkın turizm gelişim etkileri algılarında katılımcıların mesleklerine göre anlamlı bir farklılık olup olmadığını ortaya koymak amacıyla gerçekleştirilen t testi sonuçlarına göre; turizmin gelişimi etkileri ölçeğinde katılımcıların mesleğine göre ortaya koyulan anlamlı farklılıklar Tablo 13’de sunulmuştur. Tablo 13 incelendiğinde, katılımcıların mesleklerine göre turizm gelişim etkileri algılarında genel olarak ($0,043 < 0,05$) anlamlı farklılık olduğu saptanmıştır. Bu sonuca göre ölçeğin genelinde mesleği turizmle ilgili olmayan katılımcılar (\bar{X} : 3,61), meslekleri turizmle ilgili olan katılımcılara göre turizm gelişim etkileri algılamaları ve turizmin gelişimine verilen

destek bakımından daha olumlu görüş bildirmişlerdir. Öte yandan diğer alt boyutlara bakıldığında; turizmin çevresel pozitif ve çevresel negatif etkilerini algılamalarda katılımcıların mesleklerine göre anlamlı farklılıklar olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonuca göre turizm gelişiminin çevresel pozitif ve negatif etkilerini algılamalarda mesleği turizmle ilgili olmayan katılımcılar mesleği turizmle ilgili olan katılımcılara göre daha olumlu görüş bildirmişlerdir. Bunun bir sonucu olarak, turizmle ilgili çalışanların (sektör çalışanları, turizm öğreticileri ve turizm öğrencileri gibi) turizm sektörünün çevreyle alâkalı olumlu ve olumsuz etkilerinin, daha çok olumsuz olduğundan yana görüş bildirdikleri söylenebilir. Mesleği turizmle ilgili olan katılımcıların çevre konusunda olumsuz görüş bildirmeleri, dikkate alınması gereken bir konudur. Şöyle ki; mesleği turizmle ilgili olan insanlar, turizmi daha yakından görerek turizmin ortaya çıkardığı etkileri daha yakından algılayabilmektedirler. Bu sonuca göre turizmin Afyonkarahisar ilinde çevreyi daha olumsuz etkilediği söylenebilir. Gerçekleştirilen t testi sonuçlarına göre çalışmanın “*Yerli halkın turizmin çevresel negatif etkilerine yönelik algısı demografik özelliklerine göre anlamlı bir farklılık göstermektedir.*” ($H1_f$) hipotezi desteklenmiştir.

Katılımcıların turizm gelişim etkilerine yönelik algılarında yaş gruplarına göre anlamlı bir farklılık olup olmadığını test etmek amacıyla tek yönlü varyans analizi yapılmıştır ve sonuçlar tablo 14’de sunulmuştur.

Tablo 14. Katılımcıların Yaşlarına Göre Turizmin Gelişiminin Etkilerini Algılamalarına İlişkin Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

Boyutlar	Gruplar	n	\bar{X}	s.s.	F	p
Sosyo-kültürel Pozitif Etkiler	20 yaş ve altı	216	3,29	1,04	1,177	0,319
	21-30 arası	360	3,32	1,05		
	31-40 arası	154	3,50	0,95		
	41-50 arası	63	3,38	1,02		
	51 yaş ve üzeri	17	3,53	0,79		
Sosyo-kültürel Negatif Etkiler	20 yaş ve altı	216	3,82	0,95	1,699	0,148
	21-30 arası	360	3,63	1,14		
	31-40 arası	154	3,76	1,06		
	41-50 arası	63	3,81	1,02		
	51 yaş ve üzeri	17	4,04	0,82		
Ekonomik Pozitif Etkiler	20 yaş ve altı	216	3,86a	0,90	3,816	0,004*
	21-30 arası	360	4,00ab	0,84		
	31-40 arası	154	4,18b	0,69		
	41-50 arası	63	4,14ab	0,79		
	51 yaş ve üzeri	17	4,06ab	0,82		
Ekonomik Negatif Etkiler	20 yaş ve altı	216	2,73b	0,93	2,948	0,020*
	21-30 arası	360	2,50a	0,98		
	31-40 arası	154	2,69ab	0,98		
	41-50 arası	63	2,52ab	1,01		
	51 yaş ve üzeri	17	2,96b	1,10		
Çevresel Pozitif Etkiler	20 yaş ve altı	216	3,34a	0,92	3,932	0,004*
	21-30 arası	360	3,55b	0,91		
	31-40 arası	154	3,54ab	0,95		
	41-50 arası	63	3,75b	0,93		
	51 yaş ve üzeri	17	3,93b	0,96		
Çevresel Negatif Etkiler	20 yaş ve altı	216	3,16ab	1,03	4,977	0,001*
	21-30 arası	360	3,01a	1,13		
	31-40 arası	154	3,40bc	1,09		
	41-50 arası	63	3,23abc	1,10		
	51 yaş ve üzeri	17	3,74c	0,84		
Turizm Gelişimine Verilen Destek	20 yaş ve altı	216	4,20	0,91	2,095	0,080
	21-30 arası	360	4,37	0,80		
	31-40 arası	154	4,42	0,70		
	41-50 arası	63	4,37	0,81		
	51 yaş ve üzeri	17	4,34	1,09		
Genel	20 yaş ve altı	216	3,52a	0,51	4,235	0,002*
	21-30 arası	360	3,53a	0,53		
	31-40 arası	154	3,69b	0,56		
	41-50 arası	63	3,66ab	0,60		
	51 yaş ve üzeri	17	3,84b	0,67		

*=p<0,05, a,b,c= farklı harfler içeren gruplar arasındaki farklılıklar anlamlıdır ve negatif boyutlarda kodlamalar ters yapılmıştır.

Tablo 14 incelendiğinde, katılımcıların turizm gelişim etkilerini algılamalarında yaş değişkenine göre genel olarak anlamlı farklılıklar olduğu sonucuna ulaşılmaktadır. Bu doğrultuda 31-40 arası yaş grubuna dâhil olan katılımcılar (\bar{X} : 4,18), 20 yaş ve altındaki katılımcılara (\bar{X} : 3,86) göre turizm gelişiminin ekonomik pozitif etkilerinin daha fazla olduğunu düşünmektedirler. Bir diğer alt boyut olan turizm gelişiminin ekonomik negatif etkilerinde de anlamlı farklılık bulunmakla birlikte bu konuda 51 yaş ve üzeri gruba dâhil olan katılımcılar (\bar{X} : 2,96) ve 20 yaş ve altı yaş grubuna dâhil olan katılımcılar (\bar{X} : 2,73) ile 21-30 arası yaş grubuna dâhil olan katılımcılar (\bar{X} : 2,50) arasında anlamlı bir farklılık olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Öte yandan turizm gelişiminin çevresel pozitif ve çevresel negatif etkilerini algılamalarda da anlamlı farklılıklar olduğu saptanmıştır. Turizm gelişiminin çevresel pozitif etkilerini algılamada 20 yaş ve altı gruba dâhil olan katılımcılar (\bar{X} : 3,34) ile 21-30 arası yaş grubuna dâhil olan katılımcılar (\bar{X} : 3,55), 41-50 arası yaş grubuna dâhil olan katılımcılar (\bar{X} : 3,75) ve 51 yaş ve üzeri yaş grubuna dâhil olan katılımcılar (\bar{X} : 3,93) arasında anlamlı farklılıklar saptanmıştır. 51 yaş ve üzeri gruba dâhil olan katılımcılar diğer katılımcılara göre daha olumlu görüş bildirmişlerdir. Bunun sebebi olarak, orta yaş ve üzeri gruba dâhil olan insanların yani 41 ve üstü yaştaki insanların çevresel anlamda geleceğe daha olumlu bakmaları gösterilebilir. Ayrıca gerçekleştirilen tek yönlü varyans analizi sonuçlarına göre araştırmanın hipotezlerinden “*Yerli halkın turizmin çevresel pozitif etkilerine yönelik algısı yerli halkın bireysel özelliklerine göre anlamlı bir farklılık göstermektedir.*” ($H1_e$) ve “*Yerli halkın turizmin çevresel negatif etkilerine yönelik algısı yerli halkın bireysel özelliklerine göre anlamlı bir farklılık göstermektedir.*” ($H1_f$) hipotezleri bir kez daha desteklenerek kabul edilmiştir.

Gerçekleştirilen tek yönlü varyans analizi sonuçlarına göre, katılımcıların turizm gelişimine verdikleri destek, yaş gruplarına göre anlamlı farklılıklar göstermemekle birlikte 31-40 arası yaş grubuna dâhil olan katılımcılar (\bar{X} : 4,42), diğer yaş gruplarındaki katılımcılara göre turizmin gelişmesini daha çok desteklemektedirler.

Tablo 15. Katılımcıların Öğrenim Durumlarına Göre Turizmin Gelişiminin Etkilerini Algulamalarına İlişkin Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

Boyutlar	Gruplar	n	\bar{X}	s.s.	F	p
Sosyo-kültürel Pozitif Etkiler	İlköğretim	45	3,19	0,88	0,436	0,727
	Lise	209	3,34	0,86		
	Üniversite	518	3,37	1,09		
	Master/Doktora	38	3,39	1,02		
Sosyo-kültürel Negatif Etkiler	İlköğretim	45	3,67	1,01	1,616	0,184
	Lise	209	3,61	1,11		
	Üniversite	518	3,76	1,06		
	Master/Doktora	38	3,95	1,00		
Ekonomik Pozitif Etkiler	İlköğretim	45	3,88ab	0,84	5,079	0,002*
	Lise	209	3,85a	0,82		
	Üniversite	518	4,07b	0,84		
	Master/Doktora	38	4,26b	0,63		
Ekonomik Negatif Etkiler	İlköğretim	45	2,45a	1,02	3,007	0,030*
	Lise	209	2,76b	0,97		
	Üniversite	518	2,55a	0,97		
	Master/Doktora	38	2,74ab	1,02		
Çevresel Pozitif Etkiler	İlköğretim	45	3,50	0,88	0,180	0,910
	Lise	209	3,53	0,83		
	Üniversite	518	3,52	0,97		
	Master/Doktora	38	3,41	0,98		
Çevresel Negatif Etkiler	İlköğretim	45	3,27	1,11	0,942	0,420
	Lise	209	3,23	1,14		
	Üniversite	518	3,11	1,10		
	Master/Doktora	38	3,24	0,85		
Turizm Gelişimine Verilen Destek	İlköğretim	45	4,13a	0,96	3,000	0,030*
	Lise	209	4,22a	0,85		
	Üniversite	518	4,39b	0,79		
	Master/Doktora	38	4,39b	0,83		
Genel	İlköğretim	45	3,49	0,60	1,179	0,317
	Lise	209	3,55	0,50		
	Üniversite	518	3,59	0,55		
	Master/Doktora	38	3,68	0,49		

*= $p < 0,05$, a,b= farklı harfler içeren gruplar arasındaki farklılıklar anlamlıdır ve negatif boyutlarda kodlamalar ters yapılmıştır.

Yerli halkın turizm gelişim etkileri algulamalarının öğrenim durumlarına göre anlamlı farklılık olup olmadığını ortaya koymak için gerçekleştirilen tek yönlü varyans analizinin sonuçları Tablo 15’de gösterilmiştir. Tablo 15’e göre turizm gelişim etkilerini algulamalarında katılımcıların, gelir durumlarına göre genel olarak anlamlı farklılık olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Ancak alt boyutlarda (ekonomik pozitif etkiler= $0,002 < 0,05$, ekonomik negatif etkiler= $0,030 < 0,05$ ve turizm gelişimine verilen destek= $0,030 < 0,05$) farklılıklar saptanmıştır. Bu sonuçlara göre turizm gelişiminin

ekonomik pozitif etkilerinde, öğrenim durumu üniversite olan katılımcılar (\bar{X} : 4,07) ve master/doktora olan katılımcılar (\bar{X} : 4,26) ile öğrenim durumu lise olan katılımcılar (\bar{X} : 3,85) arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmuştur. Bu sonuca göre eğitim seviyesinin üniversite ve üstü olması, turizm gelişiminin ekonomik pozitif etkilerinin algılanmasını da olumlu yönde artırmaktadır. Turizm gelişiminin ekonomik negatif etkilerinde ise; öğrenim durumu lise olan katılımcılar (\bar{X} : 2,76) ile öğrenim durumu ilköğretim (\bar{X} : 2,45) ve üniversite (\bar{X} : 2,55) olan katılımcılar arasında anlamlı bir farklılık saptanmıştır. Turizmin gelişmesine verilen destek bakımından da katılımcılar arasında anlamlı farklılık olduğu görülmektedir. Bunu göre öğrenim durumu ilköğretim (\bar{X} : 4,13) ve lise (\bar{X} : 4,22) olan katılımcılar ile öğrenim durumu üniversite (\bar{X} : 4,39) ve master/doktora (\bar{X} : 4,39) olan katılımcılar arasında anlamlı farklılıklar ortaya çıkmıştır. Bunun göstergesi olarak da eğitim seviyesinin artmasıyla, turizm sektörünün gelişiminin desteklenmesi arasında doğru orantı gösterilebilir. İnsanların eğitim seviyelerinin artması, turizmin ortaya çıkardığı olumlu etkileri daha iyi algılamalarına ve dolayısıyla turizmin gelişimine daha çok destek vermelerini sağlamaktadır. Çalışmanın alt hipotezlerinden “*Yerli halkın turizmin ekonomik pozitif etkilerine yönelik algısı demografik özelliklerine göre anlamlı bir farklılık göstermektedir.*” ($H1_c$) ve “*Yerli halkın turizmin ekonomik negatif etkilerine yönelik algısı demografik özelliklerine göre anlamlı bir farklılık göstermektedir.*” ($H1_d$) hipotezleri desteklenmiştir.

Katılımcıların turizm gelişim etkilerine yönelik algılarında gelir durumlarına göre anlamlı bir farklılık olup olmadığını test etmek amacıyla gerçekleştirilen tek yönlü varyans analizinin sonuçları tablo 16’da sunulmuştur.

Tablo 16. Katılımcıların Gelir Durumlarına Göre Turizmin Gelişiminin Etkilerini Algulamalarına İlişkin Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

Boyutlar	Gruplar	n	\bar{X}	s.s.	F	p
Sosyo-kültürel Pozitif Etkiler	1000₺ ve altı	332	3,27a	1,06	3,920	0,009*
	1001₺-2000₺	231	3,28a	0,99		
	2001₺-3000₺	148	3,59ab	0,95		
	3001₺ ve üzeri	99	3,44b	1,01		
Sosyo-kültürel Negatif Etkiler	1000₺ ve altı	332	3,74	1,05	1,422	0,235
	1001₺-2000₺	231	3,80	1,03		
	2001₺-3000₺	148	3,57	1,14		
	3001₺ ve üzeri	99	3,72	1,10		
Ekonomik Pozitif Etkiler	1000₺ ve altı	332	3,96ab	0,84	5,108	0,002*
	1001₺-2000₺	231	3,90a	0,90		
	2001₺-3000₺	148	4,14bc	0,73		
	3001₺ ve üzeri	99	4,22c	0,71		
Ekonomik Negatif Etkiler	1000₺ ve altı	332	2,58	0,94	2,020	0,110
	1001₺-2000₺	231	2,71	0,99		
	2001₺-3000₺	148	2,47	1,02		
	3001₺ ve üzeri	99	2,66	0,98		
Çevresel Pozitif Etkiler	1000₺ ve altı	332	3,45a	0,93	3,855	0,009*
	1001₺-2000₺	231	3,43a	0,91		
	2001₺-3000₺	148	3,68b	0,92		
	3001₺ ve üzeri	99	3,68ab	0,93		
Çevresel Negatif Etkiler	1000₺ ve altı	332	3,09	1,08	1,241	0,294
	1001₺-2000₺	231	3,22	1,10		
	2001₺-3000₺	148	3,10	1,14		
	3001₺ ve üzeri	99	3,29	1,08		
Turizm Gelişimine Verilen Destek	1000₺ ve altı	332	4,33ab	0,82	3,822	0,010*
	1001₺-2000₺	231	4,21a	0,90		
	2001₺-3000₺	148	4,48b	0,68		
	3001₺ ve üzeri	99	4,43ab	0,81		
Genel	1000₺ ve altı	332	3,54a	0,50	2,791	0,040*
	1001₺-2000₺	231	3,55ab	0,56		
	2001₺-3000₺	148	3,64ab	0,55		
	3001₺ ve üzeri	99	3,69b	0,59		

*= $p < 0,05$, a,b,c= farklı harfler içeren gruplar arasındaki farklılıklar anlamlıdır ve negatif boyutlarda kodlamalar ters yapılmıştır.

Tablo 16 incelendiğinde, katılımcıların turizm gelişim etkilerini algulamalarında gelir durumlarına göre bütün pozitif alt boyutlarda, turizm gelişimine verilen destek boyutunda ve ölçeğin genelinde anlamlı farklılıklar olduğu sonucuna ulaşılmaktadır. Bu sonuçlara göre turizmin gelişiminin sosyo-kültürel pozitif etkilerini algulamada katılımcılar arasında gelir durumlarına göre anlamlı farklılıklar şu şekildedir; gelir durumu 1000₺ ve altı (\bar{X} : 3,27) ve 1001₺-2000₺ arası olan katılımcılar ile gelir durumu 3001₺ ve üzeri (\bar{X} : 3,44) olan katılımcılar arasında istatistiksel olarak

anlamli farkliliklar saptanmistir. Buna gore gelir durumunun yuksek olması, insanların turizm gelismisini sosyo-kultürel anlamda daha olumlu algilamasini saglamaktadır. Eğitim seviyesi ve gelir durumunun dogru orantılı bir iliski içinde olduğu düşünüldüğünde, eğitim seviyesi ve gelir durumu arttikça, insanların turizm gelismisinin sosyo-kultürel etkilerini algilamaları da olumlu yönde artmaktadır. Diğer yandan turizm gelismisinin ekonomik pozitif etkilerini algılamada katılımcıların gelir durumlarına göre anlamli farkliliklar vardır. Bu dogrultuda 1001₺-2000₺ arası aylık gelire sahip katılımcılar (\bar{X} : 3,90) ile 3001₺ ve üzeri aylık gelire sahip olan katılımcılar (\bar{X} : 4,22) arasında anlamli farklilik bulunmuştur. Turizm gelismisinin çevresel pozitif etkilerini algılamada ise 1000₺ ve altı gelire sahip katılımcılar (\bar{X} : 3,45) ve 1001₺-2000₺ arası aylık gelire sahip olan katılımcılar (\bar{X} : 3,43) ile 2001₺-3000₺ arası aylık gelire sahip olan katılımcılar (\bar{X} : 3,68) arasında istatıksel olarak anlamli farklilik olduğu saptanmistir. Turizmin gelismesine verilen destek boyutunda da katılımcılar arasında anlamli farkliliklar bulunmuştur. Buna göre 1001₺-2000₺ arası aylık gelire sahip olan katılımcılar (\bar{X} : 4,21) ile 2001₺-3000₺ arası gelire sahip katılımcılar (\bar{X} : 4,48) arasında ki fark, istatıksel olarak anlamlidir. Ölçeğin geneline bakıldığında ise katılımcıların gelirlerine göre istatıksel olarak anlamli farklilik bulunmaktadır. Buna göre 1000₺ ve altı aylık geliri olan katılımcılar (\bar{X} : 3,54) ile 3001₺ ve üzeri aylık gelire sahip olan katılımcılar (\bar{X} : 3,69) arasında anlamli farklilik olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonuç, insanların aylık gelir düzeylerinin yükselmesi ile turizm gelismisini etkileri algılamaları arasında dogru orantının varlığının kanıtı niteliğinde olmuştur. Yani gerçekleştirilen araştırmaya göre insanlar, gelir seviyeleri arttikça turizmin gelismisinin sosyo-kultürel, ekonomik ve çevresel etkilerini daha iyi algılamakta ve turizm gelismisine daha çok destek vermektedirler. Ayrıca çalışmanın alt hipotezlerinden “*Yerli halkın turizmin ekonomik pozitif etkilerine yönelik algısı demografik özelliklerine göre anlamli bir farklilik göstermektedir.*” ($H1_c$) hipotezi desteklenerek kabul edilmiştir.

Tablo 17. Katılımcıların İkamet Sürelerine Göre Turizmin Gelişiminin Etkilerini Algulamalarına İlişkin Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

Boyutlar	Gruplar	n	\bar{X}	s.s.	F	p
Sosyo-kültürel Pozitif Etkiler	1 yıldan az	91	3,56	1,03	2,222	0,050
	1-5 yıl	288	3,24	1,06		
	6-10 yıl	56	3,38	1,13		
	11-15 yıl	42	3,53	0,93		
	16-20 yıl	131	3,26	0,90		
	21 yıl ve üzeri	172	3,45	0,97		
Sosyo-kültürel Negatif Etkiler	1 yıldan az	91	3,73	1,02	0,176	0,972
	1-5 yıl	288	3,69	1,06		
	6-10 yıl	56	3,80	1,07		
	11-15 yıl	42	3,70	1,12		
	16-20 yıl	131	3,77	1,05		
	21 yıl ve üzeri	172	3,72	1,12		
Ekonomik Pozitif Etkiler	1 yıldan az	91	4,13	0,89	2,158	0,057
	1-5 yıl	288	3,97	0,83		
	6-10 yıl	56	4,10	0,76		
	11-15 yıl	42	4,08	0,70		
	16-20 yıl	131	3,83	0,87		
	21 yıl ve üzeri	172	4,08	0,84		
Ekonomik Negatif Etkiler	1 yıldan az	91	2,61abc	0,92	3,507	0,004*
	1-5 yıl	288	2,48ab	0,94		
	6-10 yıl	56	2,65abc	1,03		
	11-15 yıl	42	2,31a	0,92		
	16-20 yıl	131	2,82c	1,00		
	21 yıl ve üzeri	172	2,71bc	0,99		
Çevresel Pozitif Etkiler	1 yıldan az	91	3,63ab	0,94	2,837	0,015*
	1-5 yıl	288	3,42a	0,90		
	6-10 yıl	56	3,57ab	0,93		
	11-15 yıl	42	3,66ab	0,70		
	16-20 yıl	131	3,37a	0,93		
	21 yıl ve üzeri	172	3,67b	0,98		
Çevresel Negatif Etkiler	1 yıldan az	91	3,08ab	1,21	2,725	0,019*
	1-5 yıl	288	3,00a	1,05		
	6-10 yıl	56	3,32ab	1,08		
	11-15 yıl	42	3,15ab	1,14		
	16-20 yıl	131	3,17ab	1,02		
	21 yıl ve üzeri	172	3,35b	1,15		
Turizm Gelişimine Verilen Destek	1 yıldan az	91	4,48b	0,67	2,792	0,016*
	1-5 yıl	288	4,34ab	0,83		
	6-10 yıl	56	4,49b	0,62		
	11-15 yıl	42	4,45ab	0,66		
	16-20 yıl	131	4,15a	0,90		
	21 yıl ve üzeri	172	4,27ab	0,91		
Genel	1 yıldan az	91	3,66b	0,52	3,104	0,009*
	1-5 yıl	288	3,50a	0,50		
	6-10 yıl	56	3,67b	0,53		
	11-15 yıl	42	3,62ab	0,51		
	16-20 yıl	131	3,52ab	0,54		
	21 yıl ve üzeri	172	3,66b	0,62		

*=p<0,05, a,b,c= farklı harfler içeren gruplar arasındaki farklılıklar anlamlıdır ve negatif boyutlarda kodlamalar ters yapılmıştır.

Tablo 17’de katılımcıların ikamet sürelerine göre turizm etkileri algılarına ilişkin tek yönlü varyans analizinin sonuçları sunulmuştur. Buna göre katılımcıların ikamet sürelerine göre turizm gelişiminin etkilerini algılamalarında ekonomik negatif, çevresel pozitif, çevresel negatif, turizmin gelişmesine verilen destek boyutlarında ve ölçeğin genelinde anlamlı farklılıklar bulunmuştur. Katılımcıların turizmin gelişiminin ekonomik negatif etkilerini algılamalarına bakıldığında, Afyonkarahisar’daki yaşam sürelerinin 11-15 yıl arasında olan katılımcılar (\bar{X} : 2,31) ile 16-20 yıl arasında olan katılımcılar (\bar{X} : 2,82) arasında istatistiksel anlamda farklılık olduğu görülmektedir. Bu bağlamda ikamet süresi 16-20 yıl arası olan katılımcılar, ikamet süresi 11-15 yıl arası olan katılımcılara göre daha olumlu görüş bildirmişlerdir. Katılımcıların turizm gelişiminin çevresel pozitif etkilerini algılamalarında ise ikamet süresi 1-5 yıl olan katılımcılar (\bar{X} : 3,42) ve ikamet süresi 16-20 yıl olan katılımcılar (\bar{X} : 3,37) ile ikamet süresi 21 yıl ve üzeri olan katılımcılar (\bar{X} : 3,67) arasında anlamlı fark olduğu görülmektedir. Turizm gelişim etkilerinde çevresel negatif etkileri algılamaların, katılımcılardan ikamet süresi 1-5 yıl olan katılımcılar (\bar{X} : 3,00) ile ikamet süresi 21 yıl ve üzeri olan katılımcılar (\bar{X} : 3,35) arasında anlamlı farklılık olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu bilgiler ışığında; turizm gelişiminin çevresel etkilerini algılamalarda katılımcılar arasında, Afyonkarahisar’da 21 yıl ve üzeri süredir ikamet eden katılımcıların daha olumlu görüş bildirdiği söylenebilir. Turizmin gelişmesine verilen destek boyutunda ise ikamet süreleri 1 yıldan az (\bar{X} : 4,48) ve 6-10 yıl (\bar{X} : 4,49) olan katılımcılar ile ikamet süresi 16-20 yıl (\bar{X} : 4,15) olan katılımcılar arasında anlamlı farklılık vardır. Bu bağlamda turizmin gelişmesine en çok destek olan katılımcıların 6-10 yıl arası ikamet eden katılımcılar olduğu söylenebilir. Ölçeğin geneline bakıldığında ise ikamet süresi 1-5 yıl arası olan katılımcılar (\bar{X} : 3,50) ile ikamet süreleri 1 yıldan az (\bar{X} : 3,66), 6-10 (\bar{X} : 3,67) ve 21 yıl ve üzeri olan katılımcılar (\bar{X} : 3,66) arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmuştur.

Araştırmanın izleyen kısmında, turizm gelişiminin etkilerinin turizm gelişimine verilen destek üzerinde nasıl bir etkisi olduğu istatistiksel analizler yardımıyla test edilmiştir. Bu kapsamda ilk olarak, turizm gelişim etkileri ile turizm gelişimine verilen destek arasında anlamlı bir ilişkisinin olup olmadığı korelasyon analizi ile test edilmiş ve analiz sonuçları Tablo 18’de sunulmuştur. Tabloda yer alan bulgular incelendiğinde, turizmin gelişmesine verilen destek ile turizm gelişim

etkilerini algılamalar arasında orta düzeyde ($r: 0,424$) ve anlamlı ($p: 0,000$) bir ilişki bulunduğu anlaşılmaktadır. Diğer bir ifadeyle; katılımcıların, turizm gelişim etkilerini algılamaları pozitif yönde arttıkça turizm gelişimine verilen destekte de artış görülmektedir. Turizm gelişim etkilerini algılama biçimi ve turizm gelişimine verilen destek arasında orta düzeyde ve anlamlı bir ilişki olduğunun tespitinden hareketle araştırmanın hipotezlerinden olan “*Turizmin gelişimine yönelik yerli halkın verdiği destek, yerli halkın turizm gelişim etkilerini algılama biçimi ile anlamlı bir ilişki içindedir.*” ($H3$) hipotezi desteklenmiştir.

Tablo 18. Turizm Gelişim Etkilerini Algılama ve Turizm Gelişimine Verilen Desteg İlişkin Korelasyon Analizi Sonuçları

Boyutlar		Turizm Gelişimine Verilen Destek	Algı Genel Ortalama	Sosyo-kültürel Pozitif Etkiler	Sosyo-kültürel Negatif Etkiler	Ekonomik Pozitif Etkiler	Ekonomik Negatif Etkiler	Çevresel Pozitif Etkiler	Çevresel Negatif Etkiler
Turizm Gelişimine Verilen Destek	r	1							
	p								
Algı Genel Ortalama	r	0,424**	1						
	p	0,000							
Sosyo-Kültürel Pozitif Etkiler	r	0,327**	0,594**	1					
	p	0,000	0,000						
Sosyo-kültürel Negatif Etkiler	r	0,192**	0,662**	0,058	1				
	p	0,000	0,000	0,099					
Ekonomik Pozitif Etkiler	r	0,536**	0,535**	0,484**	0,133**	1			
	p	0,000	0,000	0,000	0,000				
Ekonomik Negatif Etkiler	r	-0,170**	0,335**	-0,112**	0,395**	-0,321**	1		
	p	0,000	0,000	0,001	0,000	0,000			
Çevresel Pozitif Etkiler	r	0,417**	0,605**	0,508**	0,101**	0,405**	-0,090*	1	
	p	0,000	0,000	0,000	0,004	0,000	0,011		
Çevresel Negatif Etkiler	r	0,063	0,627**	0,020	0,528**	-0,016	0,462**	0,116**	1
	p	0,073	0,000	0,574	0,000	0,659	0,000	0,001	

*= $p<0,05$, **= $p<0,01$

Tablo 18 alt boyutlar bazında incelendiğinde; turizm gelişimine verilen destek boyutunun, çevresel negatif etkiler boyutu hariç turizm gelişim etkilerini algılamanın diğer alt boyutlarıyla aralarında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişkinin olduğu görülmektedir. Buna göre turizm gelişimine verilen destek ve bir bütün olarak turizmin gelişiminin etkilerini algılama boyutlarının pozitif olanları ile aralarında orta düzeyde

ve anlamlı bir ilişki olduğu gözlemlenmiştir. Turizm gelişimine verilen desteğin en yüksek düzeyde anlamlı ilişkiye sahip olduğu boyut ekonomik pozitif etkiler boyutudur (r: 0,536). Turizmin ekonomik pozitif etkilerini sırasıyla çevresel pozitif etkiler (r: 0,417) ve sosyo-kültürel pozitif etkiler (r: 0,327) izlemektedir. Diğer yandan, turizmin gelişimine verilen desteğin diğer olumsuz etkilerle negatif yönde ilişkisinin çıkması beklenirken yalnızca ekonomik negatif etkiler (r: -0,170) ile negatif yönlü bir ilişki olduğuna rastlanmıştır. Turizm gelişimine verilen destek ile diğer olumsuz etkilerden sosyo-kültürel negatif etkiler (r: 0,192) arasında ise düşük veya zayıf bir ilişki tespit edilmiştir.

Araştırma bulgularının değerlendirilmesi sürecinde turizmin gelişimine verilen destek ile turizmin gelişiminin etkilerini algılamalar arasındaki ilişki incelendikten sonra, turizm gelişim etkilerini algılamının turizm gelişimine verilen desteği nasıl ve ne derece etkilediği incelenmiştir. Bu noktada turizmin gelişimine verilen destek, bağımsız değişken olarak kabul edilmiştir. Regresyon analizi kapsamında turizmin gelişiminin etkilerini algılamının turizmin gelişimine verilen destek üzerindeki etkisi tek değişkenli doğrusal regresyon ile genel olarak incelenmiş ve analiz sonuçları Tablo 19’da sunulmuştur.

Tablo 19. Turizm Gelişim Etkilerini Algılamının Turizm Gelişimine Verilen Desteğe Etkisine İlişkin Tek Değişkenli Regresyon Analizi Sonuçları

Bağımsız değişkenler	β değerleri	Standart hata	Beta değerleri	t değerleri	Anlamlılık düzeyi (p)
Sabit	2,189	0,163	--	13,411	0.000*
Algı Genel Ortalama	0,621	0,047	0,424	13,309	0.000*
R=0,424	R²=0,180	Düzeltilmiş R²=0,179	F= 177,121	p= 0.000*	

*=p<0,01

Afyonkarahisar’da ikamet eden yerli halk tarafından algılanan turizmin gelişiminin etkilerini algılamaların, turizmin gelişimine verilen destek üzerindeki etkisini belirlemeye yönelik tek değişkenli doğrusal regresyon sonuçlarının yer aldığı Tablo 19’a göre araştırmada yer alan “*Turizmin gelişiminin etkilerini algılamalar, turizmin gelişimine verilen desteği pozitif yönde etkilemektedir.*” (H4) hipotezinin testine yönelik gerçekleştirilen regresyon analizi uygundur (F: 177,121, R: 0,424, p: <0.05). Regresyon analizi sonucunda oluşturulan regresyon modeli ise;

“Turizmin Gelişimine Verilen Destek = 2,189 + 0,621 x Turizmin Gelişiminin Etkilerini Algılamalar” şeklindedir.

Modele göre, turizmin gelişiminin etkilerini algılamalardaki her 1 (bir) birimlik artış, turizmin gelişimine yönelik verilen destek üzerinde 0,621’lik bir artış meydana getirmektedir. Buradan hareketle araştırmanın dördüncü temel hipotezi olan *“Turizmin gelişiminin etkilerini algılamalar, turizmin gelişimine verilen desteği pozitif yönde etkilemektedir.” (H4)* hipotezi desteklenmiştir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

İnsanların tatil amaçlı seyahatlere katılmasıyla ortaya çıkan turizm sektörü, hızlı gelişme gösteren ve kendini çağın gereklerine göre güncelleyebilen bir sektör haline gelmiştir. Geçmişte daha çok ekonomik yönüyle ilgilenilirken, günümüzde yaşanan gelişmelerle sadece ekonomik bir olgu olmayıp aynı zamanda sosyo-kültürel ve çevresel yönüyle de dikkatle ele alınması gereken bir sektör olma özelliği kazanmıştır. Bu özellikleriyle birlikte eskiye oranla daha çok önem kazanmış ve sektörde yaşanan gelişmeler, birtakım etkileri de beraberinde getirmiştir. Gelişme gösterdiği bölge veya ülkede sosyo-kültürel, ekonomik ve çevresel anlamda söz konusu birtakım pozitif ve negatif etkiler, turizmin araştırılıp incelenmesi hususunda önemli bir yere sahiptir. Bunun yanında turizmin gelişmesinden en çok etkilenen kesim, turizmin geliştiği bölgede yaşayan insanlardır. Bölgedeki ikamet eden yerli halkı temsil eden insanların; turizm gelişiminin sosyo-kültürel, ekonomik ve çevresel anlamda ne yönde algıladığı, sağlıklı bir turizm planlamasının en önemli yapıtaşlarından.

Yerli halkın turizmin gelişmesine ilişkin algıları, yapılan turizm planlamalarına vereceği tepkinin göstergesidir. Bunun için de turizmin geliştiği bölgelerde yaşayan yerli halkın bu gelişim karşısında tepkisinin belirlenmesi, birçok araştırmaya konu edilmiştir. Yapılan araştırmalarda genellikle turizmin yerli halk tarafından ne yönde algılandığı ve halkın turizm gelişimi karşısında verdiği tepkinin ne yönde olduğu belirlenmeye çalışılmıştır. Yapılan araştırmalardan hareketle, turizmin gelişim sürecinde, bölgedeki yerli halkın desteğinin büyük önem arz ettiği söylenebilir. Dolayısıyla turizmin gelişimi planlı ve programlı bir gelişime ihtiyaç duymaktadır. Planlı bir turizm gelişimi için de yerli halkın turizm algısının belirlenmesi, büyük önem taşımaktadır.

Afyonkarahisar, turizmin son yıllarda hızlı gelişme gösterdiği bir il konumuna gelmiştir. İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü tarafından termal turizmin başkenti olarak adlandırılan Afyonkarahisar'ın millî mücadele dönemine ev sahipliği yapması, tarih öncesi devirlerde birçok medeniyet tarafından ikamet yeri olarak kullanılması ve günümüzde üç coğrafi bölgeyi birbirine bağlayan bir kavşak konumunda olması, Afyonkarahisar ilinin turistik bir destinasyon olarak önemini artırmaktadır. Bu bilgiler

ışığında, Afyonkarahisar'ın termal turizm ve kültür turizmi başta olmak üzere çeşitli alternatif turizm türleri için bir çekim merkezi olduğu söylenebilir. Dolayısıyla Afyonkarahisar'ın önemli sayılabilecek bir turizm destinasyonu haline gelmesi, araştırmanın bu bölgede yapılmasına ışık tutmuştur.

Bu çalışmada, Afyonkarahisar il merkezinde yaşayan yerli halkın (n= 810) turizmin gelişimine yönelik algısı ve buna bağlı olarak turizmin gelişimine yönelik desteği belirlenmeye çalışılmıştır. Katılımcıların turizmin gelişimine yönelik algı ve desteği; cinsiyet, medeni durum, yaş, öğrenim durumu, meslek, gelir durumu ve bölgedeki yaşam süresi gibi değişkenler aracılığıyla incelenmiş ve bu doğrultuda oluşturulan hipotezler test edilmiştir.

Araştırmanın örneklemini oluşturan katılımcıların turizmin gelişimine yönelik algısı ve turizm gelişimine verdiği destek, cinsiyete göre anlamlı bir farklılık göstermemekle birlikte, kadınların genel olarak turizmin gelişimine yönelik algı ve desteği erkeklere göre daha olumludur. Konuyla alakalı Ay (2014) tarafından gerçekleştirilen “yerel halkın turizm etkileri ile ilgili algı ve beklentileri” konulu bir araştırmaya göre de katılımcıların turizm etkileri ile ilgili algı ve beklentilerinde cinsiyete göre anlamlı bir fark çıkmamıştır.

Medeni durum değişkenine göre de Afyonkarahisar'daki yerli halkın turizmin gelişimine yönelik algı ve desteğinde genel olarak anlamlı bir fark bulunamamıştır. Konuyla ilgili Alaeddinoğlu (2008) tarafından yapılan bir araştırmaya göre de katılımcıların turiste ve turizme bakışı, medeni durumlarına göre anlamlı bir fark göstermemekle birlikte bekâr katılımcılar, turistlerle iletişim kurma konusunda daha isteklidirler.

Katılımcıların yaş gruplarına göre turizmin gelişimine yönelik algı ve turizmin gelişimine verdikleri destekte anlamlı farklılıklar tespit edilmiştir. Bu sonuca göre Afyonkarahisar'daki katılımcıların yaş seviyesi arttıkça genel olarak turizmin gelişimine yönelik algı ve desteği de olumlu yönde artmaktadır. Bu araştırma, konuyla ilgili Alaeddinoğlu (2007) tarafından yapılan benzer bir çalışmayı yaş grupları açısından değerlendirildiğinde destekler niteliktedir.

Öğrenim durumlarına göre katılımcıların turizmin gelişimine yönelik verdikleri destekte de anlamlı farklılıklar saptanmıştır. Araştırma sonuçlarına göre

katılımcıların eğitim seviyesi arttıkça turizmin gelişimini daha çok desteklemektedirler. Konuyla ilgili daha önce Haralambopoulos ve Pizam (1996) tarafından yapılan benzer bir çalışma sonuçları da bu çalışmayla katılımcıların öğrenim durumları konusunda paralellik göstermektedir. Diğer çalışmaya göre de eğitim seviyesi yükseldikçe turizm gelişimine yönelik olumlu davranışların arttığı belirtilmiştir.

Çalışmada katılımcıların mesleğinin turizmle ilgili olup olmaması arasında da turizmin gelişimine yönelik algı ve destekleri arasında genel olarak anlamlı farklılıklar tespit edilmiştir. Bu sonuca göre beklentilerin aksine; mesleği turizmle ilgili olmayan katılımcılar, mesleği turizmle ilgili olan katılımcılara göre turizmin gelişimine yönelik algı ve destek konusunda daha olumlu görüş bildirmişlerdir. Daha önce yapılan araştırmalar incelendiğinde, bu araştırmadaki çıkan sonuca benzer bir araştırmaya rastlanmamıştır. İncelenen önceki çalışmalardaki (Tyrell ve Spaulding, 1984; Milman ve Pizam, 1988; Lankford ve Howard, 1994; Güneş, 2014) sonuca göre mesleği turizm ile ilişkili olan katılımcılar, turizmin gelişimine yönelik algı ve destek konusunda daha olumlu görüş bildirmişlerdir.

Katılımcıların genel olarak turizmin gelişimine yönelik algıları ve turizmin gelişimine verdikleri destek, aylık gelir durumlarına göre anlamlı farklılıklar göstermektedir. Araştırmadan çıkan bu sonuca göre, katılımcıların aylık gelir durumu arttıkça turizmin gelişimine yönelik algı ve destekleri de olumlu yönde artmaktadır. Konuyla ilgili Altıntaş (2010) ve Pelit ve Gökçe (2014) tarafından yapılan araştırma sonuçları da bu araştırma ile benzer sonuçlar ortaya koymaktadır.

Turizmin gelişimine yönelik algı ve destek konusunda katılımcıların bölgedeki ikamet süreleri arasında da genel olarak anlamlı farklılıklar bulunmaktadır. Bu sonuca göre, bölgedeki ikamet süresi daha fazla olan katılımcılar diğer katılımcılara göre turizmin gelişimine yönelik algı ve destek konusunda daha olumlu görüş ortaya koymuşlardır. Konuyla ilgili Ryan, Scotland ve Montgomery (1998) tarafından yapılan çalışma sonucuna göre de ikamet süresinin uzamasıyla birlikte turizmin gelişimine yönelik olumlu yaklaşımların da arttığı ortaya konulmuştur.

Bu sonuçlardan hareketle araştırmanın temel hipotezlerinden olan *“Yerli halkın turizmin gelişiminin etkilerine yönelik algısı demografik özelliklerine göre*

anlamli bir farklılık göstermektedir.” (H1) hipotezinin alt hipotezlerinden “Yerli halkın turizmin sosyo-kültürel pozitif etkilerine yönelik algısı demografik özelliklerine göre anlamli bir farklılık göstermektedir. (H1a), “Yerli halkın turizmin ekonomik pozitif etkilerine yönelik algısı demografik özelliklerine göre anlamli bir farklılık göstermektedir.” (H1c) ve “Yerli halkın turizmin çevresel pozitif etkilerine yönelik algısı demografik özelliklerine göre anlamli bir farklılık göstermektedir.” (H1e) hipotezleri birden fazla demografik özellikte farklılık gösterdiği için desteklenerek kabul edilmiştir. Söz konusu hipotezin diğer alt hipotezleri ise reddedilmiştir. Ayrıca “Yerli halkın turizmin gelişimine verdiği destek demografik özelliklerine göre anlamli bir farklılık göstermektedir.” (H2) hipotezi de birden fazla demografik özellikte farklılık gösterdiği için kabul edilmiştir.

Yapılan araştırmada turizmin gelişimine yönelik verilen destek ve turizmin gelişimine yönelik katılımcıların algıları arasında istatistiksel olarak anlamli bir farklılık bulunmuştur. Bu ilişkinin pozitif yönde ve anlamli olduğu araştırma sonuçlarından ortaya çıkmıştır. Daha önce Güneş (2014) tarafından yapılan benzer bir araştırmaya göre de turizm gelişimine verilen destek ve turizm gelişimine yönelik algı arasında anlamli bir ilişki olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu doğrultuda araştırmanın temel hipotezlerinden “*Turizmin gelişimine yönelik yerli halkın verdiği destek, yerli halkın turizm gelişim etkilerini algılama biçimi ile anlamli bir ilişki içindedir.*” (H3) hipotezi desteklenerek kabul edilmiştir.

Araştırmada test edilmek istenilen bir diğer konu, turizmin gelişimine yönelik algının turizmin gelişimine yönelik desteği pozitif yönde etkileyip etkilemediği konusudur. Bu doğrultuda araştırma sonuçlarına göre turizmin gelişimine yönelik katılımcıların algıları arttıkça, turizm gelişimine yönelik verilen destek de pozitif yönde artmaktadır. Dolayısıyla araştırmada kurulan son temel hipotezlerden “*Turizmin gelişiminin etkilerini algılamalar, turizmin gelişimine verilen desteği pozitif yönde etkilemektedir.*” (H4) hipotezi de kabul edilmiştir.

Genel olarak Afyonkarahisar’daki katılımcıların turizmin gelişimine yönelik algı ve turizmin gelişimine verdikleri destek olumlu yöndedir. Araştırmanın sonuçları doğrultusunda, halkın söz konusu algı ve desteklerinin olumlu yönde artırılması ve Afyonkarahisar’da turizmin daha sağlıklı ve planlı gelişmesi için, ilgili taraflara

birtakım öneriler getirilebilir. Çalışmanın izleyen kısmında bu önerilere yer verilmiştir.

- Araştırma sonuçlarına göre; Afyonkarahisar'daki turizmin gelişmesinin etkilerini algılamalarda katılımcıların yaşlarına göre anlamlı farklılıklar saptanmıştır. Katılımcılardan yaşı orta yaş ve üzeri olanlar, turizmin gelişiminin etkilerini genç katılımcılara göre daha olumlu algılamakta ve gelişimi daha çok desteklemektedirler. Bu bağlamda Afyonkarahisar'da turizmin gelişmesi için planlamalar yapılırken, genç yaşta ki bölge halkına da hitap edebilecek turizm aktiviteleri gerçekleştirilebilir.
- Mesleği turizmle ilgili olan katılımcıların, mesleği turizmle ilgili olmayan katılımcılara göre Afyonkarahisar'daki turizmin gelişimine yönelik algı ve desteklerinin daha olumsuz olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Mesleği turizmle ilgili olan katılımcıların algı ve desteklerinin olumlu yönde artırılması için; sektörün paydaşlarının bir araya geldiği, Kültür ve Turizm Çalıştayı belli aralıklarla düzenlenebilir.
- Afyonkarahisar ilinde mevcut turizm potansiyelinin değerlendirilmesi ve turizmin çeşitlendirilerek geliştirilebilmesi hakkında Afyonkarahisar Valiliği, Afyonkarahisar Belediyesi, Afyonkarahisar İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, Afyonkarahisar Ticaret ve Sanayi Odası ve Afyon Kocatepe Üniversitesi öncülük ederek turizmin gelişmesi için ortak bir bilimsel çalışma yapabilir.
- Turizmi yöneten kamu ve özel sektör kuruluşları, yerli halkı medya iletişim araçları aracılığıyla turizm konusunda bilinçlendirerek aydınlatabilir.
- Yerli halkı da turizm çalışanı ya da yatırımcısı olarak değerlendirmek için eğitim programları, Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı (KOSGEB) ve Zafer Kalkınma Ajansı gibi kuruluşların girişimcilere yönelik eğitim, seminer programları düzenlemeleri, girişimcilere proje hazırlama eğitimleri ve

danışmanlık hizmetleri vermeleri, yerli halkın da birer turizm yatırımcısı olmasına yardımcı olabilir.

- Turizmin daha kitlesel bir olay haline getirilmesi adına daha çeşitli kesimlere hitap edebilecek konaklama tesisi, yerel yemeklerin sunulduğu kaliteli restoranlar, uluslararası menüye sahip restoran seçenekleri, yurt dışında yabancı dillerde yayınlanmış Afyonkarahisar rehber kitapları, yabancı medya yayınlarında Afyonkarahisar tanıtımları yapılabilir.
- Afyonkarahisar, tarih açısından kendini diğer şehirlerden ayırtıran Frig Vadisi gibi eşsiz kaynaklara ev sahipliği yapmaktadır. Frig Uygarlığı'na ait yerleşim yerlerinin, sunaklarının ve mezarlıklarının arkeolojik kazılar ile daha net gün ışığına çıkarılması ve yapılan etkin planlamalarla pazarlanması, o bölgede yaşayan halkın turizm sektörünü daha olumlu şekilde algılamasına ve sektörün gelişimini desteklemesine önayak olabilecektir.
- Afyonkarahisar'ın bir diğer eşsiz çekiciliği Karahisar Kalesi'dir. Ancak yeteri kadar ilgi görmediğinden dolayı turistlere etkin bir şekilde pazarlanamamaktadır. İlgili yöneticiler tarafından planlı ve programlı bir şekilde düzenlemeler yapılarak Karahisar Kalesi, sahip olduğu potansiyel ile hak ettiği yere getirilerek turistler açısından daha ilgi çekici hale getirilebilir. Bu sayede, bölge halkı turistlerle daha yakın ilişkiler kurabileceği gibi sosyo-kültürel ve ekonomik anlamda kazanımlar sağlayabilecektir.
- Afyonkarahisar ili, üç coğrafi bölgeye de sınırı olan bir ildir. Dolayısıyla Türkiye'nin önemli kavşak noktalarından biridir. Bu özellik göz önüne alınarak Afyonkarahisar'dan geçen yolcuların potansiyel birer turist olduğu unutulmayarak yurt içi misafirlere de hitap edebilecek çeşitli çekiciliklerle yolcuların şehir merkezine çekilmeleri sağlanabilir. Bununla birlikte bölgede turist-yerli halk ilişkileri güçlenecek ve bölge halkının turizm sektörünü algılaması ve desteği olumlu yönde artabilecektir.

- Turizm sektörünün hızlı gelişme gösterdiği bir il olan Afyonkarahisar'da, bu gelişmeden en çok etkilenen kesim olarak yerli halkın; turizm gelişimine yönelik algı, destek ve beklentileri, belirli aralıklarla ölçülebilir.
- Afyonkarahisar'da her yıl düzenlenen festival, şölen ve şenliklerin tanıtımının daha etkin şekilde yapılması ve örneğin Zafer Bayramı etkinliklerinin kutlandığı Zafer Haftası kapsamında ulusal ve uluslararası katılım artırılarak, özellikle ulusal ve uluslararası yayın yapan gazete, dergi, televizyon gibi kitle iletişim araçlarında bölgenin tanıtımına yönelik yayınların yer alması sağlanmalıdır. Bununla birlikte Afyonkarahisar, daha etkin bir turizm destinasyonu konumuna gelebilecektir.

Gerçekleştirilen çalışmada turizmin gelişimine yönelik algı ve destek; cinsiyet, medeni durum, yaş, öğrenim durumu, meslek, aylık gelir durumu ve bölgedeki ikamet süresi değişkenleri ile değerlendirilmiştir. Ayrıca yerli halkın turizmin gelişimine yönelik algısının, turizmin gelişimine verilen destek üzerindeki etkisi ve bu iki değişken arasındaki ilişki incelenmiştir. İleride yapılacak olan çalışmalarda ilgili literatürde yer alan topluluğa bağlılık, kişisel fayda sağlama, turizmin gelişmesinden duyulan memnuniyet, turizmin gelişiminden oluşan beklenti, destinasyon yaşam seyri gibi değişkenler de eklenerek turizmin gelişimine yönelik algı ve destek ilişkisi incelenebilir. Çalışma sadece Afyonkarahisar il merkezinde ikamet eden yerli halk ile gerçekleştirilmiştir. Afyonkarahisar il merkezine bağlı tüm ilçelerde ikamet eden yerli halk, çalışmalara dâhil edilerek örneklem sayısı artırılabilir ve elde edilen sonuçların karşılaştırılması yapılabilir. Gerçekleştirilecek çalışmalar belirli zaman aralıkları ile yapılabilir ve elde edilen sonuçlar kıyaslanarak dönemler arası farklılık olup olmadığı test edilebilir. Ayrıca turizmin gelişimine yönelik algı ve destek çalışmaları genellikle nicel yöntemlerle gerçekleştirilmektedir. İleride gerçekleştirilecek çalışmalarda nitel yöntem seçilerek yerli halkın algıladığı sorunlar tespit edilebilir ve neden-sonuç ilişkisi kurularak doğru değerlendirmeler yapılabilir ve bu doğrultuda çözüm önerileri getirilebilir.

KAYNAKÇA

- Afyon Kocatepe Üniversitesi (2001). *Afyonkarahisar Kütüğü*, (Cilt 1). Afyon Kocatepe Üniversitesi Yayın No: 35. Afyonkarahisar.
- Afyonkarahisar İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü (2016a). *Afyonkarahisar Broşür*. 27.01.2016, <http://www.afyonkulturturizm.gov.tr/Eklenti/34764,afyonkarahisar-brosur.pdf?0>
- Afyonkarahisar İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü (2016b). *Genel Bilgiler*. 02.03.2016, <http://www.afyonkulturturizm.gov.tr/TR,63415/genel-bilgiler.html>
- Afyonkarahisar İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü (2016c). *Yöresel Yemekler*. 14.03.2016, <http://www.afyonkulturturizm.gov.tr/TR,63460/yoresel-yemekler.html>
- Afyonkarahisar İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü (2016d). *Somut Olmayan Kültürel Miras*. 16.03.2016, <http://www.afyonkulturturizm.gov.tr/TR,110122/somut-olmayan-kulturel-miras.html>
- Afyonkarahisar İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü (2016e). *Müzeler*. 19.03.2016, <http://www.afyonkulturturizm.gov.tr/TR,63477/muzeler.html>
- Afyonkarahisar İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü (2016f). *Kültür Turizmi*. 04.04.2016, <http://www.afyonkulturturizm.gov.tr/TR,63475/kultur-turizmi.html>
- Afyonkarahisar İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü (2016g). *Eko Turizm*. 06.04.2016, <http://www.afyonkulturturizm.gov.tr/TR,63504/eko-turizm.html>
- Afyonkarahisar İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü (2016h). *İnanç Turizmi*. 06.04.2016, <http://www.afyonkulturturizm.gov.tr/TR,63507/inanc-turizmi.html>
- Afyonkarahisar İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü (2016i). *Sağlık Turizmi*. 06.04.2016, <http://www.afyonkulturturizm.gov.tr/TR,63508/saglik-turizmi.html>
- Afyonkarahisar İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü (2016j). *Kültür-Turizm İstatistikleri*. 26.05.2016, <http://www.afyonkulturturizm.gov.tr/TR,158749/kultur-turizm-istatistikleri.html>

- Akgül, Y. (2006). *Belediye Örgütlü Yerleşmelerde Gerçekleştirilen Nüfus Sayımlarına Eleştirel Bir Bakış: Afyonkarahisar Örneği*. (Yayınlanmamış YL Tezi). Afyon Kocatepe Üniversitesi, Afyonkarahisar.
- Akova, İ. (1995). Akarsu Turizmi. *Türk Coğrafya Dergisi*, (30), 393-407.
- Alaeddinoğlu, F. (2007). Van Halkının Turisti ve Turizmi Algılama Şekli. *Coğrafi Bilimler Dergisi*, 5 (1), 1-16.
- Alaeddinoğlu, F. (2008). Sivas Kentinde Halkın Turiste ve Turizme Bakışı. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 5 (2), 1-23.
- Alakuş, E. (2014). *Afyonkarahisar Merkezde Yer Adlarına Bağlı Oluşan Efsaneler Derleme-İnceleme-Metinler*. (Yayınlanmamış YL Tezi). Afyon Kocatepe Üniversitesi, Afyonkarahisar.
- Aliağaoğlu, A. (2004). *Afyonkarahisar Şehir Coğrafyası*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Altıntaş, V. (2010). *Turizm Gelişiminin Yerel Halkın Yaşam Kalitesi Üzerine Etkileri: Alanya Bölge Modeli*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Akdeniz Üniversitesi, Antalya.
- Argan, M. (2007). *Eğlence Pazarlaması*. Ankara: Detay Yayıncılık.
- Avcıkurt, C. (2009). *Turizm Sosyolojisi Genel ve Yapısal Yaklaşım* (3. Baskı). Ankara: Detay Yayıncılık.
- Ay, A. (2009). *Afyonkarahisar İlinde Coğrafi Faktörlerin Örgün Eğitime Etkileri*. (Yayınlanmamış YL Tezi). Afyon Kocatepe Üniversitesi, Afyonkarahisar.
- Ay, A. (2014). *Yerel Halkın Turizmin Etkileri İle İlgili Algı ve Beklentileri: Edirne İli Üzerine Araştırma*. (Yayınlanmamış YL Tezi). Beykent Üniversitesi, İstanbul.
- Bahar, O. (2000). *Turizm Talebini Etkileyen Faktörler ve Bu Faktörlerin Güney Ege Turizmi Açısından İncelenmesi*. (Yayınlanmamış YL Tezi). Muğla Üniversitesi, Muğla.
- Bahar, O. (2006). Turizm Sektörünün Türkiye'nin Ekonomik Büyümesi Üzerindeki Etkisi: Var Analizi Yaklaşımı. *Yönetim ve Ekonomi Dergisi*, 13 (2), 137-150.

- Bayat, G. (2010). *Turizmin Yerel Halk Tarafından Algılanması: Iğdır Halkı Üzerine Bir Araştırma*. (Yayınlanmamış YL Tezi). Kafkas Üniversitesi, Kars.
- Bayer, M. Z. (1992). *Turizme Giriş*. İstanbul: İşletme Fakültesi Yayın No: 253.
- Baytok, A., Pelit, E., Gökçe, F. ve Gökçe, Y. (2015). Sürdürülebilirlik Kapsamında Termal Otel İşletmelerinde Atık Yönetimi Uygulamaları: Sandıklı Örneği. *Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Elektronik Dergisi*, 6 (14), 1-11.
- Bernecker, P. (1956). *Die Stellung des Fremdenverkehrs im Leistungssystem der Wirtschaft*, Österreichischer Gewerbeverband, Wien.
- Bulut, E. (2000). Türk Turizminin Dünya'daki Yeri ve Dış Ödemeler Bilançosuna Etkisi. *G.Ü. İ.İ.B.F. Dergisi*, 2 (3), 71-86.
- Cengiz, E. ve Kırkbir, F. (2007). Yerel Halk Tarafından Algılanan Toplam Turizm Etkisi İle Turizm Desteği Arasındaki İlişkiye Yönelik Yapısal Bir Model Önerisi. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 7 (1), 19-37.
- Chheang, V. (2010). Tourism and Local Community Development in Siem Reap. *Ritsumeikan Journal of Asia Pacific Studies*, 27, 85-101.
- Civelek, A. (2010). Turizmin Sosyal Yapıya ve Sosyal Değişmeye Etkileri. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksek Okulu Dergisi*, 13 (2), 331-350.
- Çalışkan, U. ve Tütüncü, Ö. (2008). Turizmin Yerel Halk Üzerindeki Etkileri ve Kuşadası İlçesi Uygulaması. *IV. Lisansüstü Turizm Öğrencileri Araştırma Kongresi Bildiri Kitabı*, 23-27 Nisan, Antalya 2008, ss. 806-824.
- Çeken, H. (2008). Turizmin Bölgesel Kalkınmaya Etkisi Üzerine Teorik Bir İnceleme. *Afyon Kocatepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 10 (2), 293-306.
- Çelik, G. (2012). *Turizmin Ekonomik Kalkınmaya Katkıları: Manisa İli Örneği*. (Yayınlanmamış YL Tezi). Süleyman Demirel Üniversitesi, Isparta.
- Çelik, S. (2009). *Afyonkarahisar'da Uluslararası Termal Turizm Destinasyonu Oluşturma Potansiyelinin Analizi*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Afyon Kocatepe Üniversitesi, Afyonkarahisar.

- Çelik, S. ve Gökçe, F. (2015). Destinasyon Pazarlamasında Deneyimsel Pazarlama Uygulamalarının Kullanımına İlişkin Kavramsal Bir Çalışma. *Elektronik Mesleki Gelişim ve Araştırma Dergisi*, 3 (2), 29-37.
- Çelik, S., Can, M., Gökçe, F. ve Akagündüz, M. (2015). Başkomutan ve Gelibolu Yarımadası Tarihi Milli Parklarının Savaş Alanları Turizmi Kapsamında Değerlendirilmesi. *16. Ulusal Turizm Kongresi Bildiriler Kitabı*, 12-15 Kasım, Çanakkale 2015, ss. 1253-1267.
- Çetin, İ. (2001). *Turistik Ürün Çeşitlendirmesinde Eko-Turizmin Yapısal Analizi ve Türkiye’de Geliştirme Stratejileri (Örnek Bir Uygulama)*. (Yayınlanmamış YL Tezi). Balıkesir Üniversitesi, Balıkesir.
- Çetin, T. (2009). Beypazarı’nda Turist-Yerli Halk Etkileşimi ve Turizmin Sosyal, Kültürel ve Ekonomik Etkileri. *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*, 9 (1), 15-32.
- Çımat, A. ve Bahar, O. (2003). Turizm Sektörünün Türkiye Ekonomisi İçindeki Yeri ve Önemi Üzerine Bir Değerlendirme. *Akdeniz İ.İ.B.F. Dergisi*, (6), 1-18.
- Dede, O. M. ve Güremen, L. (2010). Yerel Yönetimlerin Turizm Sektörü İçindeki Önemi, Roller ve Görevleri. *Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi*, 19 (4), 47-61.
- Dilber, İ. (2007). Turizm Sektörünün Türkiye Ekonomisi Üzerindeki Etkisinin Girdi-Çıktı Tablosu Yardımıyla Değerlendirilmesi. *Yönetim ve Ekonomi Dergisi*, 14 (2), 205-220.
- Doğan, H. Z. (1987). *Turizmin Sosyo-Kültürel Temelleri*. İzmir: Uğur Ofset.
- Emekli, G. (2006). Coğrafya, Kültür ve Turizm: Kültürel Turizm. *Ege Coğrafya Dergisi*, 15 (1), 51-59.
- Fáilte Ireland (2016). *Cultural Tourism Making It Work For You A New Strategy for Cultural Tourism in Ireland*. 04.04.2016, <http://www.aoifeonline.com/uploads/cultural-tourism.pdf>
- Goeldner, C. R. & Ritchie, J. R. B. (2006). *Tourism Principles, Practices, Philosophies* (Tenth Edition). New Jersey: John Wiley & Sons, Inc.

- Günel, V. (2011). Turizmin Olumlu Etkileri ve Midyat İlçesindeki Geleneksel Taşçılık Sanatı Örneği. *Marmara Coğrafya Dergisi*, (24), 433-471.
- Güneş, N. (2014). *Yerel Halkın Turizm Algısı ve Turizme Katılımı: Antalya Konyaaltı ve Kepez İlçesi Örneği*. (Yayınlanmamış YL Tezi). Akdeniz Üniversitesi, Antalya.
- Gürbüz, A. (2002). Turizmin Sosyal Çevreye Etkisi Üzerine Bir Araştırma. *Engineering Science and Technology an International Journal*, 5 (2), 49-59.
- Hacıoğlu, N., Gökdeniz, A. ve Dinç, Y. (2009). *Boş Zaman ve Rekreasyon Yönetimi Örnek Animasyon Uygulamaları*. Ankara: Detay Yayıncılık.
- Haralambopoulos, N. & Pizam, A. (1996). Perceived Impacts of Tourism: The Case of Samos. *Annals of Tourism Research*, 23 (3), 503-526.
- Harril, R. (2004). Residents' Attitudes toward Tourism Development: a Literature Review with Implications for Tourism Planning. *Journal of Planning Literature*, 18 (3), 251-266.
- Holden, A. (2008). *Environment and Tourism* (Second Edition). New York: Routledge.
- İlgar, Y. (2008). *Karahisâr-ı Sâhib Sultan Dîvânî Mevlevîhânesi ve Mevlevî Meşhurları*. Afyonkarahisar: T.C. Afyonkarahisar Belediyesi Yayın No: 14.
- Kahraman, N. ve Türkay, O. (2012). *Turizm ve Çevre* (Gözden Geçirilmiş 5. Baskı). Ankara: Detay Yayıncılık.
- Karataş, M. ve Babür, S. (2013). Gelişen Dünya'da Turizm Sektörünün Yeri. *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 15 (25), 15-24.
- Kargıoğlu, M., Serteser, A., Şenkul, Ç. ve Özdemir, M. A. (2008). Akarçay Havzası (Afyonkarahisar)'ndaki Tehlike Altındaki (Cr, En, Vu) Endemik Bitkilerin Coğrafi Bilgi Sistemleri (Cbs) İle Haritalanması ve Koruma Statüleri. *Biyoloji Bilimleri Araştırma Dergisi*, 1 (2), 33-36.
- Kaynak, İ. H. ve Sezgin, M. (2008). İnanç Turizmi Kapsamında Dinlerde Seyahat. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksek Okulu Dergisi*, 10 (1-2), 349-360.

- Kervankıran, İ. (2011). *Afyonkarahisar İlinin Başlıca Doğal, Tarihi ve Kültürel Kaynaklarının Sürdürülebilir Turizm Açısından Değerlendirilmesi*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Afyon Kocatepe Üniversitesi, Afyonkarahisar.
- Kılıç Benzer, A. N. (2006). *Bolu-Göynük ve Yakın Çevresi Doğal ve Kültürel Kaynaklarının Ekoturizm Açısından Değerlendirilmesi*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Kozak, M. A. ve Bahçe, A. S. (2012). *Özel İlgi Turizmi (Gözden Geçirilmiş İkinci Baskı)*. Ankara: Detay Yayıncılık.
- Kozak, N., Kozak, M. A. ve Kozak, M. (2010). *Genel Turizm İlkeler – Kavramlar (Gözden Geçirilmiş 10. Baskı)*. Ankara: Detay Yayıncılık.
- Lankford, S. V. & Howard, D. R. (1994). Developing A Tourism Impact Attitude Scale. *Annals of Tourism Research*, 21 (1), 121-139.
- Lickorish, L. J. & Jenkins, C. L. (1997). *An Introduction to Tourism*. Oxford: Elsevier Butterworth-Heinemann Linacre House, Jordan Hill.
- Marzuki, A. (2009). Impacts of Tourism Development. *Anatolia: An International Journal of Tourism and Hospitality Research*, 20 (2), 450-455.
- Mathieson, A. & Wall, G. (1982). *Tourism: Economic, Physical and Social Impacts*. London: Longman.
- Milman, A. & Pizam, A. (1988). Social Impacts of Tourism on Central Florida. *Annals of Tourism Research*, 15 (2), 191-204.
- Oktayer, N., Susam, N. ve Çak, M. (2007). *Türkiye’de Turizm Ekonomisi*. İstanbul: İstanbul Ticaret Odası Yayınları.
- Olalı, H. ve Timur, A. (1988). *Turizm Ekonomisi*. İzmir: Ofis Ticaret Matbaacılık San. Ltd. Şti.
- Oliveira, J. A. P. (2003). Governmental Responses to Tourism Development: Three Brazilian Case Studies. *Tourism Management*, 24 (1), 97-110.
- Özdamar, K. (2001). *Paket Programlar ve İstatistiksel Veri Analizi (Çok Değişkenli Analizler) (4. Baskı)*. Eskişehir: Kaan Yayınları.

- Özsarı, S. H. ve Karatana, Ö. (2013). Sağlık Turizmi Açısından Türkiye'nin Durumu. *Kartal Eğitim ve Araştırma Hastanesi Tıp Dergisi*, 24 (2), 136-144.
- Öztürk, Y. ve Yazıcıoğlu, İ. (2002). Gelişmekte Olan Ülkeler İçin Alternatif Turizm Faaliyetleri Üzerine Teorik Bir Çalışma. *Gazi Üniversitesi Ticaret ve Turizm Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2002 (2), 183-195.
- Pala, N. (2001). *Turizmin Sosyo-Kültürel Sonuçları Açısından Bir İnceleme (Ballica Mağarası Örneği)*. (Yayınlanmamış YL Tezi). Sakarya Üniversitesi, Sakarya.
- Pelit, E. ve Gökçe, Y. (2014). Belediyelerin Turizme Yönelik Faaliyetlerinin Yerel Halk Tarafından Değerlendirilmesi: Afyonkarahisar Örneği. *15. Ulusal Turizm Kongresi Bildiriler Kitabı*, 13-16 Kasım, Ankara 2014, ss. 590-607.
- Proença, S. & Soukiazis, E. (2005). "Demand for Tourism in Portugal: A Panel Data Approach", CEUNEUROPE, Discussion Paper No 29, February (www4.fe.uc.pt/ceue).
- Reisinger, Y. (2009). *International Tourism: Cultures and Behavior*. Oxford: Elsevier Butterworth-Heinemann Linacre House, Jordan Hill.
- Renda, A. I., Mendes, J. C. & Valle, P. O. (2011). A Structural Model Approach of Residents' Perception of Tourism Impacts In Their Own Quality of Life: The Municipality of Loulé, Algarve. *Tourism & Management Studies*, 2 (Special Issue), 1088-1091.
- Ryan, C., Scotland, A. & Montgomery, D. (1998). Resident Attitudes to Tourism Development - A Comparative Study Between the Rangitikei, New Zealand and Bakewell, United Kingdom. *International Journal of Tourism Research*, 4 (2), 115-130.
- Sekaran, U. (2003). *Research Methods for Business A Skill Building Approach* (Fourth Edition). New York: John Wiley & Sons Inc.
- Sharpley, R. (2002). Development Theories and Tourism Theory. In R. Sharpley, D. J. Telfer, (Eds.), *Tourism and Development Concepts and Issues*, Great Britain: Cambrian Printers Ltd.

- Sinclair, M. T. & Stabler, M. (2002). *The Economics of Tourism*. New York: Routledge.
- Song, H., Li, G., Witt, S. F. & Fei, B. (2010). Tourism Demand Modelling and Forecasting: How Should Demand Be Measured?. *Tourism Economics*, 16 (1), 63-81.
- Song, H. & Witt S. F. (2000). *Tourism Demand Modelling and Forecasting: Modern Econometric Approaches*. Cambridge: Pergamon.
- Szpilko, D. (2015). The Future of Tourism Development in the Podlaskie Voivodeship. *Procedia – Social and Behavioral Sciences*, 2015 (213), 977-984.
- Şahin, G. (2002). XVII. Yüzyılın Sonlarında Afyonkarahisar Sancağının İdarî ve Fizikî Yapısı. *Tarih İncelemeleri Dergisi*, 17 (2), 39-57.
- Şahiner, T. (2012). *İnanç Turizmi Potansiyeli ve Halkın İnanç Turizmine Bakışı Açısından Karaman*. (Yayınlanmamış YL Tezi). Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi, Karaman.
- T.C. Afyonkarahisar Valiliği (2016). *Afyonkarahisar Tanıtım*. 29.03.2016, <http://afyonkarahisar.gov.tr/kurumlar/afyonkarahisar.gov.tr/Dosyalar/afyonkarahisar-turkce-ingilizce-tanitim.pdf>.
- T.C. Afyonkarahisar Valiliği Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü (2011). *Afyonkarahisar İl Çevre Durum Raporu*. 19.02.2016, http://www.csb.gov.tr/turkce/dosya/ced/icdr2011/akarahirar_icdr2011.pdf.
- T.C. Orman ve Su İşleri Bakanlığı (2013). *Afyonkarahisar İli Doğa Turizmi Master Planı (2013-2023)*. Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü V. Bölge Müdürlüğü, Afyonkarahisar.
- TDK, (2016). *Güncel Türkçe Sözlük*. 29.03.2016, http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&kelime=K%C3%9CLT%C3%9CR
- Topbaş, A. (2007). *Tarihi ve Günümüz Afyonkarahisar Camileri*. Afyonkarahisar: Alimoğlu Grup Kültür Yayınları.
- Toskay, T. (1989). *Turizm – Turizm Olayına Genel Yaklaşım*. İstanbul: Der Yayınları.

- TÜİK (2016). *Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi (ADNKS) Veri Tabanı*. 26.04.2016, http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1059
- Türker, G. Ö. ve Türker, A. (2014). Yerel Halkın Turizm Etkilerini Algılama Düzeyi Turizm Desteğini Nasıl Etkiler: Dalyan Destinasyonu Örneği. *Elektronik Meslek Yüksekokulları Dergisi*, 4 (1), 81-98.
- TÜRSAB (2015). Turistik Tesis ve İşletmeler. *Türkiye'nin Yatak Kapasitesi 1966-....* 25.12.2015, http://www.tursab.org.tr/tr/istatistikler/turistik-tesis-ve-isletmeler/turkiyenin-yatak-kapasitesi-1966-_77.html.
- TÜRSAB (2016). Turist Sayısı ve Turizm Geliri. 2003-... *Gelir, Sayı ve Ortalama Harcama*. 01.01.2016, http://www.tursab.org.tr/tr/turizm-verileri/istatistikler/2003-gelirsayi-ve-ortalama-harcama_68.html.
- Tyrell, T. J. & Spaulding, I. A. (1984). A Survey of Attitudes Toward Tourism Growth in Rhode Island. *Journal of Hospitality & Tourism Research*, 8 (2), 22-33.
- Uçak, H. (2011). Türkiye'nin Yurtdışı Turizm Talebi. *C. Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 12 (2), 91-100.
- UNWTO (2014). *Glossary of Tourism Terms*. 01.12.2015, <https://s3-eu-west-1.amazonaws.com/staticunwto/Statistics/Glossary+of+terms.pdf>.
- UNWTO (2015). *UNWTO Tourism Highlights, 2015 Edition*.
- Ural, A. ve Kılıç, İ. (2013). *Bilimsel Araştırma Süreci ve SPSS İle Veri Analizi* (Gözden Geçirilmiş ve Genişletilmiş 4. Baskı). Ankara: Detay Yayıncılık.
- Usta, Ö. (2001). *Genel Turizm*. İzmir: Anadolu Matbaacılık.
- Vanhove, N. (2005). *The Economics of Tourism Destinations*. Oxford: Elsevier Butterworth-Heinemann Linacre House, Jordan Hill.
- World Tourism Organisation. (1998). *Guide for Local Authorities on Developing Sustainable Tourism*. Madrid.
- Yazıcı, H., Koca, N. ve Koca, M. K. (2010). Coğrafi Faktörlerin Mülki Yapılanma Üzerindeki Etkilerine Bir Örnek: Afyonkarahisar İli. *Amme İdaresi Dergisi*, 43 (3), 109-124.

- Yeşildağ, B. (2010). *Savaş Alanları Turizmi Gelibolu Yarımadası Tarihi Milli Parkı Örneği*. (Yayınlanmamış YL Tezi). Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Çanakkale.
- Yıldız, Z. (2011). Turizm Sektörünün Gelişimi ve İstihdam Üzerindeki Etkisi. *Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi*, 3 (5), 54-71.
- Yılmaz, Ö. (2001a). Afyon ve Çevresinin Bitki Örtüsü. *Türk Coğrafya Dergisi*, (37), 47-77.
- Yılmaz, Ö. (2001b). Afyon'un Peribacaları. *Türk Coğrafya Dergisi*, (36), 105-127.
- Yılmaz, Ö. D. (2007). Turizm Sektörünün Tanımı, Yapısı ve Özellikleri. O. İçöz, (Ed.), *Genel Turizm Turizmde Temel Kavramlar ve İlkeler* içinde (1-20). Ankara: Turhan Kitabevi.
- Zaei, M. E. & Zaei, M. E. (2013). The Impacts of Tourism Industry On Host Community. *European Journal of Tourism Hospitality and Research*, 1 (2), 12-21.

EKLER

EK 1: Araştırmada Kullanılan Anket Formu

I. BÖLÜM

Sayın Katılımcı;

Bu anket, “*Yerli Halkın Turizmin Gelişimine Yönelik Algısı ve Desteği: Afyonkarahisar Örneği*” isimli Yüksek Lisans Tez çalışmasında kullanılmak üzere hazırlanmıştır. Çalışmanın amacı, yerli halkın turizm gelişimine yönelik algısını ve turizm gelişimine verdiği desteği incelemektir. Araştırmanın sonuçlarının *doğruluğu* tümüyle sizin gerçek düşüncelerinizi ifade etmenize bağlıdır. Bu nedenle vereceğiniz cevaplar tamamen gizli tutulacaktır. Vereceğiniz cevaplar bilimsel çalışmalar için kullanılacağından, isim belirtmenize gerek yoktur.

Böyle bir araştırmaya, değerli zamanınızı ayırıp katkıda bulunduğunuz için teşekkür ederim.

Faruk GÖKÇE

(farukgokce@hotmail.com)

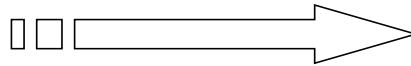
Danışman: **Yrd. Doç. Dr. Sabri ÇELİK**

(scelik@aku.edu.tr)

KİŞİSEL BİLGİLER

1. **Cinsiyetiniz** : Kadın Erkek
2. **Medeni Durumunuz** : Evli Bekâr
3. **Yaşınız** : 20 yaş ve altı 21-30 arası
 31-40 arası 41-50 arası
 51 yaş ve üzeri
4. **Öğrenim Durumunuz** : İlköğretim Lise
 Üniversite Master/Doktora
5. **Mesleğiniz** : Turizmle İlgili Turizmle İlgili Değil
6. **Aylık Gelir Durumunuz** : 1000₺ ve altı 1001₺-2000₺
 2001₺-3000₺ 3001₺ ve üzeri
7. **İkamet Süreniz (Afyonkarahisar’da)** : 1 yıldan az 1-5 yıl 6-10 yıl
 11-15 yıl 16-20 yıl 21 yıl ve üzeri

LÜTFEN ARKA SAYFAYA GEÇİNİZ

II. BÖLÜM

Yönerge; Aşağıda Belirtilen yargılar ile ilgili görüşünüzü, “Hiç Katılmıyorum”, “Az Katılmıyorum”, “Orta Düzeyde Katılmıyorum”, “Çok Katılmıyorum” ve “Tamamen Katılmıyorum” seçeneklerinden birine (X) işareti koyarak belirtiniz.		Hiç Katılmıyorum	Az Katılmıyorum	Orta Düzeyde Katılmıyorum	Çok Katılmıyorum	Tamamen Katılmıyorum
AFYONKARAHİSAR’DA TURİZMİN GELİŞMESİ;						
Turizmin Algılanan Sosyo-kültürel Pozitif - Negatif Etkileri						
1	Kültürel aktivitelerin gelişimini sağlamaktadır.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
2	Yerli halkın kültürel gelişimine katkı sağlamaktadır.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
3	Yerli halkın yaşam kalitesini yükseltmektedir.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
4	Yerli halkın eğlence ve serbest zaman değerlendirme olanaklarını artırmaktadır.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
5	Yerli halkın tutum ve davranışlarını olumsuz yönde etkilemektedir.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
6	Kültürel değerlerin yok olmasına neden olmaktadır.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
7	Yerli halkın turistik çekiciliklere ulaşımını zorlaştırmaktadır.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
8	Suç, fuhuş, uyuşturucu gibi sosyal problemlere neden olmaktadır.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
Turizmin Algılanan Ekonomik Pozitif - Negatif Etkileri						
9	Geleneksel ürünlerin üretiminde artış sağlamaktadır.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
10	Ekonomik kazanç artışı sağlamaktadır.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
11	Yerel ekonomiyi desteklemektedir.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
12	Yerli halk için yeni iş fırsatları yaratmaktadır.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
13	Bölgeye daha fazla yatırımın yapılmasını sağlamaktadır.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
14	Bölgedeki ürün ve hizmet fiyatlarını artırmaktadır.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
15	Bölgede hayat pahalılığına neden olmaktadır.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
16	Yerli halk arasında ekonomik kazanç eşitsizliği yaratmaktadır.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
Turizmin Algılanan Çevresel Pozitif - Negatif Etkileri						
17	Doğal çevrenin korunmasını ve gelişimini desteklemektedir.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
18	Gelecek nesiller için çevre kalitesini iyileştirmektedir.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
19	Çevre bilincini artırmaktadır.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
20	Tarihi bina ve yapıların korunmasını teşvik etmektedir.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
21	Çevre kirliliğine (toprak, hava, su) neden olmaktadır.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
22	Doğayı (bitkiler, hayvanlar, ekosistem) olumsuz etkilemektedir.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
23	Çarpık kentleşmeye neden olmaktadır.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
24	Kalabalıklaşma, gürültü kirliliği, trafik sıkışıklığı gibi problemler yaratır.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
Turizm Gelişimine Verilen Destek						
25	Turizmin daha fazla gelişimi için çaba sarf edilmelidir.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
26	Turizm yatırımları artarak devam etmelidir.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
27	Turizmin gelişimini destekliyorum.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
28	Turizm, toplumumuzun bir parçası olmaya devam etmelidir.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)

KATILIMINIZ İÇİN TEŞEKKÜRLER...